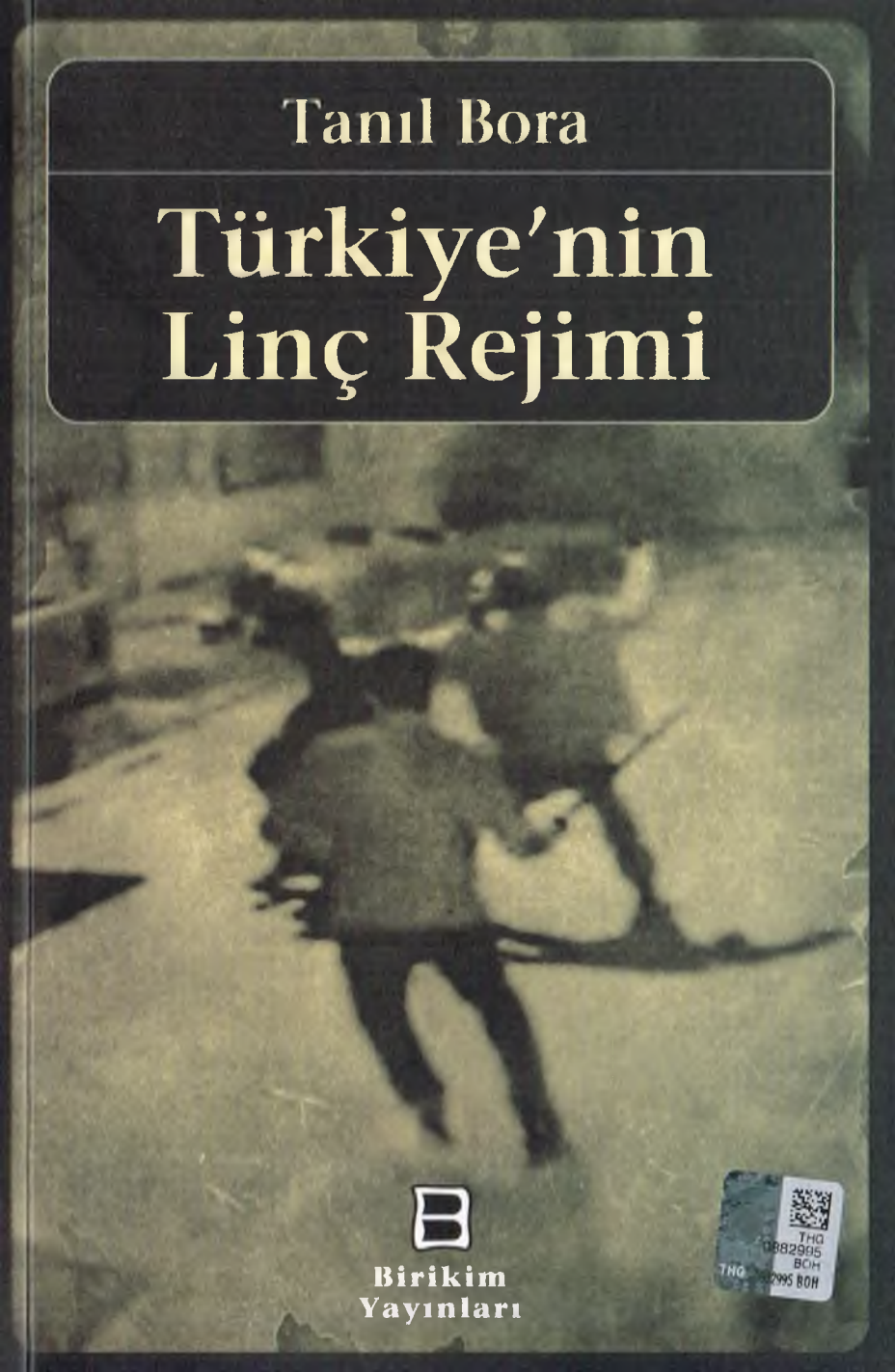
Tanıl Bora

Türkiye'nin Linç Rejimi

Birikim Yayınları

THQ
0882995
BOH

TANIL BORA • **Türkiye'nin Linç Rejimi**

TANIL BORA 1963 Ankara doğumlu. İstanbul Erkek Lisesi ve Ankara Üniversitesi SBF mezunu. 1988'den beri İletişim Yayınları'nda araştırma-inceleme dizisi editörlüğünü yürütüyor. *Birikim*'de yazıyor. Üç aylık sosyal bilimler dergisi *Toplum&Bilim* dergisinin yayın yönetmeni. Ağırlıklı çalışma alanı: Türkiye'de siyasal düşünceler, özellikle sağ ideolojiler ve milliyetçiliktir. Bu konulardaki kitapları: *Devlet Ocak Dergâh - 1980'lerde Ülkücü Hareket* (Kemal Can'la birlikte 1991), *Milliyetçiliğin Kara Baharı* (1995), *Türk Sağının Üç Hali* (1999), *Devlet ve Kuzgun - 1990'lardan 2000'lere MHP* (Kemal Can'la birlikte, 2004), *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce, 4, Milliyetçilik* (editör, 2004), *Medeniyet Kaybı: Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar* (2006), *Türkiye'nin Linç Rejimi* (2008), *Sol, Sinizm, Pragmatizm* (2010).

Diğer çalışmaları: *Yeşiller ve Sosyalizm* (derleme, 1988), *Rudolf Bahro: Nasıl Sosyalizm, Hangi Yeşil, Niçin Tinsellik?* (derleme, 1989), *Yugoslavya: Milliyetçiliğin Provokasyonu* (1991), *Bosna-Hersek: "Yeni Dünya Düzeni"nin Av Sahası* (1994), *Futbol ve Kültürü* (derleme, R. Horak ve W. Reiter'le birlikte, 1993), *Yeni Bir Sol Tahayyül İçin* (derleme, 2000), *Takımdan Ayrı Düz Koşu* (derleme, 2001), *Ankara Rüzgârı - Gençlerbirliği Tarihi* (Gençlerbirliği Spor Kulübü yayını, 2003), *Taşraya Bakmak* (derleme, 2005), *Kârhanede Romantizm - Futbol Yazıları* (2006), *Çizgi Açığı: Futbol Yazıları Çizileri* (Turgut Yüksel'le birlikte) (2013).

Birikim Yayınları 42
ISBN-13: 978-975-516-062-7
© 2008 Birikim Yayıncılık Ltd. Şti.
1-2. BASKI 2008-2011, İstanbul
3. BASKI 2014, İstanbul

EDİTÖR Abdullah Onay - Kerem Ünüvar
DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu
KAPAK Suat Aysu
KAPAK FOTOĞRAFI 2013 Haziranı'nda Eskişehir'de
Ali İsmail Korkmaz'ın uğradığı linç saldırısının video kayıtlarından
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Siyami Kuzu
BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

Birikim Yayınları · SERTİFİKA NO. 11248
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: birikim@iletisim.com.tr

TANIL BORA

Türkiye'nin Linç Rejimi

GENİŞLETİLMİŞ BASKI

Birikim Yayınları

İÇİNDEKİLER

Sunuş *7*

Razgrad, Vagonli, Hatay olayı, Tan Matbaası, 6/7 Eylül
Erken Cumhuriyet ve Linç Disiplini *19*

Linç Ortamı ve Faşizmin Sarkacı *31*

Mukayeseli Linç Etüdleri
Nazi Almanyası – Bugünün Türkiyesi *41*

Linç Açılımı *57*

Linç Kültürü Üzerine Birkaç Not *65*

"Gezi" Linçleri *69*

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Dokümantasyon Merkezi
2002-2013 Yılları Arasında Gerçekleşen Linç Girişimleri *83*

Sunuş

Linç, 2008'de yitirdiğimiz sözlük ustası Ali Püsküllüoğlu'nun *Türkçe Sözlük*'ünde şöyle tanımlanır: "Halktan bir topluluğun, bir suçluyu ya da kendilerine göre suç olan davranışta bulunmuş birini yumruk, taş, sopa gibi araçlarla döve döve öldürmesi."

Ölüm, uç nokta; o noktaya varmayan şiddete de "linç" diyoruz pekâlâ. En azından "linç girişimi" diyoruz. Linç girişimi de, kastı bakımından ve ortaya çıkarttığı sosyal ve insanî durum bakımından, linçten başka bir şey değildir.

Sosyal teoride bir unsur daha vurgulanır linçi tanımlarken: *Ajitasyon* unsuru. "Halktan bir topluluk", onları eyleme çağıran birileri tarafından seferber edilmiştir. "Bunlara kim dur diyecek!" diye tahrik eden gazeteler tarafından... doğrudan doğruya "vurun şerefsize, ne duruyorsunuz!" diye haykıran provokatör tarafından... öfkeyle fokurdayarak kendi kendini azdıran kalabalık içinden ilk yumruğu indiren birisi tarafından...

Linçin hedefi: "Suçlu veya kendine göre suç olan davranışta bulunmuş birisi" veya birileri... Linç, bir *cezalandırma* eylemi. Linççiler, "suçlunun" tesbitini ve cezalandırılmasını

bizzat ellerine alıyor, hukuku devre dışı bırakıyorlar. Hukukun "iyi" işlemediğini, suçluları lâyığınca cezalandırmadığını düşünüyorlar. Olağan yargılama prosedürü, zaten suçluluğuna çoktan karar verdikleri o reziller için –her kimseler– bir mükâfat niteliği taşıyor onlara göre: "Mahkeme aylarca sürecek, avukat bir boşluk bulup beraat ettirecek ya da içeri girse bile elini kolunu sallaya sallaya biraz yatıp çıkacak"; "Bunları zaten kolluyorlar". Böyle düşünüyorlar. Dahası, o kişilerin "normal hukuku" hak etmeyecek derecede aşağılık mücrimler olduklarını düşünüyorlar. İnsan cinsinden saymıyorlar onları. İnsanca bir muameleyi hak etmedikleri kanaatindeler.

*

Linç, modern bir sözcük. Amerikan iç savaşından sonra ırkçı Ku Klux Klan gruplarının, siyahlara uyguladığı şiddeti tanımlamak üzere kullanıldı ve yerleşti. Ki Ku Klux Klan marjinal bir hücre değil, "işinde gücünde, sıradan yurttaşların" mensup olduğu binlerce kişiye yayılmış bir örgütlenmeydi. Dolayısıyla, kitlesel bir kabul gören, diyebiliriz ki belirli bir toplumsal meşruiyete yaslanan bir pratikti.

Zaten, linç sözcüğünün refakatinde *linç hukuku* kavramıyla beraber zuhur etmiş olması, bizi irkiltmeli. Kavramın adından türetildiği söylenen –farklı kaynaklara göre– dört kişiden üçü yargıçtır zaten. 1493'te İrlanda'nın Galway kasabasında cinayet zanlısı oğlunu mahkûm ettikten sonra evinin penceresinden sarkıtarak bizzat asan, gaddarlığıyla ünlü yargıç James Lynch... Amerikan bağımsızlık savaşında gerek İngiltere'ye sadık kalan "düşmanları" gerekse her adi suç zanlısını mahkemeye çıkarmadan, çoğunlukla kırbaçlatarak, cezalandırtan yargıç Charles Lynch... 16. yüzyıl sonlarında Kuzey Carolina'da olağanüstü sertliğiyle nam salmış bir yargıç, John Lynch... Linçin isim babası adaylarından yargıç olmayan, yalnızca William Lynch: 18. yüzyıl sonu/19.

yüzyıl başlarında Pittsylvania kentinde bir haydut çetesini bizzat cezalandırmak üzere milis örgütleyen bir adam...

Yoksa linçi, modern hukuk düzenlerinin bodrumlarında saklanan işkence âletlerine mi benzetmeli? Nasıl, Carl Schmitt'e göre, olağanüstü hal ilan etme ve uygulama yetkisi hukukun kurucu unsuruysa, son kertede hukuku muktedir kılan güç buysa ve her daim devreye sokabileceği bir imkânsa... Nasıl Giorgio Agamben, modern iktidarın insanları keyfî biçimde hükmedilebilir "çıplak hayata" indirgeyen hukuksuzlaştırılmış mekânlarına dikkat çekiyorsa... Linç de, "hukuk devletleri"nin gözlerden ırak tutulan ama kapatılmamış, ara ara geçit verilen ya da verilebilecek bir yan yolu olabilir mi?

Dünyanın her köşesinden başka örnekler yanında, Türkiye'nin gerek bütün modern tarihindeki gerek yakın yıllardaki tecrübesi, açıkça bunları düşündürüyor.

*

Radikal siyasal teorinin eleştirel sorgulamasının gösterdikleri, bizi "hukuk devleti" *ilkesi* ile linç arasındaki mutlak bağdaşmazlığa dikkat çekmekten alıkoymamalı. "Linç hukuku", hukuksuzluk demektir. "Bazı" insanların hukuktan istisna edilmesi demektir. İnsanların hukuktan istisna edilmesinin, yani haksızlığın, adaletsizliğin doğallaşması, meşrulaşmasıdır.

Hukukun üstünlüğünün, –ki kanunlara riayetle mahdut olmayan bir etik ilkedir–, berhava olması, gücün ve şiddetin keyfîliğine alan açar. Linçi "tolere etmek", Türkiye'de siyasî ve mülkî erkânın sıkça yaptığı gibi mazur göstermek, hukuk devletinin kendini inkârıdır.

*

Linç sözcüğünün mecazî kullanımlarının son zamanlarda gündelik dilde hayli yaygınlaştığım fark ediyor musunuz?

Özel hayatıyla ilgili "iftiralara" maruz kalan manken veya dizi oyuncusu, medyanın itibardan düşürdüğü herhangi bir kamusal şahsiyet, "linç edildiğini", "yargısız infaza kurban gittiğini" söyleyerek tepki gösteriyor. Haksızlığa uğradığını, adaletsizliğe maruz kaldığını söyleyen meşhur egolar, 'gerçek' linçlerin kurbanlarına çok zaman nasip olmayan bir duygudaşlıkla karşılanabiliyorlar. Galiba, linç kavramının 'gerçek' bir infiâl konusu olmamasının bir işaretidir bu.

*

'Gerçek' bir infâlin zembereği, hukuk fikrinden, kamusal bilinçten, vatandaşlık etiğinden başka bir yerde işliyordur belki. Elbette bunlarla büsbütün alâkasız olmayan, tersine bu değerlerle mâmur bir yerde: vicdanda. Kamu vicdanına gelene kadar, her nevi 'münferit' vicdanın da sızlaması beklenmez mi linçin dehşeti karşısında? Linç, kalabalığın azlığı çiğnemesidir – bazen, tek birisini. Korunmasız, çaresiz durumdakine saldırmaktır. Köşeye kıstırılmış, kuşatılmış olana çullanmak... Yerdekine bir tekme savurmak... Bireysel sorumluluk üstlenmeden, kalabalığın koynuna sığınmış, 'anonim' bir cürmün gölgesine saklanarak...

Yapılabilecek en büyük vicdansızlıklardan, olup olabilecek en şerefsizce işlerden biri, kısacası. Her canını sıkanı, her tuhafına gideni, en basit bir gündelik hayat ihtilâfındaki muhatabını şeddeli şeddeli "şerefsiz" diye anmanın konuşmada virgül yerine geçtiği bir toplumsal vasatta, linçin infiâl yaratmaması da bize bir şeyler söylüyor olmalı.

*

Kalabalığın koynuna sığınmaktan, 'anonimleşmiş' bir cürümden bahsettik. Linçin tekinsiz yanı bu. Aşağı yukarı yüz yıldır bir beşerî-doğal âfet olarak siyasî mühendislik hesaplarına dahil edilen "kitle psikolojisi" etmeni... Tek başlarına

böyle bir şeye cesaret etmeyecek insanlar, birlikte yapıyor olmanın cesaret aşısıyla vurup kıraçlar... Kitleyle beraber akarken, kitlenin bir parçası olmanın cezbesi içinde, yaptıklarının suç olduğunu, yüz kızartıcı olduğunu, günah olduğunu, zillet olduğunu idrak etmez, edemez, ar-hayâ eşiğini atlarlar.

Bazen, meş'um bir 'fırsat' gibi gelir bu... Linç kurbanıyla, onun "meselesiyle" doğrudan alâkalı olması bile gerekmez; yığılmış hoşnutsuzlukların yükü, engellenmişlik duygusunun biriktirdiği saldırganlık potansiyeli, zayıf ve "serbest" bir hedef bulmuştur ya, boşalır onun üzerine.[1]

*

Konuyla ilgili sosyoloji, psikoloji, siyasetbilimi, antropoloji literatüründe, linç sözcüğünün daimî refakatçisi: *güruh*. Değersiz kalabalık, ayaktakımı, *sürü*. Linçin öznesi olduğu kadar, nesnesidir de güruh. Linç girişimcilerini illâ bir lümpenler topluluğu, azgın bir fanatik kitlesi, tutunacağı bir dal, bağlanacağı bir değer kalmamış kopuklardan müteşekkil bir kara kalabalık olarak tasavvur etmeyin. Elbette, böyle bir kitlenin linçe celp edilmesi bilhassa kolaydır; 'böyleleri' eşiği kolayca geçebilir, kırıp dökebilirler. Ama unutulmasın: Linç eylemi, ona kalkışanları, ona kapılanları güruha dönüştürür. Linçi yapan güruh olduğu kadar, güruhu yaratan da linçtir. Linç deneyimi, girişim ve ajitasyon 'aşamasından' itibaren, kitleyi, kalabalık içindeki insanları *güruh* haline getirir. Güruhlaşmanın meyli, linçedir.

Linçin insanı dehşete düşüren, düşürmesi *gereken* yanı, budur. İnsan topluluklarının güruhlaşması... Av güruhuna benzemesi... Yırtıcı hayvan sürüsüne benzemesi... Barbarlaşması... İnsanlıktan çıkması...

1 Murat Paker bu konudaki bir makalesinde, linçin saiki olan psiko-sosyal mekanizmaları ele alır: "Linçin psiko-politiği: Nedir, niçin, nasıl?", *Psiko-politik Yüzleşmeler* içinde, Birikim Yayınları, İstanbul 2007, s. 191-206, özellikle s. 194-199.

Linç, en aşikâr medeniyet kaybıdır. Linçin sıradanlaştığı, kolektif bir utanç yaratmadığı, infiâl uyandırmadığı bir toplum, toplum olma vasfını yitiriyor demektir.

*

Türkçülüğün öncü düşünürü ve Türk faşizminin en tutarlı ideologu Nihal Atsız, 1963'te yazdığı bir mektupta "Polatlı civarında iki Alman turiste yapılan canavarlık" hakkındaki bir gazete haberine değinir ve şöyle hayıflanır: "Doğrusunu istersen, bu olayda millî bir utanç ve rezalet var. Bu utanç ancak bu iki canavarın halk tarafında linç edilmesiyle temizlenebilir ama o haysiyet, o şuur, o kan, o gayret nerede?"[2] Sanki *medenî cesaret* kavramını tersine çeviren bir eda vardır bu serzenişte. Toplum (daha doğrusu millet) olma vasfı, "şerefini" kanla temizlemeye hazır olma pervasızlığıyla sınanır. Faşist ahlâk, millî-toplumsallığın hayatiyetini, kandaş ilkel topluluğun güdü ekonomisini canlandırmakta bulur.[3]

*

Ümit Kıvanç, 2008 Ekim'inde Balıkesir/Ayvalık/Altınova'da iki genç grubu arasındaki gerginliğin cinayetle sonuçlanmasından sonra beldedeki Kürtlere karşı bir linç havasının estirilmesi üzerine yazdığı yazıyı şöyle bitirmişti: "Halimi sorarsanız, bir sonraki linç-katliam girişiminde ilk öldürüleceklerden biri olmayı diliyorum."[4] Bu sardonik infiâl, linç vakalarının olağanlaştığı bir toplumun toplumluktan/insanlıktan çıkmasının karşısında insanın dibine battığı umutsuzluğun ifadesidir.

*

2 Yücel Hacaloğlu, *Atsız'ın Mektupları*, *Ötüken* Neşriyat, İstanbul 2013, s. 62.

3 Bu paragraf 3. Baskıda eklendi.

4 "Aklı katlettik, sıra insanlarda", *Taraf*, 4 Ekim 2008.

Buraya kadar, *soyut* olarak linçten söz ettim. Linçin vahametini idrak etmek için buna ihtiyacımız var. Saiklerine, 'muharriklerine', sebeplerine, sonuçlarına hiç girmeden, bunları hiç bilmeden ve hesaba katmadan, linçi ağır bir zillet, bir *insanlıktan çıkma düşkünlüğü* olarak görmek için... Faillerine, kurbanlarına, yerine yurduna, toplumsal ve politik bağlamına, vesilesine hiç bakmadan, her linç vakası başımızı önüne eğdirir, eğdirmelidir. En mühimi, bu.

*

Türkiye'de son yıllarda neredeyse rutinleşen linç vakaları ve bunların yetkililerce belirli bir 'toleransla' karşılanması karşısında, bu 'soyut' ve 'ahlâkî' infiâlin eksikliğinden muzdarib olmalıyız. Vekil vükelâ, askerî ve mülkî erkân, büyük medyada söz sahibi olanlar, kanaat önderleri, politikacı zümresi, linç olaylarına tepki gösterdiklerinde, –gösterirlerse–, kâhir ekseriyetle, bu olayların yine asayiş cinsinden sonuçlarına dikkat çekerek kaygı belirtiyorlar – belirtirlerse. Vatandaşlar kendini devlet otoritesi yerine koyarak suçlu gördüklerini cezalandırma ya da hak alma (ihkak-ı hak) cihetine giderlerse bunun devlet otoritesinin altını oyacağını ve hukuk devletini iflâs ettireceğini söyleyerek... ve tabii, bu gibi provokasyonların Türk-Kürt çatışmasına, yani sivil/iç savaşa yol açarak birlik ve beraberliğimizin köküne kibrit suyu dökeceği uyarısında bulunarak...

Linçlerin 'kendisinden' çok sonuçlarından duyulan bu endişeye de razıyız tabii. Kimileri bu vakalardan ancak devletli ve millî mülahazalarla rahatsızlık duyacaksa, bari öyle duysun...

*

Zira, söylemeye gerek yok, Türkiye'de yakın dönemde çoğalan linç vakalarının gerçekten "Türkler" ve "Kürtler" ara-

sında, husumet tohumları eken, gündelik hayattaki ayrışmaları derinleştiren bir etkisi vardır.

Söz konusu vakaların çoğunun belirgin muharriki, Kürtlere yönelik hınçtır. Her Kürt'ün şahsında PKK'yı görmektir; kimi zaman rant ihtilâfında öne çıkmak, kimi zaman kendini "asıl yerlisi" saydığı kentin/kasabanın/mahalledeki hâkimiyet ve 'üstünlüğünü' savunmak için, bayrakları fora edip ahaliyi "hain Kürtlere" karşı ayaklandırma 'imkânıdır'. Başka bir şeyleri protesto eden solcu gençleri hedef alan linç girişimlerinde bile, atılan ilk yumruk, çakılan ilk kibrit: "Bunlar PKK'lı!" lâfıdır.

Korkulacak uç nokta, kaybedecek bir şeyi ve bir ümidi olmayan kitlelerin biriktiği yerlerde-ortamlarda, 'lümpen' kalabalıkların toplu kırımlara girişmesidir. Fakat 'hazır' güruhlara dikmeyelim sadece gözümüzü; linç atmosferinin 'işinde gücündeki' insanları güruhlaştırıcı etkisini unutmayalım. Ayrıca, en uç noktaya, felâket raddesine varmasa, daha 'hesaplı' ölçeklerde kalsa ve gerek kendi içinden gerek 'yukardan' gemlense dahi, bu eğilimin, bu 'yatkınlığın', toplulukları gitgide birbirinden uzaklaştıracağı açıktır. Bu, toplulukların kendi içinde de etnik 'şuurun' pekişmesi, insanların etnikliğine indirgenmesi demektir. Ve ne kadar tekrarlasak az: Toplum olma vasfının kaybı demektir, toplumun iliğinin erimesidir.

*

Yetkililerin engin hoşgörüsü, linç güruhlarına fevkalâde geniş bir "tahrik olma hakkı" bahşedilmesi, kimi zaman bunların yarı-legal milis grupları*mış*çasına hayırhâh muameleye tabi tutulması, Türkiye'de linç 'olgusunun' son derece önemli bir veçhesini oluşturuyor. Linçin, meşrulaşma demeyeceksek, olağanlaşmasının belki de temel sebebi budur.

Dahası, bu sunuş yazısının başlarında geçerken imâ ettiğim ve başka bir yerde üzerinde durduğum gibi,[5] Türkiye'de, bir kriz idaresi ve olağanüstü hal yöntemi olarak linçin 'işlevselleştirildiğini', önünün açıldığını düşündürten bir tablo karşısındayız. Bunun vahim bir örneğiyle, elinizdeki metin yayıma hazırlanırken karşılaştık. İstanbul Okmeydanı'nda protesto gösterisi yapan DTP'li gruba, bir mahalleli pompalı tüfekle ateş açtı ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan bu "vatandaş tepkisine" şu sözlerle 'empati' gösterdi:

> "Eğer siz vatandaşın mağazasının camlarını indirirseniz, vatandaşın hayatına kast ederseniz, hayatına kastettiğiniz vatandaş kalkıp da eğer elinde böyle bir tedbiri, böyle bir imkânı varsa, o da kendini savunma yoluna gidecektir."[6]

Derlemedeki makalelerden biri, Türk linççiliğinin bu vahim veçhesine odaklanıyor ve buradaki linç rejimini Nazi Almanya'sı örneğiyle kıyaslıyor.

*

Burada bir araya getirilen iki kısa makale, Türkiye'de 2007-2008 arasında baş gösteren linççi parlamalar vesilesiyle yazılmıştı. Popüler televizyon dizisi *Kurtlar Vadisi*'nden hareketle şiddetin pornografik hazlarla 'çoğaltılmasını' ele alan yazı da yine linçlerin ard yöresine bir bakış atıyordu. (3. Basımda, konuyla ilgisinin fazlaca dolaylı olduğunu düşünerek bu yazıyı çıkardım.) *Birikim* dergisinde yayımlanmış olan bu yazılarda[7] küçük değişiklikler ve güncelleme-

5 "Türkiye'nin 'kriz idaresi' yöntemi: Millî refleks ve linç orjisi", Tanıl Bora, *Medeniyet Kaybı*, Birikim Yayınları, İstanbul 2007 (3. baskı), s. 191-201.

6 4 Kasım 2008 tarihli gazeteler.

7 "Linç ortamı ve faşizmin sarkacı", sayı 223 (Kasım 2007), s. 9-12; "Mukayeseli linç etüdleri – Nazi Almanya'sı, Bugünün Türkiye'si", sayı 230-231 (Haziran-Temmuz 2008), s. 100-106; "Kurtlar vadisi, şiddetin pornografisi ve tekinsizliği", sayı 215 (Mart 2007), s. 38-42.

ler yapıldı. Metnin sonunda, 2002'den bu yana Türkiye'de 'kaydedilmiş' linç girişimlerini anlatan bir döküm yer alıyor.

3. BASKIYA NOT

İlk iki baskısı Birikim Yayınları'nın *Güncel*-broşür dizisinden yapılan bu küçük kitabın elinizdeki yeni basımına, konuyla ilgili daha sonra yazılmış birkaç yazı (geliştirilerek) eklendi.[8] "'Gezi' linçleri" başlıklı yazı, ilk kez bu kitapta yayımlanıyor.

Betül Baki'nin, *Toplum ve Bilim* dergisinin 128. sayısında (s. 163-182) yayımlanan "Türkiye'de linç: 1991-2011 dönemindeki linç eylemlerinin analizi" başlıklı makalesini de burada zikretmek isterim. Baki, memlekette linç vakalarının analitik bir dökümünü yaparken, siyasi ve "adi" vakalar arasındaki mekanizma ve dinamik farklarına dikkat çekiyor.

Türkçe edebiyatın iki usta yazarının, Hasan Ali Toptaş ve Ayfer Tunç'un son romanları,[9] linç 'sahneleriyle' bitiyor. Zaten Tunç'un *Dünya Ağrısı*'nın kaynağında linç vardır; kahramanımız, hayatını karartan anlamsızlık duygusunu, sevgisizliği, ergenliğinde gayrı ihtiyarî dahil olduğu bir linç tecrübesinin içine ektiği vicdan ağrısına borçludur. Linç, o taşra şehrinde büyüyen muhafazakârlığın, ümitsizliğin, hıncın, riyakârlığın bir infilâki gibidir aynı zamanda. Toptaş'ta ellerinde sopalar, taşlarla üzerine doğru gelen insanlara bakaka-

8 "Linç açılımı", *Birikim*'de yayımlandı (sayı 249, Ocak 2010, s. 3-5). "Linç kültürü üzerine birkaç not", küçük değişikliklerle *Kaos GL*'nin 116. sayısında (Ocak-Şubat 2011) ve İnsan Hakları Ortak Platformu'nun *İnsan Hakları İçin Diyalog Dergisi*'nin 7. sayısında (Ocak 2011, s. 26-28) yer aldı. "Erken cumhuriyet ve linç disiplini" başlıklı yazının 6/7 Eylül'e odaklanan daha kısa bir versiyonu, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde 17-19 Haziran 2013'te düzenlenen "Kitleleri Yeniden Düşünmek: Hukuk, Şiddet ve Demokrasi" konferansındaki sunuşları derleyen kitaba verildi.

9 Hasan Ali Toptaş, *Heba*, İletişim Yayınları, İstanbul 2013; Ayfer Tunç, *Dünya Ağrısı*, Can Yayınları, İstanbul 2014.

lan linç kurbanının "bu insanların hepsi bana saldırmak için geliyor olamaz, geridekiler mutlaka öndeki o gözü dönmüşleri durdurmaya çalışıyor" diye içinden geçirmesi, 'ummak istemesi', linç dehşeti karşısındaki sahih insanî hayreti anlatır bize. İki edebiyatçının gözlerini linçe çevirmesi de bize bir şey anlatıyor olmalıdır.

TANIL BORA

Razgrad, Vagonli, Hatay olayı,
Tan Matbaası, 6/7 Eylül

Erken Cumhuriyet ve Linç Disiplini

6/7 Eylül olayları, Türkiye tarihinin vahim linç vakalarından birisidir. Kıbrıs sorunuyla ilgili uzun süredir milliyetçi ajitasyonla hazırlanan "kamuoyu", 6 Eylül 1955'te Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba konduğuna dair bir yalan haberle[1] ayaklandırılmış, protesto gösterileri linç seferberliğine dönüşmüştür. İstanbul'un çeşitli semtlerinde linç güruhları gayrımüslimlerin yaşadığı ve iş yaptığı 5 bini aşkın mekânı tahrip etmiş, kesinleştirilemeyen bilgilere göre en az 11 kişi öldürülmüş, en az 60 kadına tecavüz edilmiştir.[2] İstanbul'daki Rum azınlığın bir bölümü bu olayların üzerine Yunanistan'a göç etmiştir.

Bu kısa yazıda, Ekim 1960 - Ocak 1961 arasında görülen 6/7 Eylül Olayları Davası'nda, bu linç rezaletinin yargı, idare-polis ve (sabık) hükümet zaviyesinden nasıl yorumlandığına, nasıl anlamlandırıldığına ilişkin gözlemlerde bulunacağım. Bunu yaparken, 6/7 Eylül'ün, devletin linç disiplinin-

1 Yalana dayanak olmak üzere, Selanik'teki Türkiye Konolosluğu'nun bahçesinde bizzat bir Türk istihbarat ajan-provokatörü tarafından bomba patlatılmıştı. Dilek Güven: *6-7 Eylül Olayları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2006, s. 92-3.

2 Dilek Güven, *a.g.e.*, s. 48-56.

de nasıl bir 'sapma' veya 'gelişmeye' tekabül ettiğini de düşünme fırsatımız olacak.

YASSIADA 6/7 EYLÜL DAVASININ ÖNEMİ

Bu dava, bir büyük linç olayının yargı önüne getirilmesini sağlayan istisnai bir emsal olarak özel bir önem taşır. Şimdiye kadar belki bu öneminin üzerinde yeterince durulmamış olduğunu söyleyebiliriz. Bunun temel nedeni herhalde bu davanın, askeri darbeyle devrilen DP iktidarı ileri gelenlerine yönelik olağanüstü bir yargılamanın parçası olmasıdır. Gerçekten de Yassıada yargılamaları bağlamında görülen davanın, sabık iktidarı mahkûm etme girişimi içinde araçsallaştırıldığını teslim etmek gerekir. Davanın araçsallaştırılmasının temel veçhesi, linç olayının sorumluluğunun sabık hükümetin sırtına yıkılmasıdır. DP iktidarını karalama *maksadı çerçevesinde, 6/7 Eylül olayları, bir büyük suç olarak skandalize* edilmiştir. *Linçin skandalize edilmesi* ise, *Türkiye'de devlet ve yargı pratiğinde istisnadır.*

Başsavcı mütalaasında "vahşi suçlar"dan, vatandaş dokunulmazlığının çiğnendiğinden söz etmiş, linççileri "çapulcular" diye anmış, bir İsviçre gazetesinin "Rum azınlığı iktisaden yıkmak için hesaplı tertipli bir hareket" yorumunu aktarmakta beis görmemiş; gazeteci Hüseyin Cahit Yalçın'm 6/7 Eylül'ün "aleyhimizde en kötü bir tesir yapmış, bizi Batı medeniyeti ailesinin dışına atmış, elleri sıkılamaz adamlar mevkiine düşürmüş" olduğuna dair sözlerini onaylayarak zikretmiştir. Bir DP mebusunun olayları "tabii afet" olarak değerlendirmesinden –yine Hüseyin Cahit'e istinaden– olumsuzlayarak bahsedilmesi de dikkate değerdir.[3] Zira linçi meşrulaş-

3 *6-7 Eylül Olayları Davası*, haz. Emine Gürsoy Naskali, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2007, s. 562-5. Bundan sonra, bu kitaptan yaptığım alıntıları, metin içinde sayfa numaralarını köşeli paranteze alarak belirteceğim.

tırmanın veya mazur göstermenin alışılagelen yöntemi, onu tıpkı tabii afet gibi, "tabii" bir toplumsal (veya milli, ahlaki...) tepkinin kontrol edilemez dışavurumu olarak doğallaştırmaktır. Bir başka kurumsal doğallık âmili olarak devreye sokulagelen "komünistler yapmıştır" isnadının da boşa çıktığı, yargılamalarda dönüp dolaşıp not edilen bir husustur.[4] Yassıada yargılamasında, alışılagelen bu doğallaştırmalardan uzak durularak skandalize edilen olaylar, bir *tertibe* dayandığı vurgulanarak DP iktidarının siyasi sorumluluğuna havale edilir. Tanıklardan gazeteci İlhami Kaymak, bu sorumluluğa atıfla, olayın 'millete mal edilemeyeceğini' vaz'eden ananevi tezi şöyle işleyecektir: "Türk milletinin esasında, anasından emdiği helal sütün esasında, yer yıkmak, kilise yıkmak, ibadethane yakmak yer almaz. Buna cesaret etmek için aklı selimin hem dışında, hem de çapulcu bir zümrenin yolcusu olmak lazımdır. Bu hadiseleri yapmak için politikayı çapulculuğa çevirmek icap eder" [s. 427]. Yine de, satır aralarında, bu *insanlık suçunun* somut faillerinin neticede "milletimizin" mensupları olduğunu hatırlarız. Örneğin Tümgeneral Arif Onat, bir kilisenin çan kulesini yakan topluluktan birilerinin kendisine "Paşam, gördünüz mü, Türk milleti böyle yapar" diyerek övündüğünü aktarırken, onlara "Milli servet heder ediliyor, bunun acısını ilerde çekeceğiz" cevabını verdiğini, bunun üzerine hakaretlere maruz kaldığını söyler [s. 216].

RAZGRAD, VAGONLİ, HATAY – "NEZİH" ÖRNEKLER

Yargılamanın bana kalırsa kilit mütalaa çizgisi, Başsavcının sanıkları neden "bir Razgrad, bir Vagonli, bir Hatay hadise-

4 Konuyla ilgili ifadeler, Soğuk Savaş'ın bu sıcak zamanlarında komünistlerin oturtulduğu "olağan şüpheli" statüsünü trajikomik bir olağanlıkla tasvir etmektedir. Mahkeme başkanının "Komünist tertibi olamaz çünkü daima el altında bulunduru[lu]yorlar" (sürekli kontrol ve takip altında tutuluyorlar) demesi de hoştur [s. 182]!

si" tecrübelerinden istifade edilmediğini yoklayarak sorgulamasıdır [s.101]. Şahitlerden biri, tıpkı Başsavcı gibi, Vagonli hadisesini 'doğru' milli galeyan örneği olarak anmıştır [s. 427]. DP iktidarının Başbakanı Adnan Menderes de "herhangi bir milli meselede Türk gençliği [ve] Türk efkarı umumi"sini seferber etmenin bilinen tecrübeleri olarak "Razgrad hadisesi" ve "Vagonli meselesine" atıfta bulunmuştur [s. 19]. Savcı, sanık ve şahidin aynı referans çerçevesinde birleşmeleri anlamlıdır.

Bu üç olay nedir? Razgrad olayında, 1933'te Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) üyesi öğrenciler, Bulgaristan'daki Müslüman mezarlıklarının tahrip edilmesini protesto etmek üzere Bulgaristan Konsolosluğu önünde izinsiz nümayiş yapmış, hükümet bu pervasızlığa 80 öğrenciyi tutuklatarak tepki göstermiştir. Gerek Razgrad hadisesinde, gerek 1936'da Hatay meselesiyle ilgili miting düzenlemek istediklerinde MTTB'ye hükümetin meseleyi takip ettiği, "eğer tezahürata ihtiyaç olursa" kendilerinden yardım isteneceği bildirilmiş, öğrenciler "kendilerine ihtiyaç duyulacak zamana kadar dersleriyle meşgul olma"ya davet edilmiştir.[5] Razgrad ve Hatay olayları, erken cumhuriyet döneminde tek parti rejiminin, resmî politikayı destekleme çizgisinde dahi olsa, 'başıbozuk' hareketlere cevaz vermemesinin örnek vakalarıdırlar. 1933'teki Vagonli olayında ise, sokak protestolarına, sadece "eşyaya" zarar vermeleri şartıyla göz yumulmuştur. Fransız *Wagons-Lits* işletmesi yönetiminin, telefonda Türkçe konuşan bir memuru cezalandırmasına tepki gösteren üniversite öğrencileri şirketin Beyoğlu ve Karaköy bürolarını tahrip etmişler; *Cumhuriyet* gazetesinin "haklı bir asabiyet" olarak tanımladığı bu "taşkınlıktan" ötürü on beş genç kısa süre gözaltında tutulup salıverilmişlerdir.

5 Zülküf Oruç, *Bir Öğrenci Hareketi Olarak Milli Türk Talebe Birliği*, Pınar Yayınları, İstanbul 2005, s. 22-3.

Tek parti döneminde devlet, tahmin edilebileceği gibi, şiddet tekelini paylaşmamakta iyice 'kıskançtır'. Ancak homojen toplum fantezileri, linççi 'açılımlara' müsaittir. Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Şubesi'nin kurucusu olan Halil Fikret Kanat, "soysuzlaştığını" düşündüğü, ahlaki düşkünlük içinde olan, "her türlü ülküden mahrum, hodbinlik ve hayvanlık temayüllerine son derece bağlı birçok vatandaşları... canlariyle, malları ve mülkleriyle bütün o sevdikleri kıymetli eşyalariyle yok etmeli," derken, bir linç atmosferine davetiye çıkartır: "İçimizde bu nevi vatandaşların rahat yaşamalarına asla imkan vermemelidir."[6]

Yassıada'da 6/7 Eylül'ü mukayese ederken anılmayan vakalar da vardır: Trakya olayları ve Tan Matbaası baskını. 1934'te antisemitist tahrikler sonucunda Trakya illerinde gerçekleşen yağma ve tecavüzler sonucunda yaklaşık 15 bin Yahudi göçe zorlanmıştı. 1945'te 'muteber' basın organlarınca –başta, 6/7 Eylül'ü hararetle kriminalize eden Hüseyin Cahit Yalçın!–[7] komünizm propagandasıyla suçlanan *Tan* gaze-

6 Halil Fikret Kanat, *Milliyet İdeali ve Topyekûn Milli Terbiye*, Çankaya Matbaası, Ankara 1942, s. 124.

7 Hüseyin Cahit, Tan Matbaası baskınının işaret fişeği sayılan yazısında şunları söylemiştir: "Büyük vatansever Namık Kemal'in sesi bugünün parolasıdır. Mücadele başlıyor. Ve başlamak lâzım. Çünkü en azgın ve insafsız bir propagandanın, Türk vatandaşlarının ruhuna her gün en yakıcı, yeis verici, ümit kırıcı bir propaganda zehirini dökmesine müsaade edemeyiz. Bir vatan sahibi olmak, bu vatanın içinde hür ve müstakil yaşamak isteyen her Türk bu propagandaya karşı koymaya mecburdur. Görüşler Dergisini açıp da Bayan Sertel'in 'Zincirli Hürriyet' makalesini okuduğum zaman, sayfayı süsleyen bu kıpkızıl demirlerle, bize nasıl bir hürriyet hazırlamak istediklerini derhal anladım. Bayan Sertel şöyle diyor: 'Hür insanlar cemiyetinin en büyük şiarı, geniş halk kitlelerinin menfaati için icabederse, şahsi menfaatlerini feda etmektir.' Komünist edebiyatıyla meşgul olmamış olanlar bu satırların altında gizlenen mânayı gözden kaçırabilirler. Geniş halk kitlelerinin menfaati namına hürriyetlerin feda edildiği yer Rusyadır. Bunları susturmak için, cevap vermek hükümete düşmez. Söz, eli kalem tutan gazetecilerin ve hür vatandaşlarındır" (3 Aralık 1945, *Tanin*). Yalçın, sonrasında olayı "memleket lehinde sulh içinde kazanılmış bir muharebe" olarak niteleyecektir (akt. Cemil Koçak, *Türkiye'de iki Partili Siyasî Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950)*, cilt 1, *İkinci Parti* İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s. 801).

tesinin matbaası bir linç güruhunca tahrip edilmişti. Her iki olay da yargılama konusu olmamış, skandalize edilmemiştir. Trakya olayları sessizlikle geçiştirilmiş, Tan Baskını ise basında ve parlamentoda haklı bir milli infial olarak meşrulaştırılmış, göstericilerin "vakar içinde" hareket etmeleri övülmüştür. Saygın başyazarlardan Nadir Nadi "Milli birliği korumak duygusundan başka hiçbir amaç gütmeyen o hareket, her yerde takdirle karışık bir ilgi uyandırdı"ğını söylerken, Cahit Baban "Türk milletinin beka hakkı ortaya çıkınca, artık her şey durur" demiştir.[8] Dahası bir milletvekili, Osman Şevki Uludağ, bu olayı yorumlarken linç kavramını nötr hatta belki olumlu bir anlamda kullanmıştır: "O gazete ki, milletin iradesi olan gençler tarafından linç edilmiştir."[9]

Yassıada'da Trakya ve Tan matbaası olaylarının anılmayıp Razgrad-Hatay-Vagonli örneklerine atıfta bulunulması, "Devlet Aklı" nezdinde bu üç olayın, "milli infiale" dayalı sokak hareketlerini değerlendirmekte bir referans çerçevesi olarak tercih edildiğini gösterir. En azından "resmî görüş" budur: Milli infialin devlet/hükümet kontrolü altında tutulması, istenmeyen nümayişlere meydan verilmemesi (Razgrad ve Hatay), nümayişlere yol verildiğinde de açığa çıkan şiddetin cana değil sadece eşyaya yönelmesi isteniyordur. Dünya kamuoyu karşısında zor duruma düşmemeyi de sağlayacak olan medenî usulün bu olduğu 'mütalaa ediliyor' olmalıdır. Aslında, birçok tanık, hükümetin 6/7 Eylül'deki nümayişleri can kaybına ve yağmaya yol açmasını istemeden tertip veya teşvik ettiği izleniminde birleşmiştir [örneğin s. 163-5, s. 174-5]. Nitekim Menderes de olayların başlangıcını, "milli hislerin şevkiyle nezih gösteriler" diye tanımlar [s. 26].

Ne var ki birçok tanık, zabıtanın "milli galeyan nedeniyle" kendini saldırgan kalabalıklara müdahaleden alıkoydu-

8 Akt. Cemil Koçak, *a.g.e.*, s. 799.

9 Akt. Cemil Koçak, *a.g.e.*, s. 802.

ğunu aktarır. Bazıları, zabıtaya "haşin davranmamaları" telkininin yapıldığına tanıklık eder [örn. s. 449]. İzmir valisinin bizzat "beşuş bir çehreyle" nümayişçilere katıldığı aktarılır [s. 577-8]. Zaten protestonun meşru çerçevesinden taşmasına yol açan bir "tertibin" var olduğu iddiası, bu ifade ve gözlemlere dayandırılacaktır.

KİTLE KORKUSU VE YÖNETİŞİMSEL KNOW-HOW

Yargılanan eski hükümet üyeleri, böyle bir tertibe tevessül etmelerinin mümkün olmadığım anlatırken, Kıbrıs konusunda nümayişler düzenlemeye kararlı biçimde uzak durmuş olduklarını vurgulamışlardır. Menderes, Yunanistan'ı bu tutumun aksi yönündeki kötü emsal olarak gösterir: "Yunanistan'ın mütenazıran [bize simetrik olarak – T.B.] on kat yirmi kat şiddetle bu hareketleri yaptığını" söyler [s. 19]. "Yunanlıların büyük gürültü yapmalarına mukabil", kendileri, "sükun ve vakar içinde vaziyeti idare etmek" yolunu tutmuşlardır. Milli Savunma Bakanı Etem Menderes "Yunanistan'da, her yerde mitingler yapılırken Türkiye'de yapılmadığını, müsaade edilmediğini" vurgular [s. 222]. Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Adana "veya" Mersin'den gelen miting talebini reddettiğini söyler [s. 39]. Cumhurbaşkanı Celal Bayar "Biz politikayı sokağa düşürmedik, beynelmilel alemde ve şuur ile hareket ettik" diye övünür [s. 612]. Menderes, "vakar ve dış siyaset" yolundan çıkmaz, konuyu iç politikaya sokmazken, hükümeti bu milli dava konusunda pasif kalmakla suçlayan tepkilere de göğüs gerdiklerine dikkat çeker [s. 615]. Nitekim Ankara Valisi Kemal Aygün, Kıbrıs'ta katliam ihtimalinden söz edilir ve Yunanistan'da art arda nümayişler yapılırken "maalesef Türkiye'de buna ait toplantılara izin verilmemesinin" vatandaşlar üzerinde bomba tesiri yapıyor olduğundan yakınır [s. 119].

'Çok partili' ve 'demokratik' sıfatlarını taşıyan bir rejimde, toplantı ve gösteri yapmanın hükümet müsaadesine tabi bir iş olarak görüldüğünü ve bu vesayet denetiminin hem yargı hem savunma tarafından doğal karşılandığını tespit edelim, öncelikle. Menderes "Ya Taksim Ya Ölüm" mitinglerine de, ancak "müsaade etmek zamanı ve sırası geldiği için" izin verilmiş olduğunu söyler [s. 102]. Bu doğallaşmış antidemokratik tutum, Türk milli devlet ideolojisinin (Kemalizmle milliyetçi-muhafazakarlığın paylaştığı) *kitle korkusuna* da işaret eder. Cumhuriyetin kurucu kuşağının Gustave Le Bon'dan çok etkilenen aydınları, modern çağda kitleleri seferber ve kontrol edebilmekteki politik güç kapasitesine bir yandan özlem duyarken, bir yandan da o gücü tekinsiz bulmuşlardı. 1935 yılında Türkiye'nin Bari Başkonsolosu M. H. Sinanoğlu'nun faşist milislerin bir türlü tam anlamıyla "askerîleşemediklerini", disiplinsiz bir külhanbeyi tutumunu devam ettirdiklerini tekdir ederek anlatan raporu, bu endişenin bir ifadesi sayılabilir.[10] 6 Eylül'de olayların ilk saatlerinde de İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay'ın: "Sokağa düşen nümayişten hayır gelmez, derhal dağıtın" dediği aktarılır [s. 51]. Belki ahaliyi *politikanın* (çatışma ve müzakereyle özne olma deneyiminin) *değil siyasetin* (güdüp yönetmenin) konusu olarak gören Osmanlı devletlû geleneğinin bakiyesinin izini sürebiliriz burada.[11]

Ama galiba sadece bir geleneğin mirasından değil, modern ve güncel bir problemden de söz etmeliyiz. O da, devletin/

10 Akt. Murat Yılmaz, "Recep Peker, CHP ve bürokrasi: Kâzım Dirik örnek olayı üzerinden 'Parti-Devlet' uygulaması ve 'Faşist Proje'", *Mete Tunçay'a Armağan* içinde, (der.) M. Ö. Alkan, T. Bora, M. Koraltürk, İletişim Yayınları, İstanbul 2007, s. 683-706.

11 Kitleyi örgütleyenler de devlet-merkezli düşünmektedir. Kıbrıs Türktür Cemiyeti yöneticilerinden Hikmet Bil, Menderes'le konuşmasını şöyle aktarır: "Biz cemiyeti zaten halka bağlı olan Kıbrıs davasını devlete mal etmek için kurmuştuk. Görülüyor ki, zatialiniz mükemmel benimsemişsiniz. Müsaade ederseniz bu Cemiyeti feshedelim dedim. Yok, daha dursun, Cemiyet bize lazım, dedi" [s. 287].

hükümetin kitleyi seferber ve kontrol etme kabiliyet ve tecrübesiyle ilgili eksiklik ve güvensizliktir – bir nevi *yönetişimsel know-how* meselesi. Nitekim Savunma Bakanı Etem Menderes, zabıta ve polisin böylesi hadiseler karşısında "vazife görmüş ve tecrübe sahibi olmuş" olmamasını mazeret olarak ileri sürer [s. 223]. Kemal Aygün de "imkanların azlığı" yanında "ehliyetimizin eksikliğinden" yakınır. Bu ikrar, kitleleri (kamuoyunda desteği artırıcı, hasımları caydırıcı hatta cezalandırıcı, neticede iktidarı berkitici) bir güç unsuru olarak seferber etme arzusunun varolduğunu fakat *know-how*'la ilgili bir eksiklik hissedildiğini düşündürür.

Bu noktada, dönemin İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı Necdet Uğur'un muhakemesi ilginçtir [s. 494 vd.]. Zira daha sonra CHP'nin sosyal demokratlaşma sürecinin önemli entelektüellerinden olacak olan Uğur, epeyce mesafeli ve "güvenlik mühendisliği" açısından *profesyonelce* bir değerlendirme yapar. "Yunanlılar sokak nümayişleri" yaparken, "bu tutumu takip etmeyen bizim hükümet bundan sonra başka memleketlerin efkarı umumiyesini [...] tesir altında bırakmak için aynı yolu tutma yoluna gitti" der Uğur. Bu yol "hadiseyi halk kitlelerine intikal ettirmek ve halk kitlelerinin meselesidir diye ortaya atmak"tır. Ancak ona göre "bu hadisenin halk kitlelerine intikal ettirilmesi için, halk kitlelerinin hazırlanması gerekir." Bu hazırlığın, "sadece hükümetten gelen bir hareket değil halktan gelen bir hareket" izlenimi uyandırmayı hedeflemesi gerektiğini anlatır Necdet Uğur. Yunanlılar bunu yapmışlardır; "Nihayet biz de bunu yapmak ihtiyacını duyduk ama bunun yapış şekli ve ölçüsü vardır" der. Türk-Yunan "tarihi hassasiyetinden" ötürü "çok dikkatli ve ölçülü olmak gerekirdi" ona bakılırsa. Başbakan, açıklamalarında "Yunan hükümetine hitap etmekten ziyade İstanbul'da hassas olan halk kitlelerini çok tahrik etmiş" idi: "Amme hizmetlerinin en yukarısında bulunan zat devletin tutumunu

çok sert bir şekilde ifade ederse vazifeli olanlar o zatın tutumuna uygun bir şekilde hareket ve kararlarını takdir ederken elbette önce bir kararsızlığa ve tereddüde düşer" [s. 495]. Kısacası Necdet Uğur da, kamuoyunu ve kitleleri seferber etme tekniği açısından tecrübe ve ehliyet eksikliğine işaret etmektedir. "Ölçü" onun için kaçırılmış, Razgrad/Vagonli ayarı tutturulamamıştır!

"MUHTEŞEM ÖRGÜTLENME"

Fakat biz 6/7 Eylül olaylarının bir ölçüsüzlük, bir tecrübesizlik veya bir kaza değil, pekâlâ profesyonel bir başarı öyküsü olarak anlatılışını da biliyoruz. 36 yıl sonra, emekli orgeneral Sabri Yirmibeşoğlu, başkanlığını yapmış olduğu Özel Harp Dairesi hakkında kendisiyle yapılan bir mülakatta: "6-7 Eylül de bir Özel Harp işiydi. Ve muhteşem bir örgütlenmeydi. Amaca da ulaştı" diyecek, gazeteciye "Sorarım size, bu muhteşem bir örgütlenme değil miydi?" diye üsteleyerek bundan duyduğu gururu paylaşmak isteyecektir.[12] Özel Harp Dairesi, NATO üyesi ülkelerde komünizm tehdidi olarak algılanan sol hareketleri bastırmak üzere örgütlenen kontrgerilla, gayrınizami ve psikolojik harp şebekesinin Türkiye koluydu. Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından İtalya'daki adıyla (*Gladio*) meşhur ve teşhir olan ve –görünürde– tasfiye edilen bu şebekenin Türkiye'deki kolu kamuoyunda ancak sınırlı ölçüde tartışılabilmiş, Susurluk Skandalı (1996) veya Ergenekon Soruşturması (2007) çerçevesinde bazı faaliyetlerinin üzerindeki perde aralansa da, açıktan bir yüzleşme konusu olmamıştır. Böylesi bir resmî-yer altı örgütlenmesinin varlığının, "doğru" yönetilirse, milli menfaatler ve devletin yüksek çıkarı açısından elzem olduğu fik-

12 Fatih Güllapoğlu, "Türk Gladio'su İçin Bazı İpuçları", *Tempo* dergisi, Haziran 1991, 9-15.

rinin genel kabul gördüğünü söyleyebiliriz. Emekli orgeneral Yirmibeşoğlu'nun 6/7 Eylül olaylarını bir özel harp operasyonu olarak gururla sahiplenebilmesi de bu meşruiyet algısının alâmetidir.

Bu sahiplenme, bu ikrar, aynı zamanda, devletin provokasyon teknolojisinde ve kitle siyasasında bir değişikliğe işaret eder. Razgrad/Vagonli ayarlarıyla oynanmış, "uyarıyla" yetinmeyen, "kan dökmeyi" de içeren bir linç moduna geçilmiştir. Yassıada yargılamasında hâlâ kendini gösteren kitle korkusu, gayrınizamî harp aygıtı tarafından aşılmış görünür.

6/7 Eylül gerçekten *maksadını aşmamış* bir özel harp operasyonu idiyse, bu *maksat* (linç, yağma ve azınlıkları mallarını mülklerini yok pahasına satarak göçe zorlama), Yassıada'da yargılanan devlet ve hükümet yetkililerinin haberi ve denetimi dışında mı tasarlanmıştı? Olabilir zira Gladio yapıları zaten hükümetlerin denetimi dışına 'kaçırılan' yapılardı.[13] Yoksa maksattan haberdar olan devlet ve hükümet yetkilileri veya onlardan bazıları mahkemede bu sırrı saklamışlar mıdır? Gerçi mesela Celal Bayar gibi bir komitacıdan bu beklenebilir (!) – ama çok sayıda tanığın uzun sorgulamaları boyunca bu yönde hiçbir imaya, işarete rastlanamaması, ihtimali küçültüyor.

Emekli özel harpçi generalin, bir yağma ve linç eylemiyle övünmesine ne demeli? Ama sadece o mu? Başbakan Menderes'in son savunma konuşmasında söyledikleri irkilticidir; yargılama boyunca 6/7 Eylül'de olanların sorumluluğundan kaçınmaya çalışırken orada bir suç işlendiğini, "kötü" bir

13 Kıbrıs'a dönük özel harp örgütlenmesinin, hükümetin ve Genelkurmay'ın tasarısı ve talimatı hilafına, bu yarı-legal yeraltı örgütlenmesinin kendi inisyatifiyle, Kıbrıs'ı "istirdat" (geri alma) hedefiyle yürütülmüş olması, bu yapının yüksek göreli özerkliğine örnek oluşturur. Bu örgütlenme, giderek resmî politikayı da kendi çizgisine gelmeye zorlamıştır! Bkz. İsmail Tansu, *Aslında Hiç Kimse Uyumuyordu*, Minma Matbaacılık, Ankara (yayın yılı yok), s. 34 vd.

şey olduğunu ikrardan gelen Menderes, son savunmasında, bu *milli linç* eylemini aklamaya girişmiştir:

> "6/7 Eylül gecesinde cana taarruz vaki olmamış, mala taarruz edilmiş ve yer yer, mahalle mahalle söyleyenler bulunmuş, bu da bir tertip delili olarak gösteriliyor. Bunu bir tertip delili olarak telakki edilecek yerde, Türk Milleti'nin vatanperverliğinin ve siyasi dehasının bir tecellisi olarak telakki etmek lazım gelir. Şu suretle ki, eğer bu adi, çıplak kötü bir çapul, yağma ve tahripten, cana taarruzdan ibaret bir hadise olsaydı, bütün çıplaklığıyla ortada kalırdı.
>
> Mesele o değil, bu topraklarda, Türkiye denilen yurtta, vatan parçasında, asırlar ve asırlar şehrin kasırgalarına karşı nasıl tutunmuşuz? Bu millî dava sayesinde. Bunu bir tertip eseri olarak mütalaa etmek değil, adeta, iştirak edenlerden büyük bir kısmının bir kudsî heyecan içinde bulunduklarını kabul etmek lazım gelir. Yoksa bu bir adi çapulculuktan ibaret kalır. Bunda milli heyecan unsurunu ve cevherini kaldırdığınız zaman, tertipçi kim olursa olsun, bu maalesef yüz binlerin iştirak ettiği galiz ve kötü bir hadise olarak tarihe intikal eder" [s. 670-1].

Menderes'in son sığınağı, son tutamağı budur: "Milli dava" gerekçesi, "millilik" atfedilen bir galeyan, linçi meşrulaştırıyordur. 6/7 Eylül olayları yargılamaları, Türkiye tarihinde bu meşruiyetin resmen-hukuken sorgulandığı tek –veya, en önemli– uğrak olmuştur. Ne var ki bu sorgulama da askerî darbeyle devrilen iktidarı suçlandırma kaygısının gölgesinde kalmış, kalıcı bir kazanıma dönüşememiştir.

Linç Ortamı ve Faşizmin Sarkacı

"Millî refleks" olarak haklılaştırılan reaksiyonların şiddete dökülmesi, linçlere yol açması, Türkiye'de "devlet geleneği" içinde yerleşikleşmiş bir uygulama. Sadece Türkiye'ye özgü değil ama Türkiye'de özellikle öne çıkan bir idare tekniği, bu.[1] "Milletin haklı tepkisi" olarak yorumlanan tepkilerin, karşı konulmaz bir "doğal" refleks olarak görülmesi, bunlara mutlak bir meşruiyet tanınması... Bunlar hukuk tanımaz hale geldiğinde de, o "doğallıktan" ve saiklerinin "asaletinden" dolayı hoş görülebilmesi... 6-7 Eylül olaylarında görebiliriz bu tavrı. 1960-1980 döneminde önce Komünizmle Mücadele Dernekleri'nin sonra ülkücülerin "komünist" olarak damgaladıkları her şeye karşı uyguladıkları şiddetin korunup kollanmasında görebiliriz. Sivas-Madımak katliamının geçiştirilmesinde görebiliriz. Son iki üç yılda çok sayıda linç girişiminin yerel ve merkezî devlet yetkilileri tarafından dehşet verici bir sinizmle "vatandaşlarımız haklı tepkilerini göstermişlerdir" üslûbuyla yorumlanmasında görebiliriz.

1 Bkz. Tanıl Bora, "Türkiye'nin kriz idaresi yöntemi: Millî refleks ve linç orjisi", *Medeniyet Kaybı* içinde, Birikim Yayınları, İstanbul 2007 (3. baskı), s. 191-201.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin gece yarısı internet açıklamaları serisinde 8 Haziran 2007'de yayımlanan bildirideki "terör olaylarına karşı, yüce Türk milletinin kitlesel karşı koyma refleksini göstermesi" ibaresi de, sonradan yapılan "şiddetten uzak durulması" tevilini zor kaldıracak çağrışımları davet ediyordu. Hrant Dink cinayetinin de, –İstanbul Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah'ın zaten ânında tevessül ettiği üzere–, "millî refleks" gerekçesiyle hoş görülmesinin önündeki ar perdesi, fazla kalın değildir.

"Zararlı", "tehlikeli" sayılan hareketlere, kişilere, gruplara karşı "millî refleksi" seferber etmek, bir gayrınizamî asayiş tedbiri olarak iş görüyor. Devletin şiddet tekelini bir süreliğine askıya alarak "millete" (şimdilerde "sivil toplum" da diyorlar) devredebileceğini imâ etmesi, açık bir tehdit olarak kullanılıyor. Hem bizzat problem sayılan kişilere, gruplara karşı bir tehdit; hem pervasızca hüküm sürmeyi meşrulaştıran bir tehdit, hem de icabında "diplomasi masasına sürülecek" bir koz. Meclis Başkanı Köksal Toptan'ın, ABD'deki "sözde" Ermeni soykırımı yasa tasarısı ile ilgili uyarı cümleleri gibi: "Böyle bir gelişme sonucunda Türk kamuoyunun bu konuda göstereceği tepkinin tetikleyeceği dinamiklerin denetim altında tutulmasını sağlamak güç olacaktır" (8 Ekim 2007 tarihli gazeteler). Tezkerenin çıkarıldığı günlerde MHP lideri Devlet Bahçeli'nin sözleri gibi: "Terörün ve kayıpların bu şiddette devamı halinde yükselen milli tepki kontrol dışına çıkabilecek ve Türk milleti sorunları kendi imkanlarıyla çözme arayışlarına yönelebilecektir. Asıl risk ve tehlike buradadır" (17 Ekim 2007 tarihli gazeteler). Buradaki ihkak-ı hak anlayışına ve bunun ifade biçimindeki sinizme dikkat edelim. "Sorunu kendi imkânlarıyla çözmek" gibi 'cool' ve 'pratik' bir ifadeyle doğallaştırılanın, peşinden kayda geçirilen "tehlike ve risk" şerhiyle örtülmesi mümkün müdür? "Milletin tepkisini kontrol edemeyiz, edemeye-

biliriz" gibi uyarı sözleri, bir tehdidin sadece dile getirilmesinden öte, ona işaret etmekte, onun sırtını sıvazlamaktadır.

Daha önemlisi, bu yöntemin bir rıza üretim mekanizması olarak işlemesidir. Akla değil, aslında asla duygulara da değil, reflekse, güdülere hitap eden böylesi kampanyalar, öfkesi hatta saldırganlığı serbest bırakılan toplulukların bir kitle dinamiği içinde özdeşleşme ve kimlik bulmalarına, kendilerini bir millî cemaat aidiyeti içinde eritmelerine katkıda bulunuyor. Yönetenler, sosyal devletin son kalmtılarının da eridiği, milyonlarca insanın perişanlık içinde yaşadığı, bir "güç" sahibi olmayan kimsenin kendisini reşit insan yerine konuyor hissedemediği bir toplumun kendisini "bir ve beraber" hissetmesini sağlamanın başka bir aracına sahip değildir. Çok övünülen "bayrak selleri", toplumsal ilişkilerdeki çözülmenin ve bundan doğan umutsuzluğun, kaygıların üstünü örtüyor. Tabii, soruların da üstünü örtüyor. "Söz bitti" emri, daha başlamamış konuşmayı boğuyor.[2]

Yine öteden beri, bu "millî refleksin" meşruiyetine ve sağladığı kollama mekanizmalarına dayanarak örgütlenen, bunun üzerine bir siyaset inşa eden grupların varlığını unutmamalıyız. MHP ve BBP'nin temsil ettikleri bu çizgi, rejimin bir idare tekniği aracı olarak başvurduğu "millî refleks"i temsil etme iddiasıyla, o refleksi kontrol etme yeteneğini bir siyasal güç unsuru olarak kullanıyor. O refleksin yeniden üretimini, fanatikleşmesini sağlıyor, onu hazır bulunduruyor, hem de bu potansiyeli kontrol altında tuttukları uyarısını-tehdidini bir "sağduyu" alâmeti olarak sergiliyorlar.

"Milli öfkeyi" seferber edip bir noktada kontrol altına almak; bir linç potansiyeli oluşturup 'bir noktada' veya ara ara bunu gemlemek, faşizmin sarkacıdır.

---

2 Yasin Aktay 22 Ekim 2007'de *Yeni Şafak*'ta, bir an evvel ve defaatle "sözün bittiğini" ilan etme telâşının berisinde, hiçbir zaman sağlıklı bir diyalog/tartışma/müzakereye alan aç(a)mama vakıasının yattığına dikkat çekiyordu.

Vicdan sahibi her insanın içini yakan, gencecik insanların can verdiği, yoksul ailelerinin acıya boğulduğu PKK saldırılarının ardından, özellikle sınır ötesi harekât talebinin bir çözüm olarak yükseltilmesinden sonra kitleselleşen kınama ve protesto gösterilerine baktığımız zaman ne görüyoruz? "Millî refleksi" bir siyaset etme yöntemi olarak kullanan geleneğin vahim örneklerini görüyoruz.

LİNÇ GÜRUHU

Öncelikle, sözünü ettiğimiz örgütlü grupların, yaygın ve medya tarafından daha da yaygınlaştırılan toplumsal öfkeyi fanatik bir saldırganlık diline ve linççi bir seferberliğe kanalize etmeye çalıştıklarını görüyoruz. "Durumu" belirli sloganlarla lânetlemeyi, tayin edilmiş andları tekrarlamayı, "bizden" sayılmanın mükellefiyeti gibi dayatıyorlar. Yeteri kin coşkusuyla katılım göstermeyenlere 'bakman' bir tehditkârlıkla yapıyorlar protestolarını. Bizzat kınama ve protesto gösterileri, insanları "hain değil bizden" sayılmak için iştirake zorlayan bir sembolik linçe dönüşüyor.

Sembolik linçin fiilî linç biçimini alabildiğini de biliyoruz. Zaten bu geçiş çok zor değildir. Bu linçin öngörülmüş, standart mecraları zaten var. "Kürt" kimliğiyle özdeşleştirilmiş kuruluşlar, mahalleler hatta tek tek insanların evleri, dükkânları yanında, birçok yerde solcu partiler, dernekler fırsattan istifade hedef alındılar. Örgütlü grupların provoke ettiği bu saldırılar yanında, aralarına kuşkusuz fırsatçıların, yağmacıların da karıştığı, "kendiliğinden" patlamalar vuku da bulabiliyor – vuku bulması her zaman an meselesidir,

Malûm: "Kitle psikolojisi" denen 'şey'... Öfkeli sloganlarla ajite olmuş vaziyette akan bir kitle, çokluk/çoğunluk olmanın verdiği güç duygusuyla, hele "sabrımız taştı" haklılığıyla hukukî ya da başka 'sosyal' kontrollerden azâde olduğu-

nu hisseder hale gelmişse, korkutucu bir kolaylıkla bir linç güruhuna dönüşebilir. Kendine kurban bakınır hale gelebilir. Küçük bir yanlış anlama, bir işaret, kimden geldiği bilinmeyen bir emir – ve vururlar "abalı"ya. Zaten faşizmin "kitle"yle buluşmasını sağlayan bir ilkel güdüdür bu: Günah keçisi aramak! Beşerî sorunlar karmaşıktır, baş etmesi zor hatta kısa zamanda halledilemeyecek yanları da vardır, en önemlisi kendimizle ilgili yanları vardır; oysa günah keçisi, bütün sorumluluğun üzerine yıkılabileceği bir hedeftir. Günahı ona yükleyerek, onu ortadan kaldırarak, her şeyi halledebileceğinizi sanırsınız.

"Millî refleks" ve onun zımnındaki linç tehdidinin bir siyaset etme yöntemi olarak kullanılması, politikanın inkârıdır. Bizzat "Devlet Olma"nın inkârıdır. Asıl önemlisi, toplum olmanın inkârıdır. Toplum olmak ("millet olmak" da diyenler olabilir), kendini ortak değerlerle, ama "biz iyiyiz, biz üstünüz"le değil evrensel, insanî, ahlâkî değerlerle tanımlamak ve bu temelde kendini birbirinden sorumlu hissetmek demektir. Tek ortak bağı kendi "biz"liğinin üzerine kapanıp aidiyet yemini törenleri yapmak haline gelen, intikam peşinde bir linç güruhuna dönüşen bir toplumun, her şeyden önce toplum olma vasfı ("millet" de diyenler olabilir) tahrip olur. Bu tahribat, o toplumun insanlarının kendilerine sahici bir güven duymasına da manidir.

Örgütlü gruplar tarafından provoke edilmediklerinde ve mutlaka linç güruhuna dönüşmediklerinde bile, bir başka iç burkucu çehresi yok mu bu gösterilerin? Öfkenin dile getiriliş biçimiyle ilgili çehresinden, bir de –paradoksal gibi görünebilir– tuhaf bir neşeyi yansıtan çehresinden söz ediyorum. Gösterilerin, basbayağı gösterişe dönüştüğü durumlardan... Okulu resmî izin hatta teşvikle kırmanın ve "her şey serbest"in kudurukluğuyla, gerçekten neşe içinde bayrak sallayarak yürüyüp ölümlü kanlı sloganlar atan orta öğ-

renim çocukları gördük, defalarca. Kravatını sıyırmış, elinde bayrak, tribün şarkılarından uyarlama sinkaflı intikam şarkılarıyla ve aynen tribündeki gibi hoplaya zıplaya yürüyen ergenler gördük. Birçok yerde futbol takımı taraftarlarının gösterilere iştiraki, bu "şenlikli" manzarayı tamamlıyordu. (Giden canların sözüm ona acısını paylaşmak adına sergilenen bu arsızca manzaraları "Türk milleti savaşa düğüne gider gibi gider" şecaatiyle yorumlayanlar da olacaktır belki!) Bu gösterilerin birçoğunda teşhir edilen pankartlar fetihçi savaş sloganlarıyla, şiddet pornografisiyle, en galizinden küfür edebiyatıyla doluydu. "Meclis'i basarız, 23 kişiyi asarız"lı pankartlardaki açık seçik/açık saçık suç unsurunun ve doğrudan doğruya "millî egemenlik" ilkesinin ayaklar altına alınmasının (TBMM dahil) hiçbir makam tarafından 'problemli' görülmediği, böylesi sloganların kol gezdiği şiddet dilinin yerleşikleştiği nümayişlerin "barışçı gösteri" sıfatıyla övüldüğü bir ortamdan söz ediyoruz.

Sosyolojik veçhesiyle, "pop milliyetçi" dediğimiz damarın kabarışıdır bu. Bu reaksiyonun siyasal militanlıkla bağdaşması halinde alacağı tehlikeli biçimleri gemliyor belki, kimi durumda. Beri yandan, ajitasyona amâde kılıyor, kolaylıkla akıntıya kapılabiliyor.

Savaş dili ve her zaman fiilî linçe dökülmese de linççi bir atmosferi hâkim kılan gösteriler, bir deneyim yaratıyor. Hemen bütün sosyalleşme yapılarının krizde olduğu, gitgide atomize olan, üstelik insanlarının büyük bir kısmının canının burnunda olduğu bir toplumda, kalabalık içinde kendini güçlü hissedip "millî"likle meşrulaşan reflekslerini serbestçe dışavurma deneyimi... Bu kimileri için bir 'sübap'tır belki. Ama kimileri için de, yeni vesileleri aranacak bir alışkanlık olacaktır. Bu deneyim, tekrarlayalım, "millî birlik" gösterisi adına toplum olma vasfını kundaklamaktadır. Linç ve linç tehdidi, hukuksal düzeyde suç olmaktan öte, mede-

niyet kaybıdır. "Millet olma" bilincinin pekişmesine sevinenler arasında, "toplum olma" ve "insan olma" bilincinin erimesinden rahatsız olan da çıkar mı?

DUYGU TUTULMASI VE YAS YASAĞI

Ama asıl önemlisi, buradaki manevî yozlaşmadır. Hep akıl tutulmasından söz ediyoruz; evet, linççi atmosfer bir akıl tutulmasına yol açıyor. Ama bununla eş önemde bir duygu tutulması da yaşıyoruz biz. Kayıplarının yasını tutamayan, yas tutmanın vakarını gösteremeyen, kendi içine bakmak üzere bir an sessiz kalamayan, acısını, tepkisini mutlaka ve sadece intikam diline transfer eden, sürekli buna itilen bir toplumun durumunda duygusal bir problem görmez misiniz? Şehit ailelerinin törenlerden sonra da kalan acılarıyla, genel olarak kayıplarımızla, acılarımızla baş etmenin hamâset ve intikam dışı yollarıyla ve icaplarıyla kim ilgileniyor? Kim böyle bir dille konuşuyor?

'Sağlıklı' bir yas tutma deneyimi: insanın sevdiğiyle beraber hayatındaki/hayatıyla bir 'ilişkiyi' kaybettiğini, böylece hayatında esaslı bir değişiklik olduğunu kabul etmesi; bu değişiklikle baş etmeye hazır olması, hazırlanması, yeni bir başlangıç yapmasıdır. Bu acılı deneyim esnasındaki 'kendinden geçiş/kendinden çıkış', kendiyle ve hayatla/dünyayla, başkalarıyla yüzleşmek için ve başkalarının varlığına bağımlılığı fark etmek için bir mesafedir. Dolayısıyla, dünyadaki başka acıları, başkalarının acılarını fark edebilmek, başkalarının kayıplarının, başka acıların da 'değerini bilebilmek' için bir mesafe...

Judith Butler, 11 Eylül saldırısından sonra Bush Efendi'nin sinir içinde "matemi sona erdirme" çağrısında bulunmasının, işte böyle bir sağaltıcı, insaniyet kazandırıcı yas tutma deneyimini engelleme telâşına dayandığını vurgula-

mıştı. Yas tutmaktan duyulan bu korku, insanların kayıplarıyla baş etmesi yerine onu intikamla 'telâfi etmek' ve dünyayı kayıptan önceki eski güzel haline döndürmek gibi 'kötü' fantezilerle birleşiyor, onları teşvik ediyordu.[3]

Bizde de yasaktır, yas.

İTİDAL?

Bazı devlet yetkililerinin, bizzat yol verdikleri bu "millî refleks"in kontrolüyle ilgili kaygılarını ifade ettiklerini işittik. Birçok ilde okul çocukları gösterilere sevk edilirken, Adana Valiliği'nin çocukların sokağa çıkarılmaması uyarısında bulunması, dikkate değerdi. Nitekim arkasından merkezî bir yasak kondu. MHP'yle beraber CHP de, doğrusu pek de ciddiyetle uygulanmayan bu 'önlemi' yanlış buldu! CHP değil fakat MHP veya Türk Ocakları gibi "milli refleksçi" odaklar, 'büyük' medyanın pek fazla kaale almadığı linç saldırılarının yayılması riskine karşı "itidal" çağrısı yaptılar. Gerçi, itidal çağrısında bulunanların önemli bir bölümünün linç ortamına ve "iç barışın bozulmasına" yönelik uyarılarının, medeniyet kaybı kaygısından ziyade, araçsal-taktiksel hesaba dayandığı açıktır: Böyle bir gelişmeden, esas itibarıyla "PKK'nın işine yarayacağı" ve Türkiye'yi uluslararası kamuoyunda müşkül duruma düşüreceği için rahatsızlık duyarlar. Emekli Orgeneral Edip Başer'in yaz başında Erzurum'da yaptığı bir konuşma, linççi eylemleri neredeyse "gönül ister ki hepimiz..." makamında anarak yüreğine taş basan bir tembihi örnekler: "Aynı tepkiyi, terörist bizim bulunduğumuz yerde olsaydı biz de aynı şekilde içimizde hisseder, göstermeyi de arzu edebilirdik. Ama bunun doğurabi-

3 Judith Butler, "Gewalt, Trauer, Politik", *Gefährdetes Leben - Politische Essays* içinde (İngilizceden çeviren Karin Wördemann), Suhrkamp, Frankfurt a.M. 2005, s. 36-68.

leceği sonuçların, PKK'nın hedefine hizmet olacağını vatandaşlarımız unutmamalı. Maalesef bugün gerçek olan bir şey var. Türkiye bu mücadelede oldukça yalnızdır. Yanında yer alması gerekenlerin çoğunun yanında olmadığını görüyoruz" (21 Haziran tarihli gazeteler).[4]

Her ne olursa olsun, "yetkililer"in bu uyarıları üst üste yinelemesi, önemsiz değildir. Sarkacın olağan salınımının icabı mıdır bu uyarılar? Yoksa bu kez gerçekten tehlikeli olacağını, bir sınırın aşılabileceğini mi düşündüler? Her ne olursa olsun, millî refleksin (fiilî) linç tehdidinin kıyısında gezen bir doldur-boşalt yöntemi gibi kullanımı sona ermedikçe, linççi ortam "haklı tepki" hoşgörüsüyle coşturulmaya devam ettikçe, bu eylemlerin sorumluları caydırıcı biçimde cezalandırılmadıkça, bu 'münferit' duyarlılıklar nafiledir.

Örneği en uçtan verelim: Almanya'da geçen ay yayımlanan bir araştırma,[5] özellikle taşrada Yahudilere karşı teşvik edilen "millî öfke"nin kontrol edilemez hale gelmesinin sonunda Nazi yönetimine bile rahatsızlık verdiğini anlatıyor. Zira bu saldırganlık onların otoritesini de çiğneyen bir noktaya varmıştı...

---

4 Haktanırlık, milliyetçi-muhafazakâr cenahta, linççi ortamdan "insaniyet nâmına" rahatsızlık duyanların da varlığını kaydetmeyi gerektirir. Ahmet Turan Alkan'ın ifrâda varan "millî ruh ve heyecanın" galeyanını ve "lumpen demeye dilinin varmadığı vasıfsızlığını" sorguladığı, "Kötü milliyetçiliğin kokusu" başlıklı makalesi ibretliktir: *Zaman*, 27 Ekim 2007. http://wwww.zaman.com.tr/webapp-tr/yazar.do?yazino=605954.

5 Michael Wildt, *Volksgemeinschaft als Selbtermächtigung*, Hamburger Edition, Hamburg 2007.

Mukayeseli Linç Etüdleri

Nazi Almanyası – Bugünün Türkiyesi

SAKARYA VE BAŞKA YERLER

27 Nisan'da (2008) Sakarya'da düzenlenen DTP gecesi, bir linç âyinine dönüştü. Salonun kapısında toplanan 100-150 kişilik protestocu grup, emniyet kuvvetlerinin bunda bir emniyet problemi görmeyerek 'izlemede kalmasıyla', bin beş yüz - iki bin kişiye kadar ulaştı. İstiklâl Marşı söylendi, bayraklar açıldı. Kimileri yere yatıp bayrağı üzerlerine serdiler. Bozkurt işaretleri yapılıyor, bölücülüğe kahreden sloganlar bağırılıyor, taş atılıyordu. Linç cemaati, içerdekilerin "kendilerine verilmesini" istiyordu. İçerdekiler saat 15 dolaylarında girdikleri salonda gece yarısına kadar mahsur kaldılar. Havasızlık, kıstırılmışlık duygusu, endişe... Salonda, havasızlıktan fenalık geçiren bir insan, hastaneye sevk edildikten 5 dakika sonra öldü.

Sakarya'da son iki yılda –bilinen– altıncı linç girişimiydi bu.[1]

1 *Taraf*'ta, İnci Hekimoğlu'nun, Adapazarı'nın –tıpkı Mersin gibi–, "etnik çatışma"ların deneme sahası olarak kurcalandığını işleyen bir röportajı yayımlandı (8 Mayıs 2008). Etnik çatışmayla bahsedilen, aslında linç girişimleridir.

Peşinden, Mayıs içinde, Balıkesir-Edincik'te iki Kürt inşaat işçisinin, dolmuşta Kürtçe konuştukları için saldırıya uğradıklarına dair haberler sızdı basına. Linçten yaralı olarak kaçıp kurtulanlar, jandarmanın olayı izlediğini, ancak yaralıları hastaneye götürmek üzere müdahale ettiğini anlattılar. Tedavi gördükleri devlet hastanesinden rapor da alamamışlardı. Aynı günlerde, Mersin-Silifke'de gece ülkücüler tarafından evleri basılan, kapıları kırılmaya çalışılan ve yarım saat sonra gelen jandarma tarafından "koruma" amacıyla karakola alınan beş öğrenci, ilçeyi terk ettiler.[2]

O ara, Sakarya'daki olayla ilgili inceleme yapan İçişleri Bakanlığı müfettişlerinin raporu açıklandı.[3] Müfettişler DTP gecesi'ni "tahrik unsuru" olarak belirlemişti. Gecenin, Karapürçekli bir şehidin cenaze töreninden dört gün sonra düzenlenmiş olması, tahrik unsuruydu. Bölgenin nüfus yapısında ağırlıklı olan etnik gruplardan Karadenizliler "dinen ve devletçi duygularına bağlı, çabuk parlayıp çabuk tepki veren bir yapıda", Trakya göçmenleri ve "yerli kesim" de "bölücülük konusunda çok duyarlı" idi. Müfettişlere göre zaten "toplum, devletin bölünmezliği ve rejimi değiştirmeye yönelik hareket içindeki dernek ve parti gibi kuruluşlara tahammül edem"iyordu.

LİNÇ RUTİNİMİZ

Türkiye'de linç girişimleri, kendine göre bir rutine oturmuş durumda. En çok Kürtleri, zaman zaman solcuları, bir de eşcinselleri ve "sapkın" sayılan başka cinsiyet gruplarını hedef alıyor. ("İdeolojik" bir maksada hamledilemeyecek, özel alanda cereyan eden teşebbüsler, cabası.) Emniyet güçlerinin de linç durumlarında aşağı yukarı oturmuş bir tatbika-

2 *Birgün*, 30 Mayıs 2008.

3 *Milliyet*, 25 Mayıs 2008, Tolga Şardan'ın haberi.

tı var. Linççi gruba anlayışla davranılıyor; birçok durumda, aşağı yukarı öldürme kasıtlı darp eşiğine kadar, fizikî şiddete de müdahale edilmiyor. Linç güruhları, kendilerini anladıklarını anladıkları ancak resmî sıfatları veya formel hukuk icapları nedeniyle elleri kolları bağlı olduğunu düşündükleri emniyet görevlilerine, "onları bize verin" diye yükleniyorlar. Linç tehdidi altındakilere hitaben, "Dua edin polise" sloganı atıyorlar. Dualık polis, linç saldırısına uğrayanları "koruma" amaçlı olarak "alıp" işaretliyor. Bazı örneklerde sonradan mağdurlar aleyhine dava da açılıyor. Çünkü linçe maruz kalanlar, neredeyse bir doğal hukuk varsayımıyla, "tahrikçi" kabul ediliyorlar. Linç, bu gibilerin esasında hak ettiği, ancak "hoş (şık) olmayan" veya "ülkemizi dünya kamuoyunda (AB ve ABD komiserleri karşısında) zor durumda bırakacak" bir millî refleks ifadesi olarak görülüyor. Linç teşebbüslerinin, devletin şiddet tekelinin altını oyduğu ve "Devlet otoritesini zaafa uğrattığı" ise anlaşılan pek o kadar düşünülmüyor, pek fazla dert edilmiyor.

Bu bakımdan, Sakarya 1. Asliye Ceza Mahkemesi'nde 19 kişi hakkında "suç işlemeye alenen tahrik etmek, kanuna aykırı toplantı ve yürüyüş düzenlemek ve bunların hareketine katılmak" suçlamasıyla 2 yıldan 4 yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açılması,[4] 'ilginç' ve seyri takip edilmesi gereken bir gelişme – idi. Ekim ayı başındaki mahkeme kararı, o kadar da ümit verici bir seyri ortaya koymuyordu: DTP ilçe başkanı Aziz Koçak'la ilgili "örgüt propagandası yapmak, suç ve suçluyu övmek"ten dolayı beş yıl hapis istemiyle dava açılırken, linç girişiminde bulunanlardan haklarında dava açılan 19 kişinin ne zaman yargılanacağı hâlâ belirlenmemişti.[5]

Linç tatbikatlarının ve linç atmosferinin Türkiye'nin bir "kriz idaresi" yöntemi olarak iş gördüğünü, *Medeniyet Kay-*

4 *Radikal*, 20 Haziran 2008.

5 www.bianet.org, 7 Ekim 2008.

bı kitabına aldığım bir makalede tartışmıştım.[6] Daha sonra, Dağlıca saldırısı sonrasında Kuzey Irak'a bir askerî harekât talebini benimsetmek üzere tahrik ve teşvik edilen gösteri dalgası çerçevesinde oluşan linç atmosferi vesilesiyle sürdürdüm bu tartışmayı.[7] Orada, İkinci Dünya Savaşı öncesi Almanya'da nasyonal sosyalistlerin linç politikasını inceleyen bir araştırmaya değinmiştim.[8] Şimdi bu çalışmanın temel bulgularını özetleyeceğim; mukayese ve refleksiyon için.

AŞAĞIDAN YUKARIYA OLAĞANÜSTÜ HAL

Michael Wildt, 1919'dan 1939'a kadar Almanya taşrasında Yahudilere yönelik 'sivil' şiddeti inceliyor andığım kitabında. 1919-1939: yani, Birinci Dünya Savaşı sonrası revanşist-reaksiyoner milliyetçi ve anti-semitist hareketin oluşumundan; iktidara gelen Nazilerin savaşı başlattığı, böylece Yahudileri tasfiye politikasının başka bir boyuta geçtiği aşamaya kadar uzanan süreç. Bu kesitte ele aldığı olaylar, özellikle Nazi iktidarının ilk evresinde yoğunlaşıyor (bunun sebebini de göreceğiz.) Taşraya bakmasının nedeni, küçük kent ve kasabaların azınlıklar için büyük şehirlerden daha emniyetsiz olduğunu hesaba katması; hem çoğunluk baskısı, hem de merkezden uzak olmanın gözlerden ırak kalmayı da beraberinde getirmesi nedeniyle.

Wildt'in de hatırlattığı gibi, Naziler için şiddet başlı başına kurucu bir rol oynuyor, ilkesel bir değer taşıyordu. Politikanın bir aracı değil, ta kendisi idi şiddet. Politik sözün

6 Taml Bora, *Medeniyet Kaybı - Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar*, Birikim Yayınları, İstanbul 2007 (3. baskı), s. 191-202.

7 "Linç ortamı ve faşizmin sarkacı", *Birikim* 223 (Kasım 2007), s. 9-12. Bu makale elinizdeki kitapta yer alıyor.

8 Michael Wildt, *Volksgemeinschaft als Selbtermächtigung*, Hamburger Edition, Hamburg 2007.

ve hukukun "kaypaklığına" karşı şiddet, 'esas meselenin' sahih bir biçimde konması (ak koyunun kara koyunun ortaya çıkması) anlamına geliyordu. Ayrıca şiddet deneyimi etrafında bir cemaat inşâ ediliyordu. Nitekim "Almanlığın kutsal öfkesi"ne hitap etmek, Nazi propagandasının gözde bir motifi idi. Bu öfkenin açığa çıkması, geminden boşanması, riyakârlıkla kirlenmiş politik zeminin temizlenmesini sağlayacaktı. Yozlaşmış, özüne yabancılaşmış komünistlerin, politikacıların, aydınların, tek kelimeyle "Yahudi"nin veya Yahudileşmiş olanın kahpe sesi; ancak sağlıklı millî içgüdülerin dışavurumuyla kesilirdi. Nasyonal sosyalist hareketin bu istikametteki endoktrinasyon, propaganda ve ajitasyonu, "millî cemaate/bünyeye yabancı" sayılanlara, onları temsilen kısaca "Yahudi"ye karşı şiddet eylemlerini meşrulaştırmış, meşrulaştırmakla kalmayıp teşvik etmiş, teşvik etmekle kalmayıp bizzat örgütlemiştir. Taşradaki parti üyeleri ve sempatizanlar, giderek 'sade' vatandaşlar, "yukarıdakilerce" meşru görülen, dahası en üst düzeyde belirlenmiş bir misyonu yerine getirmek üzere hareket ettikleri güvenini hatta gururunu duyarak, taş atmış, yangın çıkarmış, insanları tartaklamış, tekmelemişler – en azından bu yapılanlara seyirci kalmışlardır. Şiddetin dozunun kaçtığı vakalarda (buna yine geleceğiz) Führer'in ve vekil-vükelânın itidal tavsiye eden hatta bazen hafifçe ayıplayan sözlerine de fazla bakmamak gerektiği fikri yaygındır. Çünkü, birincisi, Führer ve Führerler'in "Yahudi"ye yapılacak muameleye dair daha önce söyledikleri ortadadır; ikincisi, onların "dışarıya (hem genel kamuoyuna hem özellikle Batı'ya) karşı" her şeyi o kadar açık söyleyemeyeceğine inandıklarından, yukarıdakilerin de bu tür tekdir sözleriyle aslında kendilerine göz kırptığını düşünüyorlardır.

Carl Schmitt, malûm, politik hükümranlığın özünü, istisnayı belirleme yetkisi veya olağanüstü hali tayin etme gücü

olarak tanımlamıştı. Wildt, Carl Schmitt'in şiârını uyarlayarak, Nazilerin "Yahudi"ye karşı şiddeti hoş görme hatta teşvik etme politikasıyla, başka deyişle linçin fiilen serbest bırakılmasıyla, aşağıdan yukarı olağanüstü hale alan açıldığını söylüyor. "Millî öfke", onlara millî düşmanı ve millî hedefi gösteren devlet ve hükümet yetkililerinden aldığı genel yetkiye dayanarak, âcil veya lüzumlu durumlarda aşağıdan yukarı olağanüstü hal ilan edebilirdi. Nazilerin iktidara gelmesinden sonra, 'hava', buydu.

Nitekim yerel Nazi örgütleri ve onların seferber ettiği gruplar, bu yetkiyi hevesle kullandılar. Öyle ki, merkezî hükümet ve Parti, bu tazyike sübap açabilmek için zaman zaman ulusal kitlesel eylem kampanyaları düzenleme gereği hissediyordu.

Linç kampanyalarının, aynı zamanda taşrada bir millî cemaat oluşumuna katkıda bulunduğunu ortaya koyuyor Wildt. Güçlü bir tehdit ve mağduriyet algılamasıyla bilenen "millî şuur", düşman imgesini cisimleştiren "Yahudi"leri millî cemaatten ihraç eden ritüellerde onay buluyordu. Wildt, Yahudilerin ellerinde "Ben bir Alman kızını kirleten bir Yahudi domuzuyum" vb. yaftalarla hakaret, taş, yumruk, tükürük yağmuru altında kasabanın ana yolu boyunca yürütüldüğü bu törenleri; Ortaçağ'da ayıp (çoğunlukla cinsel suç) işleyen "şerefsizlerin" herkesin önünde teşhir edilip cezalandırıldığı ritüellere benzetiyor. Hep tetikte durarak korunabilen ve tehditler karşısında hep yeniden kanıtlanması gereken patriyarkal şerefin yerini bir ırkî-millî şeref alıyordu şimdi. Bu değişim bir başka farkı belirliyordu: Ortaçağ'm teşhir ve aşağılama ritüelleri, bozulduğu düşünülen ananevî düzenin, törensel bir arınma edimi yoluyla yeniden ihdasına yönelikti. Nazi linç kampanyası ise, yeni bir ahlâk ve şeref 'tüzüğüyle', yeni bir düzen kurmayı amaçlıyordu.

MÜNFERİT EYLEMLER

Yahudilere karşı şiddeti seferber eden gösterilerin, birçok örnekte, ergenlik yaşı eşiğindeki çocukların provokasyonlarıyla başladığı görülüyor. Saldırıların yoğunlaştığı ulusal ölçekteki kampanyaların vazgeçilmez unsurlarından biri, evlere ve işyerlerine bayrak asmak. 1935'te Saarland bölgesinin yeniden Almanya'ya bağlanması vesilesiyle yapılan kutlamalarda, Gestapo (*Geheime Staatspolizei*: Gizli Devlet Polisi) Yahudilere bayrak asma yasağı getirmiş! "Yahudiler Alman millî cemaatine dahil olmadıkları için..."

Emniyet yetkilileri, Yahudilere yönelik bazen birkaç gün süren, benzer seyir izleyen ve ardı arkası kesilmeyen saldırıları rapor ederken sistemli olarak "Einzelaktionen" adlandırmasını kullanıyorlar. Türkçesi: Münferit eylemler!

Polis, saldırıya uğrayanları sistemli olarak "Schutzhaft"a alıyor. Bunu da tanıyoruz: Koruma amaçlı gözaltı. Saldırganlarla ilgili ise ilke olarak herhangi bir gözaltı uygulaması yapılmıyor.

Birçok durumda, Yahudilerin uğradığı maddî zarar ve darp, kayda geçmiyor; tersine, kendileri suçlanabiliyorlar. Örneğin, 1935'te Kassel kentinde Yahudi bir hekimin yolda giderken kendisine saldıran üç genç Naziyi ihbar etmesi üzerine, bu kişilere "haydut" diyerek hakaret ettiği ithamıyla gözaltına alınması gibi... Bu olay, yetkililerce aynen şöyle rapor edilmiş: "Dövülen hekim zamanında hastasına yetişebilmiş, dolayısıyla bir zarar meydana gelmemiştir!"

Velhâsıl, küstahlıkta sınır tanımayan bir sinizm...

NEREYE KADAR MÜSAADE..?

Önlemlerin şeklinden, verilen talimatlardan ve raporların dilinden, Devlet ve Parti yetkililerinin, saldırıların ve linç giri-

şimlerinin öldürme aşamasına gelmemesini gözettikleri, daha doğru deyişle tercih ettikleri anlaşılıyor. Ama kitlelerin nasıl gaza getirildiği ve eylemlerini ne kadar meşru ve "şerefli" gördüğü düşünüldüğünde, 'kaza' ve 'zayiat' elbette kaçınılmaz. 1938'de bir Parti içi yazışmada "millî öfke" vakalarında ölenlerden bahsederken 91 rakamı geçiyor. Wildt, araştırmasının sonucunda Nazilerin iktidarı döneminde linçlerde ölenlerin sayısını "yüzlerce" mertebesinde tahmin ediyor.

Tabandan yüksel(til)en "millî öfke"nin, Parti ve hükümet tarafından "Yahudi"ye karşı daha sert önlemler ve yeni ırkçı düzenlemeler için bir gerekçe olarak kullanıldığını da unutmamak lâzım. Döngüsel bir işleyiş bu. Millî bünyeyi zehirleyen "Yahudi"ye karşı ajitasyon yükseltiliyor ve Alman halkı tepkisini göstermeye çağrılıyor; Alman halkı tepkisini gösterdikçe, bu arada "istenmeyen olaylar" da meydana geldikçe; bu öfkeyi yatıştıracak ve millî vicdana tercüme olacak yasal düzenlemelere 'ihtiyaç duyuluyor'. Teşvik-önlem git geliyle ilerleyen bir süreç...

Öte yandan, aşağıdan yukarıya olağanüstü hal rejiminin, Nazi iktidarı açısından kendine mahsus birtakım sorunları var. Hrant Dink'in katledilmesinden sonra çıkan *Birikim*'de (Şubat 2007/sayı 214), Nazi Propaganda Bakanı Joseph Goebbels'in *Günlükler*'inden yaptığım aktarımları hatırlatacağım. Orada, bir politika olarak linç stratejisinin 'iç' meselelerinin veciz özetine rastlarız. Goebbels, her şeyden önce "aşağıdan yukarıya olağanüstü hal"in tesisini gayet veciz özetler: "Gösterileri devam ettirtiyoruz. Polisi geri çekiyoruz. Yahudiler millî öfkeyi hissetsinler bir bakalım. (...) Şimdi eylem sırası halkta."[9] Sonra, millî öfkenin tezahüründe ortaya çıkabilen kısa devreleri, ayar bozukluklarını, iş kazalarını not eder:

9 Joseph Goebbels, *Tagebücher 1924-1945* (beş cilt), Piper Verlag, Münih 2003 (3.baskı), s. 1281-2.

"Parti (....) Yahudi dükkânlarının vitrinlerini boyaya bulayıp yazıladı. Bunun üzerine Funk [Propaganda Bakanlığı Müsteşarı] devreye girdi. Her şeyi legal biçimde yapmak istiyor. Ama çok uzun sürüyor. Bu arada yağmalamalar da oldu. Çingeneler ve gün ışığına alerjisi olan başka unsurlar tarafından. Topunu toplama kampına yollatıyorum. Helldorff [Polis Müdürü] emirlerimi tam tersinden anlamış. Ben polisin yasal bir çehreyle harekete geçmesini, Parti'nin de seyircileri ayarlamasını söylemiştim. Şimdi olan, bunun tersi."[10]

Devletin hükümranlığının temeli olan olağanüstü hal 'yaratma' erki ile, aslında yine bu erkin harekete geçirdiği aşağıdan yukarıya olağanüstü hal dinamiği arasındaki sürtüşmelerdir, burada söz konusu olan. Bu, Nazizmin devletin şiddet tekeli ile ilgili genel meselesinin bir parçasıdır. Nazi devleti, bir yandan şiddet tekelini berkitmeyi hedeflerken, diğer yandan şiddet uygulamaya yetkili mercileri çoğullaştırıyordu: Emniyet, Gestapo, SS (Parti'nin polis cihazı), 1934'teki tasfiyesine kadar SA (Hücum Kıtaları; Parti'nin paramiliter birimi)... Bazı araştırmacılar zaten genel olarak Nazi iktidarının politokratik, bundan dolayı da yer yer kaotik bir yapı arz ettiğini saptarlar.[11] Bu yapı, bizatihî, olağanüstü hal rejimini süreğenleştiren bir etkendir.[12] Ancak, resmî şiddet tekelini deruhte eden mercilerle, aşağıdan yukarıya olağanüstü halin unsurları arasındaki çelişki, daha derindi. Çelişki, aşağıdan yukarı şiddeti örgütleyen SA'larda[13] uçlaşıyor-

10 A.g.e., s. 1228.

11 Örn. Smelser, Syring ve Zitelmann (ed.), *Die Braune Elite* (2 cilt), Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1999, s. VII vd.

12 Bu anti-normatif şiddet pratiğinin çoklu mekanizmalarının dişli çarkı, Gestapo'ydu. Bkz. Peter Nitschke, "Polizei und Gestapo", *Die Gestapo: Mythos und Realität* içinde, (der.) Paul ve Mallmann, Primus Verlag, Darmstadt 2003, s. 321.

13 Thomas Balistier, *Gewalt und Ordnung - Kalkül und Faszination der SA*, Westfälischen Dampfboot Verlag, Münster 1989, özellikle s. 146-167.

du. Nasyonal sosyalist hareketin radikal-plebyen kanadının ve SA'ların temsil ettiği bu yönelim, millî öfkenin ve sağlıklı millî içgüdünün önüne engel çıkartılmaması gerektiğini düşünüyor; sokaktaki eylemci iradenin resmî siyaset ve formel hukuk tarafından dondurulmasını "karşı-devrim" olarak görüyordu. Onlara göre aşağıdan yukarıya olağanüstü hal, "sürekli devrim" motorunun yakıtıydı.

Oysa Hitler 1933'te "millî devrimin sona erdiğini" ilan etmişti. Komünist tehdit ezilmişti, şimdi devlet otoritesi tesis edilmeli, bilhassa iktisadî yaşamı istikrarsızlaştırıcı "disiplinsizliklerden" kaçınılmalıydı. Hitler ve diğer Parti-Devlet erkânı, "Yahudi"ye karşı boykotlar, protestolar ve linç girişimlerinde de zaman zaman polisin yeterince etkin ve vaziyete hâkim olmadığından şikâyet ediyorlardı. Hitler, bu gösterilerde disiplin sağlanamadığı takdirde araya sızacak "komünist ajanlarının" yol açabileceği provokasyonlara karşı uyarıyordu.

Bu vasatta, Emniyet kuvvetlerinin aşağıdan yukarıya olağanüstü hal rejimindeki görev çerçevesini çizmekte de müşkülât çıkıyordu. Linç ortamının denetimini ve disiplinini sağlamakla görevlendirilen polisler, galeyan halindeki linç güruhu tarafından "Yahudi misiniz, Yahudi dostu musunuz?" diye hakarete uğruyorlardı. Gestapo raporlarında, polislerin bundan "tabii" fevkalâde rencide oldukları not ediliyor. Birkaç kez SA'lar ve SS'lerle, Yahudileri koruma amaçlı gözaltına alan polis arasında çatışmalara bile rastlanmıştı. Bu tatsızlıklar karşısında polis kendisini protestoların gözetim ve denetiminde bir "sınır belirleme" sorunuyla karşı karşıya bulmuştu. Gestapo'nun Köln müdürlüğünün 1935 Haziranı'nda bu meseleyi aydınlığa kavuşturmak amacıyla merkeze yazdığı yazı, manidardır:

> "Son ayların hadiseleri, geleceğe dönük olarak, merkezî makamların anti-Yahudi propaganda dalgası çerçevesinde

neye müsaade olduğuna ve neye müsaade olmadığına dair açık talimatlar vermesinin zorunlu olduğunu göstermiştir. Aksi takdirde, eninde sonunda sorumluluğun tüm yükünü sırtında taşıyan polis memuru, hadiselere müdahale etmesi durumunda ya da kritik hallerde olay yerine yaklaşmayarak kendini göstermemesi durumunda, gereken himayeden mahrum kalacaktır. Her iki durumda da zarar gören, devlet otoritesi olacaktır."[14]

Bu rapordan da anlaşılacağı üzere, polisin önceliği asla "soyut" bir hukuk devleti ilkesi değil; devlet otoritesinin üstünlüğüne halel getirmemek ve kontrolü elinde bulundurmaktı. Nitekim buradaki "Neye müsaade vardır ve neye müsaade yoktur?" sorusu, herhangi bir 'önyargıdan' veya normatif yargıdan azâdedir. Nazi polisi, linçin son noktasına vardırılmasına göz yummaya da linççilerin bir noktada zor kullanarak dağıtılmasına da amâdedir; yeter ki sınır belirlenmiş olsun, kontrol onun elinde kalsın ve âmirleri arkasında dursun – ki devlet otoritesine halel gelmemiş olsun. Aranan, hukuka uygunluk değil, talimatlara, emirlere uygunluktu.

RESTORASYON: LİNÇÇİ VATANDAŞTAN MUHBİR VATANDAŞA

Burası bir restorasyon eşiğidir. Nasyonal sosyalizmin iktidar yolundaki önemli berzahlardan biri, devletin şiddet tekelinin dağılması olmuştu.[15] Nazilerin, şiddeti tırmandırmasına ve 'hâkim dil' haline getirmesine koşut olarak, paramiliter yapıların yaygınlığı ve etkisi 1933'e doğru arttıkça arttı. Sosyal demokratlar ve bilhassa komünistler, SA'ların yanında başka

14 Wildt, *a.g.e.*, s. 201.

15 Elias da bunu vurgular: Norbert Elias, *Studien über die Deutschen*, Suhrkamp, Frankfurt a. M., 1992, s. 289 vd.

milliyetçi-muhafazakâr paramiliter grupların da yer aldığı faşist cephenin bu meydan okumasına karşı koyamadılar – veya karşı koyayım derken onların iktidar stratejisinin girdabına çekildiler. Milliyetçi-muhafazakâr ideolojinin kök saldığı ordu ve polis içinde, Weimar Anayasası'nın liberal-demokratik çerçevesinden memnuniyetsizlik duyan unsurların ağırlığı, çok önemli bir etkendi. Zira bu durum, şiddet tekelini cisimleştiren güvenlik aygıtının müesses nizamı –ve bizzat şiddet tekelini– muhafaza etme doğrultusunda seferber olma şevkini kırıyordu! Kuşkusuz, şiddet tekelini müesses nizamı muhafaza doğrultusunda tahkim edebilecek politik iradenin 'kırıklığıyla' birlikte düşünmek gerekir bu durumu. Sonuçta, şiddet tekelinin gevşemesi, Nazi iktidarının sadece politik değil aynı zamanda toplumsal zeminini oluşturdu.

İktidarı 'aldıktan' sonra ise, şiddet tekelinin yeniden tesisi gerekiyordu. Sadece nasyonal sosyalist elitin iman ettiği total/mutlak devlet mitosunun icabı değildi bu. Nasyonal sosyalistler, büyük sermayenin, bakiye aristokrasinin ve ordunun itimadını kazanabilmek için de istikrarlı bir devlet otoritesini ve şiddet tekelini tahkim etmeliydiler. Nitekim, böyle yaptılar. SA'ların tasfiyesi, bunun için yapılmış sembolik hamledir. Aşağıdan yukarıya olağanüstü hal, yerini, devlet otoritesi altında kalıcı olağanüstü hal rejimine bırakır. Klemperer'in yalın özetiyle: "Pazar sporu mâhiyetindeki yarı özel cezalandırma harekâtlarının yerini, ânında, nizamî ve resmî polis eylemi aldı – hintyağının yerini de toplama kampları."[16] Linççi vatandaşlar, muhbir vatandaşlara dönüştüler. Etrafındaki millî bünyeye yabancı hal ve davranış alâmetlerini derhal ihbar etmeye çağrılan "vatandaş", –bilhassa rejimin en-

16 Victor Klemperer, *LTI - Notizbuch eines Philologen*, Reclam Verlag, Leipzig 2001, s. 61. [*LTI: Nasyonal Sosyalizmin Dili*, çev. Tanıl Bora, İletişim Yayınları, 2013, s. 56]. Not: Kuvvetli bir müshil olan hintyağını zorla büyük miktarda içirip sonra sokakta yürümeye zorlamak, Nazi hareketinin Yahudilere yönelik şiddet ve aşağılama eylemlerinde başvurduğu bir yöntemdi.

doktrinasyonuna açık ve aşağıdan yukarıya olağanüstü hal deneyiminden idmanlı olan, veya en azından bu hallere ahşan, bunları seyrede seyrede kanıksayan vatandaş–, artık bu 'imkânı' kullandı bir linç mekanizması olarak. Bizzat kendisinin de ihbar edilebileceği ihtimaliyle sırtı ürpererek sürekli teyakkuz ve tarassut halinde olan vatandaşlar, bir "ihbar hummasına" kapılmışçasına, şüpheli davranışlara ilişkin gözlemlerini sular seller gibi Gestapo'ya akıttılar. Yakın dönemde Gestapo üzerine yapılan bir araştırma, Nazi istihbarat ve güvenlik aygıtının işleyişinde ihbarların olağanüstü yüksek bir katkı payı olduğunu ortaya koyuyor.[17]

MUKAYESE: BENZERLİK VE FARK

Genel olarak, son beş yılın Türkiyesi'ndeki "iktidar oyunları"nın, şiddet kültürünün ve toplumsal atmosferin Weimar Almanyası'nda Nazi iktidarını doğuran toplumsal-politik ortamla benzerliklerini malûm sayabiliriz. Murat Belge, gazete yazılarında uzun zamandır ara ara bu benzerlikleri işliyor. Cem Özatalay'ın daha önce *Birikim*'de yazdıkları da bu konuda dikkate değerdi.[18]

Linçler ve linç rejimi, bu uğursuz benzerliğin belli başlı görünüşlerinden biridir. Nazi devletinin inşâ süreci ile Türkiye'nin haldeki durumu arasında, linçin gündelik hayattaki yeri, anlamı bakımından ve polis siyasetinin linçi 'idare etme' sistematiği bakımından ilk bakışta görülebilecek benzerlikler, insanlık nâmına utandırıcıdır. Her şeyden önce

17 Gisela Diewald-Kerkmann, "Denunziantentum und Gestapo", *Die Gestapo: Mythos und Realität* içinde, (der.) Paul ve Mallmann, Primus Verlag, Darmstadt 2003, s. 288-305. Başka araştırmalar da, "herkesin nefes alış verişini izlediği" söylenerek mitleştirilen Gestapo'nun, 'başarısını' önemli oranda ihbarlara ve "halk katkısına" borçlu olduğunu gösteriyor.

18 Cem Özatalay, "Türkiye Toplumunun Faşistleşmesine Dair: Çook Alâmetler Belirdi!", *Birikim*, sayı 218 (Haziran 2007), s. 88-97.

bunu söylemek, bunun farkında olmak gerekir; her şeyden önemlisi budur.

Ayrıca, Karl Marx'ın ünlü sözünü (*Grundrisse*) hatırlarsak: Maymunun anatomisinin anahtarı insanınki ise, Nazi deneyimine de faşizmin belirtilerini ve ânlarını/uğraklarını fark etmemize ve çözümlememize yardımcı olacak anatomi atlası olarak bakabiliriz.

Beri yandan, yapısal farkları da göz ardı etmemek gerekir elbette.

İlk akla gelen yapısal fark, şüphesiz, Türkiye'de devletin şiddet tekelinin ayakta oluşudur.

Bu fark önemlidir; ancak neo-liberal çağda devletin büründüğü güvenlik devleti modelinin yapısal özellikleriyle birlikte düşünüldüğünde, göreceleşen bir farktır. Sosyal refah devleti külfetlerinden soyunan bu devlet rejimi, meşruiyetini kuvvetli ve örgün bir terör ve tehdit algılaması üzerinden yeniden üretirken, yasaların askıya alınmasını ve "tehdit unsurlarının" vatandaşlık ve insan haklarından istisna edilmesini olağanlaştırıyor: bir kalıcı olağanüstü hal rejiminin yolu döşeniyor.[19] Bununla birlikte, aşağıdan yukarıya olağanüstü hal dinamiğine de bir menfez açılıyor. Zira, özellikle tehdit algısının yüksel(til)mesine bağlı olarak, devletin birçok örnekte aşırı şiddet kullanımıyla –refakaten şiddet diliyle– emsalini oluşturduğu, hukuku askıya alan, istisna hali yaratan şiddet eylemleri, sivil takipçilerini, tatbikçilerini buluyor. Resmen yaratılan ve meşrulaştırılan istisna hallerinin ve hukuk-dışı şiddetin olağanlaşması, benzer durumlar ("tehdit" özneleri) karşısında linç girişimlerini özendiriyor. Birçok örnekte, linç girişimlerinin en azından niyet itibarıyla "anlayışla" karşılanması, bu özendirmenin bir parçasıdır. Böylece, günümüz Türkiyesi'ndeki linç girişimleri-

19 Bu rejimin global ölçekte yerleşikleşme eğilimiyle ilgili bkz. Mithat Sancar, "Kalıcı Global Olağanüstü Hal", *Birikim*, sayı 151 (Kasım 2001), s. 12-21.

nin bu temelde bir tahlilini yapan Zeynep Gambetti'nin İsmet Akça'dan naklettiği ifadeyle şiddet taşeronlaştırılabiliyor; veya Godoy'tan aktardığı daha karanlık terimle, şiddet demokratikleştiriliyor![20] Ve tıpkı Nazi rejiminin inşâ sürecindeki gibi o korkunç döngü işliyor: aşağıdan yukarıya olağanüstü hal pratikleri, yukarıdan aşağı olağanüstü hal rejiminin berkitilmesini gerekçelendirmeye de 'yarıyor'. Berlusconi'nin post-faşist iktidarına giren İtalya'da, yine geçtiğimiz ay, Napoli'de Çingene yerleşimlerine yönelen linççi saldırı üzerine, İçişleri Bakanlığı'nca "önlem" olarak göç ve iltica şartlarının ağırlaştırılması gibi...[21]

Neo-liberal güvenlik devletinin global süreci ile Türkiye devletinin 'otantik' geleneği, pek rahat eklemlenmiştir. Modern devletin inşâsının ilk evresini oluşturan geç-Osmanlı devletiyle devamlılık içinde düşünmemiz gereken (Osmanlı-öncesinden devreden bir kadim devlet geleneğiyle birlikte düşünmeyi teklif edenler olabilir) Türkiye devleti, mühim bir linç rejimi tecrübesinin birikimine sahip. Bu birikimin oluşturduğu gelenekte, bir yüzleşmeme/unutma/unutturma inadı vardır; bir zımnî aklama, en azmdan hoş görme geleneği vardır. Adnan Menderes'in Yassıada mahkemelerinde 6/7 Eylül olaylarıyla ilgili yukarıda aktardığım şu sözlerini yineleyeceğim:

> "6/7 Eylül gecesinde cana taarruz vaki olmamış, mala taarruz edilmiş ve yer yer, mahalle mahalle söyleyenler bulunmuş, bu da bir tertip delili olarak gösteriliyor. Bunu bir tertip delili olarak telakki edilecek yerde, Türk Milleti'nin vatanperverliğinin ve siyasi dehasının bir tecellisi olarak telakki etmek lazım gelir. Şu suretle ki, eğer bu adi, çıplak kötü bir çapul, yağma ve tahripten, cana taarruzdan ibaret bir hadise olsaydı, bütün çıplaklığıyla ortada kalırdı.

20 Zeynep Gambetti, "Linç girişimleri, neo-liberalizm ve güvenlik devleti", *Toplum ve Bilim*, sayı 109, s. 7-34.

21 *Jungle World*, 29 Mayıs 2008.

> Mesele o değil, bu topraklarda, Türkiye denilen yurtta, vatan parçasında, asırlar ve asırlar şehrin kasırgalarına karşı nasıl tutunmuşuz? Bu millî dava sayesinde. Bunu bir tertip eseri olarak mütalaa etmek değil, adeta, iştirak edenlerden büyük bir kısmının bir kudsî heyecan içinde bulunduklarını kabul etmek lazım gelir. Yoksa bu bir adi çapulculuktan ibaret kalır. Bunda milli heyecan unsurunu ve cevherini kaldırdığınız zaman, tertipçi kim olursa olsun, bu maalesef yüz binlerin iştirak ettiği galiz ve kötü bir hadise olarak tarihe intikal eder."[22]

Bu işlere nasıl bakmak gerektiğiyle ilgili bir devletlû uyarıdır bu. Devlet aklı, linçi linç olarak görmeye direniyor, linç vakasının tarihe "galiz ve kötü bir hadise olarak intikal etmesine" mani olmak istiyor, "adi çapulculuğu" sineye çekmek pahasına oradaki "millî heyecan unsurunu ve cevherini" kurtarmaya çalışıyordur... (Devlet aklının sanık sandalyesindeki temsilcisi, bu olağanüstü-istisnâî hukuk organı önündeki ender 'diklenmelerinden' birini bu uyarıyı yaparken gerçekleştirmiştir.) Unutmayalım ki, Menderes'in Yassıada'da 6/7 Eylül olaylarından suçlu bulunması da asla bu olayla ilgili resmî bir hesaplaşmaya bağlanmamıştır.

Nazi tecrübesiyle olan zelil benzerliğe de, neo-liberal güvenlik devletinin analizine de 'muhtaç' olmaksızın, linçin barbarlık sayılmadığı bir politik gelenekle yüz yüzeyiz. Örgütlülük ve yönlendirme ile gevşeklik ve kendiliğindenliğin muğlak, gevşek bir bileşimi... Neo-liberalizmin çağdaş devlet rejimine uyarlanması, kuşkusuz bu geleneği daha iri, daha diri kılıyor. "Linç"in en gevşek anlamıyla "reaksiyon görme"nin ve "reaksiyon gösterme"nin ilk akla gelen mecazlarından biri olarak kullanıldığı bir gündelik dilin 'önünü açan' bir vasattır bu...

22 Akt. Rasih Nuri İleri, *27 Mayıs - Menderes'in Dramı*, Yalçın Yayınları, İstanbul 1986, s. 329-330.

Linç Açılımı

DTP'nin kapatılmasını[1] protestoya dönük, doğrusu hepsi pek de 'barışçıl' olmayan gösteriler, yine, yeni bir linç dalgasını harekete geçirdi. Öncesinde de Bayramiç'te "Bayramiç Kürtlere mezar olacak" sloganı atan kalabalık Kürtlerin yaşadığı mahalleye yürümüş, İzmir'de DTP konvoyuna taşlı saldırı düzenlenmişti. İstanbul-Tarlabaşı'nda Roman mahallesinde "öfkeli vatandaşlar" göstericilerin üzerine satırlarla, tabancalarla yürüdüler. Silah kullananlardan birisi, "birilerinin" kendisini parayla bu işe teşvik ettiğini söyledi, ama belli ki birçokları da can-ı gönülden katılmıştı linç sürüsüne. Muş-Bulanık'ta beteri oldu, bir esnaf kalaşnikofla ateş açarak iki insanı öldürdü. Sonra, esnafın sadece esnaf olmayıp, devlet tarafından silahlandırılmış gönüllü koruculardan biri olduğu öğrenildi. 23 bin kişilik bu korucu kuvvetinin 'resmî' silahları hâlâ kendilerindeydi.

Türkiye'nin linç açılımı devam ediyor.

MHP, "millet ayağa kalkarsa" tehdidi ile linç ruhunu okşuyor. Devlet Bahçeli'nin tehditkâr dili, yerel hatiplerin için-

1 Demokratik Toplum Partisi 12 Aralık 2009'da kapatıldı.

de bol "köpek" ve "ölüm" geçen nutuklarıyla revnaklanıyor. MHP, Kürt Açılımı'nın başından beri, bir iç savaş (ve linç) potansiyelini elinin altında bulundurduğunu izhar etmekte. Bu strateji, milliyetçi tabanın gönlünü hoş ederken, devlet ve elitler katında da "sokağa dökülebilirler ama dökülmüyorlar" ödülünü bir defa daha almaya yarıyor. MHP'nin ana meşruiyet kaynağı, dozunda tutulmuş bu iç savaş tehdidi değil mi? Lâkin, gayrı nizamî harp aygıtının müdahaleleri, yerel inisiyatifler ve basitçe taban dinamiği, o dozun ayarlanmasını müşkül kılabilir.

MHP'yi başaktör gibi düşünmemeli zaten. Millî öfkeyi kabartıp karar ve icra için bir merci-i taklit mertebesine getirme siyaseti, millî güvenlik aygıtının ve ideolojisinin sabitesi olarak duruyor. MHP ve CHP'nin çizgisini tamamen belirleyen bu anti-politik tavrın, AKP'de de mümessilleri yok değil.

LİNÇ VE ŞİDDET SARMALI

Linç eylemleri, eksik adaleti, eksik güvenliği, eksik polis önlemini ikame etmek üzere devreye giren bir doğal âfet gibi izah edilir; sokaktaki adam tarafından ve sokaktaki adam hakkında ahkâm kesen adamlar tarafından öyle algılanır büyük çoğunlukla. Kürt Açılımı konjonktüründe, "eşkıyaya haddini bildirme iradesindeki" eksiği ikame etmek üzere, aynen öyle anlamlandırılıyor. Böylece, 'nizamî' şiddeti meşrulaştıran bir yığınak oluşturuyor.

Korkunç ihtimal, vicdan sahibi herkesin söylediği gibi, bir sıkıyönetime veya formel bir olağanüstü hale varma/vardırılma tehlikesinden bağımsız olarak, bizzat halihazır olağanüstü hal ortamının bir çatışma ve şiddet sarmalını tetiklemesidir. Olağanüstü haller/istisna halleri, –tekrarlayalım, sadece formel rejimler değil, linçin uç noktasını teşkil ettiği fiilî olağanüstü haller de–, şiddetin çeşitlenmesine ve ya-

yılmasına zemin oluştururlar. Norm ve meşruiyet algıları, kolayca bulanıklaşır. Linççiler okşanarak yatıştırılırken linçe uğrayanın "tahrikçi" sayılıp tutuklanması, (bazen de "koruma amaçlı") gözaltına alınması, bu bulanmanın standart neticelerindendir, malûm. Kimi MHP-ötesi milliyetçi yayın organlarındaki gibi Kürt protestocuların linççi olarak tasvir edilip onları linçe kalkışanların meşru müdafaa haklarını kullandıklarının söylenmesi, aynı bulandırmanın bir üst aşamasıdır. PKK'nın güç gösterisinin eşyaya karşı şiddetten öte sivilleri tehdit eder hale gelebilmesi, hele basbayağı linççi mecralara dökülebilmesi (Hakkâri'de bir polisi linçten DTP yerel yöneticilerinin kurtarması, basına yansıyan örnek), bu bulandırmaya cephane sağlamanın ötesinde, elbette bizzat vahimdir. Linçi mağduriyete, mütekabiliyete ve son kertedeki haklılığa atıfla hoşgörmek, sadece toplam medeniyet erozyonuna katkıda bulunmaya yarar.

LİNÇ RUHU

Muş-Bulanık'taki korkunç olay üzerine internetteki bir haber sitesine yazılan kısa yorumlara baktığınız zaman, medeniyet kaybını ve linç ruhunun yaygınlığını görürsünüz. Olay günü yayına konan beş yüze yakın kısa yorumun yarısından fazlası, (internet sitesinin beyanına bakarsak hakaret, küfür, aşağılama vb. ifadeler içeren mesajlar ayıklanmıştır!), cinayete alkış tutmaktadır. Henüz sadece esnaf olarak bilinen kalaşnikoflu esnaf onlarca kişi tarafından ellerinden, alnından öpülmekte, "helâl olsun" "kurban olayım" diye kucaklanmaktadır. Birkaç kişi, ölü sayısı ikide kaldığı için üzüntüsünü bildirmektedir. Birçokları, "Polisin yapamadığını yapmış", "devletin yapamadığını bu adam yaptı" fikrindedir.

Kalaşnikoflu korucu-esnafın gerçek (yani sadık) Kürt'ü

temsil ettiğini söyleyerek (kimileri ise Arap –iyi Arap– olarak kaydetmektedir), sözde-Kürtlerin (ki bunların aslen Ermeni ve/veya Yahudi olduğunu yazanlar da vardır) katlini vacip sayanlar, önemli bir grup oluşturmaktadır. Ayrıca "Tahriklere kapılmayalım, oyuna gelmeyelim" mesajı veren azınlık içinde de rastlarız Ermeni izi arayanlara. Misal (orijinal yazımıyla): "bu ermenilerin oyununa gelmeyin kardeslerim kürt türk bu ermeniler yildirip göce zorlamak istiyorlar".

Dikkate değer bir nokta, kalaşnikoflu esnafı "malını korumaya çalışan vatandaş" sıfatıyla tanımlama eğiliminin yaygınlığıdır. Adam, çok sayıda mesajda, malını/ekmek teknesini/ işyerini/ekmek yediği dükkânı korumaya çalışıyor olması ile haklılaştırılmaktadır. Millî beka kaygısının mal-mülk ve maişet kaygısıyla bütünleşmesi ve linç ruhunun orta sınıflardaki taban dinamiği hakkında, bir işaret.

Hakaret, küfür, aşağılama "ve benzerleri"nden gûyâ arındırılmış bu caniyâne nefret söylemindeki linç ruhu, ne derece 'sahici' temayülleri yansıtır? Sessiz çoğunluğu, ortak duyuyu temsil oranı nedir? Bunları tartışabiliriz. Bu kadarına vicdanı elvermeyenler, bu manzaralardan hoşlanmayanlar, şükür, çoğunluğu oluşturuyorlar. Tartışmaya hacet olmayan şey, bu dilin linçi meşrulaştırdığı, normalleştirdiğidir. Medyanın bilhassa politik olmayan linç haberlerini veriş tarzındaki pornografik-dikizci tavrın da bu normalleştirmeye katkıda bulunduğunu eklemeliyiz. 23 Kasım tarihli *Hürriyet*'in bir 3. sayfa haberi, örneğin: Mersin'de kalabalığın yakaladığı kapkaççıya "meydan dayağı" atması, bir işyerinin güvenlik kamerası tarafından kaydedilmişti ve gazete, en yeni teknolojiden yararlanarak, okurlarına bu linç sahnesini seyyar ekranlarına indirme fırsatı sunuyordu, şu anonsla "Linç videosu için tiktaglayın".

Üçüncü sayfalıkların yanı sıra başka ülkelerdeki linç haberlerinin de medyada sakınmasızca, pornografik-dikizci bir iştahla sunulması eğilimi, gayet belirgindir. Bulanık'taki olayın ertesi günü, Guatemala'daki bir linç olayı, hemen bütün gazetelerin internet sayfalarında davetkâr "fotoğraflar için tıklayın" çağrılarıyla sunuldu.

Ocak 2010'da *Birikim*'de Türkiye'nin linç rejimini Nazi Almanyası'yla karşılaştırmıştık. Mukayeseli linç etüdlerine devam edelim.

Önce şu Guatemala örneğine bakalım. 16 Aralık'taki olayda, bindiği otobüste silahlı soygunla suçlanan genç bir kadın, elbiseleri yırtılıp çırılçıplak bırakıldıktan sonra gaz dökülerek yakılmaya çalışılmış, son anda yetişen polis tarafından kurtarılmıştı. Guatemala'da sadece bu yıl 219 kişinin linç saldırısına uğradığı, bunlardan 45'inin öldüğü bildiriliyordu.

Guatemala'da linçin bir "millî spor" haline gelmesi, uzun yıllardır insan hakları örgütlerinin gündeminde olan bir mesele. Kaynağında, orduyla gerillalar arasında yıllar süren savaşın arkasında bıraktığı çürüme var. 1991'de gerillalarla hükümet arasında barış anlaşması yapılmasından sonra, kırsal bölgelerde ordu tarafından örgütlenen kontrgerilla dağıtıldı. Bunun yerine uluslararası müşavere ve malî destekle bir polis gücü oluşturuldu. Ancak asayiş işlerinin esas sahibi olarak kendini gören ordu ve onun etkisindeki hükümetler, polis örgütlenmesini o kadar önemsemediler. Polis etkisiz, mahkemeler de hem büyükçe yerleşim yerleriyle sınırlı hem yozlaşmış olunca, aşağıdan yukarıya olağanüstü hal denen dinamik gelişti. 1991'den sonraki on yılda 421 linç vakası kaydedilmişti.[2] Hırsızlık veya cinayet zanlıları doğru-

2 "Guatemala leidet unter der Lynchjustiz", *Neue Zürcher Zeitung*, 2 Aralık 2002.

dan linçe maruz kalıyor. Linç tehdidi yerel siyaset aracı olarak da işliyor. Hoşnut olunmayan belediye başkanının istifasını veya sevilmeyen polis memurunu tayin edilmesini sağlamak için, linç kalabalıkları toplanıyor. Mahkemelerin basıldığı da oluyor.

Bazı yorumcular linçin normalleşmesini, özellikle Kızılderili halkın yaşadığı bölgelerde, iktidar boşluğu nedeniyle geleneksel hukukun ("töre") etkinleşmesine bağlıyorlar. "Töre" mitosu, bir saptırma. Zira Kızılderili töresi gerçi tabii modern yargı ve hapis cezasına itibar etmiyor ama benimsediği 'otantik' yöntem suçlunun/zanlının linç edilmesi değil. Törede en büyük öncelik: barışmayı sağlamak. Dolayısıyla genel ilke, suçluyu/faili, ölenin yakınlarının veya zarar görenin ihtiyaçlarını karşılamaya zorlamak. Guatemala'nın toplumsal-politik yapısını bilenler, uzun süren iç savaşın başka birçok şey gibi töreyi de tarumar ettiğine dikkat çekiyorlar. Linç, töreden değil savaş ve askerlik deneyiminden öğrenilmiş bir şey. Nitekim uluslararası insan hakları örgütleri, linç olaylarında başı çekenlerin ve kışkırtıcıların, çoğunlukla savaşı yaşamış veya kontrgerillada 'çalışmış' kişiler olduğunu saptıyorlar. Linç, burada devlet terörünün bıraktığı bir miras.[3] Özellikle ordunun ve kontrgerillanın halkı yıllarca terörize ettiği bölgelerde, insanların boğazlarında, midelerinde düğüm olmuş şiddet birikimi, bir kıvılcımla patlıyor. Gayrı nizamî iç harbin iyice düşürdüğü şiddet eşiği, linçlere yol veriyor. Boğaz, mide deyince, elbette, derinleşen yoksulluğun büyüttüğü çaresizliği de unutmadan.

Türkiye'yle mukayese edin, farkları ve benzerlikleri bulun.

Bir mukayese de İsrail'den ve Filistin'den. Batı Şeria'da bir linç rutini var: Kendini İsrail'in vaat edilmiş toprağı-

3 Anika Oettler, "Lynchjustiz in Guatemala", B. Basedau, H. Mattez ve A. Oettler (derl.), *Multiple Unsicherheit* içinde, Deutsches Übersee-Institut, Hamburg 2005, s. 229-250.

nı temellük etmeye adamış militan yerleşimciler, Filistinli Arap köylüleri yıldırmak için sistemli olarak zor kullanıyorlar; dövüyorlar, ateş açıyorlar (ilke olarak belden aşağısına). Filistinlilerle dayanışmak için bölgeye gelen İsrailli barış eylemcileri de bu saldırılardan nasibini alıyor. Polisler, hem zaten pek gönüllü olmadıkları için, hem de basbayağı bir paramiliter güç oluşturan yerleşimcilerden çekindikleri için, bu olayların peşine düşmüyorlar. Ayrıca, bu bölgede ve genelde sınır boylarında görevlendirilen polisler Rusya ve Etiyopya göçmeni 'oryantal' Yahudiler; ve bunlar Yahudi milliyetçiliğinin hiyerarşisinde en altlarda olduklarından kendilerini yerleşimcilere karşı ezik hissediyor, bunun acısını Araplardan çıkarmaya da yatkın oluyorlar. İsrailli insan hakları örgütü Yesh Din'in (Türkçesi: Hukuk Var) 2002-2005 dönemini kapsayan araştırmasına göre, gündelikleşen bu saldırıların yalnızca 392'si şikâyet konusu yapılmış, yalnızca 11 dava açılmış ve yalnızca 4 saldırgan ceza almış.[4] Yerleşimciler bu ender davalarda kendilerini gayet hükümran bir tutumla, "biz burada barış ve huzurun temini için devlete ve orduya yardımcı oluyoruz" diyerek savunuyorlar.

Yine: Türkiye'yle farkları ve benzerlikleri düşünün.

Genel ve evrensel bir teorik sonuç çıkartacak olursak... Modern ulus-devletin meşhur şiddet tekeli, hiçbir zaman mutlak bir tekel olmadı. Devletin şiddet tekelini bir iktidar kanıtı olarak gösterdiği yukarıdan aşağıya olağanüstü hal rejimleri, aşağıdan yukarıya olağanüstü hal rejimleriyle tamamlanır (linçin bunun bir uç noktası olduğunu söyledik), onla işbölümü yapar (*kriz idaresi olarak linç rejimi* dediğim tatbikat) – veya kimi zaman da çarpışır, onun ihlâline uğrar.

4 Gadi Algazi, "Sperrzonen und Grenzfälle", *Staats-Gewalt: Ausnahmezustand und Sicherheitsregimes*, derl. A. Lüdtke-M. Wildt, Wallstein Verlag, Göttingen 2008, s. 309-346.

Polisin açıkça linççi gibi davranması da, zaman zaman işçi eylemlerinde tekrar gördüğümüz gibi, nizamî şiddet tekeli ile 'gayrınizamî olağanüstü şiddet' arasındaki geçişliliğin bir belirtisi değil mi?

Genel, evrensel bir ahlâkî ve politik sonuç çıkartacak olursak, linçin tek karşılığı var: Barbarlık.

Linç Kültürü Üzerine Birkaç Not

Türkiye'de siyasi saikli linç eylemleri, nadirattan değil. Özellikle Kürtlerin, solcuların, eşcinseller-lezbiyenler-transseksüellerin uğradıkları linç saldırıları, neredeyse rutin haber niteliği taşıyor.

Yakın zamandan bir örneği hatırlayalım. 18 Ekim'de (2010) İstanbul'da Galatasaray Meydam'nda yasa dışı dinlemelere karşı bir protesto gösterisi yapan Özgürlük ve Dayanışma Partisi üyeleri, Kasımpaşa maçına gitmekte olan yaklaşık yüz kişilik bir Trabzonsporlu taraftar grubunun saldırısına uğradılar. Trabzonsporlu taraftar grubu "Kahrolsun PKK" tezahüratıyla, partililerin üzerine saldırdı. Linç rutinimizin standart özelliklerinden biri budur: Alâkalı-alâkasız "PKK'lılar bildiri dağıtıyor" diye bağırdığınız birilerine karşı, bir topluluğu linç güruhuna dönüştürmek çok kolay. Trabzon'da yayımlanan *Günebakış* gazetesinde, bu saldırganlıktan Trabzonlular adına hicap eden bir yazara tepki gösteren bir okurun elektronik mektubunda söyledikleri de, linççi zihniyetin tüyler ürpertici bir beyanı niteliğinde (imlâsına dokunmadan aktarıyorum):

"ÖDP'lilere tepki gösterenlere sonuna kadar destek veriyorum. Kimsenin zoruna gitmesin. Ulusal basın ağzıylada yazı yazma yok. Trabzon'un dışarda kötü imajı olşuyormuşta bilmem ne?.. Bunlar beni ilgilendirmiyor. Dışardaki insanlar önce kendi kapısının pisliğini temizlesin. ÖDP'lilerin eski genel başkanı şu an BDP'de vekil. Hangi siyasi yelpazede de oldukları aşikardır. Sen gösteri yapacağım deyip hazırladığın kartpostallarda Başbakan'a ve Fethullah Gülen'e hakaret ederken bir de üstünde sarı kırmızı filamalar. Biz 'PKK kahrolsun' dediğimizde faşistiz! Ohh ne güzel dünya. Ben AKP'li değilim hiçte hazetmem Tayyip Erdoğan'dan. Ama bu ÖDP'li grup ve destekleyenlerinin PKK'dan hiç bir farkı yoktur. Sonuna kadar Trabzonlu'yum. Ogün Samast'ı da çok seviyorum. Hrant Dink adam olsaydı da Türkler'in kanını zehire benzetmeseydi. Öldükten sonra herkes kahraman oluyor. Ahmet Kaya da PKK'nın önde gideniydi. Şimdi yaşasa peygamber ilan edeceklerdi. Bırakın bu işleri. Herkes adam olsun sonra gelsinler Trabzonlular'ın milliyetçiliğini, adamlığını sorgulasınlar. Son olarak son zamanlarda Türk milliyetçiliği sanki öcüymüş gibi göstereliyor. Eğer vatani duyguları çok derin yaşamak faşizme giriyorsa ne mutlu bana, Ne Mutlu Türküm Diyene."

Örnek olayımızın bir başka tipik özelliği, polisin saldırgan Trabzonsporlu taraftarlar hakkında işlem yapması, onları çembere alarak 'güvenle' gidecekleri maça kadar refakat etmesidir. Birçok benzer olayda, bunun da ötesinde, linç saldırısına uğrayanların suçlandığını hatırlıyor, biliyoruz. Bu olayın büyük medyada çoğunlukla Trabzonsporlu taraftarlarla ÖDP'liler arasında bir "gerginlik" olarak haberleştirilmesi de tipiktir; linç, kavga olarak sunulmuştur.

Linç eylemlerinin kolayca gerçekleşmesi, cezasız kalması hatta gerek kamuoyunda gerekse idari ve siyasi makamlarca

meşrulaştırılması, Türkiye'de kanıksanacak derecede yerleşikleşmiştir. Bu neredeyse düzenli pratik nedeniyle, bir "linç rejimi"nden söz edebileceğimizi düşünüyorum – elinizdeki kitap adını bu fikirden alıyor.

*

Dikkat çekmek istediğim ikinci nokta, linç konusunda sanki çok büyük bir duyarlılığın olduğu zehabına kapılmamıza yol açabilecek bir şekilde, her yerde her vesileyle linçten söz ediliyor olmasıdır! Bir dizi örnek sayabiliriz. Son Anayasa referandumundaki tutumu nedeniyle (başka sanatçıların, yazarların yanı sıra) Sezen Aksu'ya yönelen tepkiler, sanatçının linç edildiği yorumuyla karşılandı. Fazıl Say'ın da arabeskçilere "yavşak" dediği için uğradığı eleştiriler üzerine "linç edildiği" yazılıp söylendi. Antalya Altın Portakal yarışmasına davet edilen sinemacı Emir Kusturica'ya Yugoslavya iç savaşlarında etnik temizlikçi Sırp milliyetçilerini desteklediği için yöneltilen protestolar, "linç" olarak yorumlandı. Protestoculardan yönetmen Semih Kaplanoğlu da sert biçimde eleştirilince, onun da "linç edildiğini" söyleyenler oldu. 2010 Mart'mda kısa bir süre gözaltında tutulan şarkıcı Tarkan'ın menajeri, "Linç kampanyası yapılıyor" demişti. Üst üste yenilgiler alan Fenerbahçe futbol takımı için "yaralı hayvan" ifadesini kullanması üzerine eleştiriye uğrayan Beşiktaş Teknik Direktörü Schuster'in de "linç edildiği" söylendi. Ama en çarpıcı örnek, 12 Eylül 2009'da Kanaltürk'te Manken Tuğba Özay'ın söyledikleridir: "Beni linç etmek için, kilolu dediler..." Velhasıl, herkes linçten muzdariptir – buna karşılık taşlı sopalı, darplı bir linç vakası olduğunda bunu "linç" olarak kamuoyu gündemine getirmek hiç kolay değildir! Bir mankenin hafif tombul olduğunu ima etmek bile "bu linçtir" tepkisiyle karşılanabilmekte, ama örneğin yazının başında aktardığım olay veya Tophane'de bir sanat ga-

lerisini basarak sergi açılışındaki topluluğa saldıran gürühun eylemini "linç" olarak tanımlamaktan, birçok "kanaat önderleri" dahi kaçınmaktadır. Bu dengesizliğin, gerçekten hastalıklı bir durumu işaret ettiğini fark etmek zorundayız. Linç sözcüğünün olur olmaz kullanımının, 'gerçek' linçle ilgili duyarlılığı düşürücü etkisini de fark etmek zorundayız.

*

Hem şiddet kültürüyle hem az evvel söz ettiğim hastalıklı ruh ve zihin haliyle ilgili bir noktaya daha değineceğim. İnternette bir "linç videoları indir-izle" sitesi var. Ziyaretçilere "tecavüzcüye linç girişimi", "hırsıza meydan dayağı", "tangalı erkeğe linç girişimi", "taksiciden travestiye polis otosunda dayak", "Amerika'da 16 yaşındaki kızı döven liseliler" gibi başlıklar altında linç görüntüleri servis ediyor. Bunun benzerlerini ülkenin çok satan gazetelerinin internet sayfalarında da görebilirsiniz; "kapkaççıya linç" türünden anonslarla, okurlar "izlemek için tıkla"maya davet ediliyorlar. Bu, linçin seyirlik eğlence olarak sunulmasıdır, şiddet pornografisidir. Linçin *skandal* olarak karşılanmadığı, linç vakasının insanlık adına bir utanç duygusuyla değil de "acaba niye yapmışlar?" (zımnen: kim kaşınmış) merakıyla karşılandığı bir toplumsal vasatta, linçin seyirlik olması şaşırtıcı değildir.

"Gezi" Linçleri

İstanbul'un Taksim Meydanı'ndaki Gezi Parkı'yla ilgili betonlaştırıcı kentsel dönüşüm düzenlemelerine karşı protestoyla başlayan, polisin bu protestoları mutad "orantısız" şiddetiyle bastırması üzerine, Başbakanın kibirli, mütehakkim hal ve tavrının biriktirdiği öfkeyle de birleşerek büyüyen isyan hareketi, Türkiye tarihinin 'büyük olay'larından biri olarak şimdiden tescillendi. Gezi Parkı ve Taksim alanında on günü aşkın süreyle bir tür 'komünal' yaşam kuruldu; alanın sert polis müdahalesiyle boşaltılmasından sonra da yaklaşık üç hafta boyunca direniş ve protestolar devam etti. Sadece İstanbul'da değil, özellikle Ankara'da ve daha kısa süreli olmakla birlikte birçok şehirde, bir protesto ve direniş mevsimi yaşandı. Devamlılık ve kitlesel katılım bakımından, sadece Türkiye tarihinde değil, dünyada da kayda geçecek ölçekte bir "toplumsal olay"dı bu.[1]

Başbakan ve hükümet, Gezi olayını gayrı meşru bir eylemler dizisi olarak gördüler. İlk safhasında "masum çevreci" bir meşruiyet taşıyan ve hoşgörülebilecek olan olay, "marjinal

1 Bu olayı ele alan bir yazım: "Gezi direnişi: Bir yanımız bahar bahçe...", *Birikim*, Sayı 291-292 (Temmuz 2013), s. 20-26.

grupların" sızması ve yönlendirmesiyle mahiyet değiştirmiş; bir askerî darbeye zemin hazırlamaktan, Türkiye'nin büyük güç olmasını istemeyen "dış mihrakların" hesaplarına kadar bir dizi komploya hizmet eder hale gelmişti, buna göre. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan eylemcileri ilk başta "çapulcular" diye karaladı, sonraları iktidar sözcüleri "vandalizm" teriminde birleştiler. Hükümetin "samimi" tehdit algısı ve hiddeti, gerek polisin gerek iktidar yanlısı medyanın alabildiğine sertleşmesini beraberinde getirdi. Başbakan Erdoğan, kutuplaştırmadan politik kâr devşirmeyi öngören bir strateji izleyerek, bu şiddet ve celâli rutin açıklamalarla körükledi. Eylemlerin ilk günlerinde yaptığı "Evlerinde zorla tuttuğumuz bu ülkenin en az yüzde ellisi var, biz onlara diyoruz ki aman sabırlı olun" açıklaması, sinik bir tebessüm eşliğinde, sokakta protestoculara *sivillerin* müdahalesi 'opsiyonunu' imâ ediyordu. Bu, linçi de imâ etmek demekti. 7 Haziran'da Başbakanın İstanbul havalimanında yaptığı mitingde kalabalıktan atılan "Yol ver gidelim Taksim'i ezelim" sloganı, *halk öfkesi/millî öfke* adına bu imâya icabette bulunmaktaydı. Erdoğan, "sağduyudan uzaklaşmadan evinize dönün" derken, öfkeden dumanı tüten yüzde elliye hükmeden sağduyulu lider imgesiyle beraber tehdidin de altını çizmiş oluyordu – böyle giderse onları 'tutmak' zor olabilirdi.

Gün Zileli, erken bir aşamada, 4 Haziran'da, iktidarın isyanı bastırmak için başvuracağı yöntemlerden birinin, göstericileri döverek yıldırmaya ve yakalayıp polise teslim etmeye dönük "sivil" saldırıların önünü açmak olacağı uyarısında bulunmuştu. O, linç yerine *vigilantizm* kavramına başvuruyordu; kendi tarifiyle: "ABD'de kanuni yetkisi olmadan kendi fikrine göre zorla düzen sağlamaya çalışan kimse. Bunlar yerel-sivil karşıdevrimcilerdir"...[2]

2 Gün Zileli, "Gezi Notları III: İktidar Hata Yapmaz", http://www.gunzileli.com/2013/06/04/gezi-notlariiii-iktidar-hata-yapmaz/

Gezi olayının bir cephesi de linç girişimleri veya işte, vigilantizmdir. Şimdi bunların tasnifini yapmaya çalışacağım.

'STANDART' LİNÇ GİRİŞİMLERİ

'Standart' linç eylemlerinin ilk örneği, eylemlerin ilk günlerinde, Rize'de gerçekleşti. 5 Haziran'da Gezi Parkı eylemlerine destek vermek için Memişağa Parkı'na basın açıklaması yapmaya gelen Türk Gençlik Birliği (TGB) üyesi küçük bir grup, çevrede toplananların saldırısına uğradı. Grup Atatürkçü Düşünce Derneği'ne sığındı. Bina önünde hızla büyüyen bir kalabalık toplandı. Camları taşlayan kalabalık, binadan çıkan olaydan habersiz insanlara da saldırdı; camiye gitmekte olduğunu söyleyen bir genç, linçten polis müdahalesiyle kurtarıldı. Polis sonunda kalabalığı dağıtmak için biber gazı kullandı, esnaf bunu protesto için kepenklerini indirdi. Binada mahsur kalanlar ancak 5 saat sonra çıkabildiler. 17 Haziran'da Konya'da Gezi Parkı'na polisin müdahalesini protesto etmek isteyen küçük bir grup, saldırıya uğradı. Olayın iktidar yanlısı bir sosyal medya mecrasındaki sevinçli aktarımı, manidardır: "Gezi Parkı'na müdahaleyi protesto etmek isteyen yaklaşık 50 kişilik gruba, *sağduyulu vatanseverler* (abç. – T.B.) linç girişiminde bulundu! Gerçekleri gören KONYA halkı bu protestoya izin vermedi!" Memleketin 'linç normalleri' içinde addedilebilecek bu iki olay, taşranın milliyetçi-muhafazakâr vasatında üreyen faşizan saldırganlığın, Gezi konjonktüründe kapsam genişlettiğini gösterir: tahrik öznesi, sadece "bölücü, vatan-millet düşmanı" diye şeytanlaştırılan Kürtlerle radikal sol gruplar değildir artık. Haberdar olamadığımız başka vakalar da olabilir ama Gezi günlerinde bir "taşrada linç dalgasından" söz edemeyiz. Rize ve Konya vakaları, linç 'tarifesindeki' değişim olasılıklarına işaret etmeleri bakımından önemlidir.

"PALALI SALDIRGAN"

Gezi günlerinin 'özgün' linç vakalarından birisi, "palalı saldırgan"dır. İstanbul-Beyoğlu'nda esnaflık yapan Sabri Çelebi, 7 Temmuz günü polisten kaçan göstericilere yanında birkaç esnaf arkadaşıyla beraber palayla saldırdı. Video kayıtlarının yarattığı infial üzerine gözaltına alınan Çelebi serbest bırakıldı. "Sadece malıma, işyerime olan saldırıyı kışkırtmak[3] amaçlı bir tepki" gösterdiğini söyleyerek kendini savundu.[4] Belki kamuoyundaki tepkinin de etkisiyle yeniden yakalama kararı çıkarıldığında, yurtdışına çıkmış olduğu öğrenildi. Çelebi Türkiye'ye döndü ve savcının 27 yıl hapis isteminde bulunmasına rağmen tutuksuz yargılanmak üzere salıverildi. Türk Yargısı'nın daha zayıf delillere dayanarak daha hafif cezaların istendiği durumlarda dahi sanığı tutuklamadan duramadığına dikkat çekenler, dahası Gezi protestolarında savunma ve tepki amaçlı bile şiddete başvurmayan birçok göstericinin tutuklandığını bilenler, bu kararı bir skandal olarak karşıladılar.

Bu vakada dikkate değer olan nokta, iktidarın ve taraftarı olan medyanın saldırganlığı meşrulaştırma çabasıydı. AKP Çankırı Milletvekili İdris Şahin, Çelebi'nin palasını savurmasını "hukuk çerçevesinde bir eylem" sayıyor, Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ "burasına kadar gelmiş, bizim esnafımızdan" diyerek neredeyse geç kalmış bir teşebbüs olarak anlayışla karşılıyordu. *Yeni Akit* gazetesi "Yuh Artık" başlıklı haberinde "Yakana yıkana ceza yok, kıyma bıçağına 27 yıl hapis" diyerek bir 'adaletsizliğe' isyan etti. *Yeni Şafak*, "Gezi Parkı olaylarında maddi sıkıntı içine giren Taksim esnafı"nın Sabri Çelebi'ye destek vererek "eylemlere 'ar-

3 Muhtemelen "savuşturmak" gibi bir şey demek istemiş, belki zihni "kışkışlama" fiiline de kaymıştı.

4 *Radikal*, 9 Temmuz 2013.

tık yeter' dediğini" haber verdi. Linççi tepkileri hoşgörmek ve *tahrik hakkını* temellendirmek için, millî öfkenin yanına *ekmek parası* gerekçesinin katıldığını gördük böylece. Ekmeği için çalışan esnaf "vatandaş", ötekiler ise vatandaşlıkları amlmaksızın (sayılmaksızın) "gösterici", "eylemci" oluyordu – şayet "terörist", "eşkıya" değilseler...

LİNÇ GÜRUHLARI: "POLİSE UZANAN ELLER KIRILSIN"

"Palalı"nınki bireysel bir hareketti. Gezi Parkı'ndaki çadırların sökülmesi ve alandakilerin kesif gaz bombardımanı ve polis saldırısıyla 'püskürtülmesinden' sonra protestolar sürerken, toplu saldırılar devreye girdi. Tipik bir örneği, 17 Haziran'da İstanbul'da polis tarafından Şişhane'ye doğru sürülen kalabalığın üzerine, Kasımpaşa'dan gelen, bıçaklı-sopalı 30-40 kişilik bir grubun saldırmasıydı. Bazı göstericiler yakındaki CHP İl Merkezi'ne sığındı, saldırganlar bu binanın camlarını kırdılar. Aynı gece polisler göstericileri kovalayarak geldikleri Tophane'de alkışlarla karşılandılar. Polis alkışlara "Vatan sana canım feda" sloganıyla teşekkür etti, Tophaneli grup buna tekbir getirip "Polise uzanan eller kırılsın", "Dik dur eğilme Tophane seninle", "Tophane sizinle gurur duyuyor" ve "Hepimiz Tayyip'in askerleriyiz" sloganlarıyla mukabelede bulundu.[5] Tophane'nin yerel haber sitesi, daha sonraları "mahallelinin Gezicilere meydan dayağı attığı" haberini pek hoşnut bir edayla verecekti.[6] Şerif Mardin'in 2007'de ortaya attığı "mahalle baskısı" mefhumunun, 'mevhum' [evham ürünü, zannedilen] olmaktan çıktığı bir andı bu!

Gezi isyanının artçı eylemleri niteliğinde gelişen, çeşitli mahallelerdeki park forumlarına da birkaç yerde sopalı, de-

5 *Milliyet*, 17 Haziran 2013.

6 www.tophanehaber.com, 11 Eylül 2013.

mirli, satırlı, köpekli gruplar saldırdılar. İstanbul'daki basına ve televizyona yansıyan saldırıların yanı sıra; Türkiye'nin başka büyük şehirlerinde de, linç güruhları ve linççiye dönüşen "vatandaşlar" polisten kaçan insanları sokak aralarında gaddarca dövdükleri vakaları, sosyal medyadan izlemek mümkündü.

Bu linç güruhlarıyla ilgili bir kovuşturma söz konusu olmadı.

"Kasımpaşalılar" ve "Tophaneliler", Gezi protestocularına karşı bir tür gönüllü milis misyonu görmekten kendilerine bir 'mefahir' (övünç) çıkardılar. Beşiktaş'ın Çarşı grubunun, Gezi isyanının ilk günlerinde polis şiddetine karşı oynadığı "muharip sınıf" işlevine[7] muadil bir imgeye talip görünüyorlardı. Nitekim bu güruhlar içinde mahallî futbol kulüplerinin taraftar grupları da yer almıştı. Kasımpaşalı bazı taraftarlar ilerleyen haftalarda bir maçta, birçok staddaki Gezi artçısı tezahürata[8] tepki olarak "Çevik Kuvvet oley!" tezahüratı bile yaptılar!

"Kasımpaşalılar" modelinin özelliği, polis şiddetine fiilen takviye 'sunmakla' kalmayıp, ona aktif moral destek vermeleri, tezahüratlarla teşci etmeleridir. Polise desteğin bu biçimi, başlıbaşına *sembolik* bir linç eylemidir. Zira polisi coşkuyla şiddet kullanmaya, "hainlerin" haddini bildirmeye, onlara 'acımamaya' yüreklendirerek, adeta kendi linççi hınçlarını polise aktarmaktadırlar. Bu, sembolik olarak, polisi de linç 'ruhuna' dahil eder. Polis, bu davete mesafe almadığında, hele aktardığım örnekteki gibi linç güruhuyla sempati alışverişine girdiğinde, sembolik olarak linççileşir. Söz ko-

7 Yay. haz. Anıl Helvacı, *Çarşı Geliyor!*, OkuyanUs Yayınları, İstanbul 2013. Tanıl Bora, "Çarşı'nın güzelliği", *Radikal*, 12 Haziran 2013.

8 Bu tezahürat, hükümetin lig başlarken "siyasi slogan" yasağı ilan etmesine karşı tribün ahalisinin gösterdiği tepkiye de dayanıyordu. Bkz. Tanıl Bora, "Tribünlerin içten tepmeli politizasyonu", *Evrensel Kültür*, Sayı 263 (Kasım 2013), s. 77-79.

nusu linç güruhlarının zaten –kimi durumlarda– polisin bilgisi dahilinde hatta yönlendirmesiyle hareket ettiğine dair belirtiler, sembolik olmakla kalmayan bir linç 'modelini' ortaya koyar.

"SİVİLLER" VE KAYIT-DIŞI POLİS ŞİDDETİ

Linç, yasal yetkiye-göreve dayanmayan bir 'cezalandırma" pratiğini tanımlıyor. Devletin şiddet tekelini temsil eden polisin uyguladığı şiddet, mevcut hukukî ve siyasal düzen içinde meşru addedilir ancak bunun da koşulu şiddetin kaçınılmazlık/zorunluluk halinde, yasal yetki kapsamında ve "orantılı" kullanılmasıdır. Zanlıyı veya polisin soğuk ifade tarzıyla "şahsı" etkisiz kılmayı amaçlamakla yetinmeyip ona cezalandırmayı amaçlarcasma uygulanan keyfî şiddet, 'teknik' açıdan, linçten çok farklı değildir. Polisin sadece "yasaları çiğneyen vatandaş" gözüyle görmeyip siyaseten ve ahlâken kötü, hain, düşman gözüyle baktığı insanlara bu ideolojik damgalamanın yüklediği nefretle şiddet uyguladığı durumlar, açıkça linç karakteri arz eder. Böylesi müdahaleler, tekil eylemler olarak linç niteliği taşımaktan öte, linç atmosferini, *linç rejimini* yeniden üretir.

Türkiye'de polisin Kürt siyasal hareketine ve solculara (özellikle solcu öğrencilere[9]) uyguladığı orantısız şiddetin, *linççi* bir mahiyet taşıdığını ileri sürebiliriz. Gezi olayı, bu mahiyetin belirginleşmesine vesile oldu.

Kamuoyuna yansıyan vahim vaka, Antalya'da bir otoparka sığınan göstericilerin polislerce dövülmesidir. 2 Haziran'da Gezi Parkı protestoları sırasında polisten kaçarak otoparka sığman üç gençten (erkek olan) ikisi, 17 polis tarafından copla dövülüp, tekmelenmişler, yerde sürüklenmişler-

9 Bkz. Gökçer Tahincioğlu-Kemal Göktaş, *"Bu öğrencilere bu işi mi öğrettiler" – Öğrenci Muhalefeti ve Baskılar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.

di. Gözaltına alma işlemi yapılmamış, tutanak tutulmamıştı, yani ortada bir suçlama da yoktu. Otoparkın güvenlik kameraları tarafından kaydedilmesi sayesinde kamuoyunun haberdar olduğu vaka, Çağdaş Hukukçular Derneği'nin girişimiyle soruşturmaya konu oldu.[10] Soruşturma, Emniyet müfettişlerinin polislerin kimliklerini tespit edememesi üzerine kapandı.[11]

Antalya'da bu soruşturma çerçevesinde sorgulanan bazı polisler, copun yetersiz kalması üzerine demir çubuk, sopa ve taşlar temin etiklerini açıkladılar.[12] Teçhizatlarını taşla, sopayla (bazısı çivili sopa), bıçakla takviye eden polisler, Gezi protestolarının ilk günlerinde Ankara, İstanbul, Eskişehir, İzmir'de de görülmüşlerdi. İzmir'de bankta oturan iki genç kızı döven eli sopalı sivillerin sivil polis olduklarını, yine olayın sosyal medya üzerinden duyulup infial yaratması üzerine yapılan soruşturmayla ortaya çıkmıştı. Bir gazete haberine göre, Başbakanlık-İçişleri Bakanlığı-Emniyet Genel Müdürlüğü zinciriyle aktarılan kesin ve belli ki epeyce de asabî "eylemcileri dağıtın" talimatı üzerine il emniyet müdürlükleri, sivil polisleri "sahaya sürmüşlerdi" – haber metninde aynen "sahaya sürmek" ifadesi kullanılıyordu.[13]

Biliyorsunuz, halk arasında sivil polise kısaca "sivil" denir. Eli sopalı sivil polisler vakası, polis, sivil polis anlamında "sivil" ve askerî/resmî görevi bulunmayan yurttaş anlamında sivil kavramlarının birbirine geçtiği bir linç durumudur. Eli sopalı sivil polisler, *kayıt dışı şiddet* tehdidini bedenleştirirler; polis şiddetinin linç karakterine bürünmesini ayyuka çıkarırlar. Aynı zamanda "halktan insanlar" gibi görü-

10 *Hürriyet*, 24 Haziran 2013.

11 *Radikal*, 21 Ağustos 2013.

12 *Radikal*, 6 Temmuz 2013.

13 *Taraf*, 23 Haziran 2013.

nüşleriyle, halk öfkesinin/millî öfkenin sokağa taştığı izlenimini uyandırırlar. "Kasımpaşalılar" ve şimdi üzerinde duracağımız Ali İsmail Korkmaz cinayeti örneğindeki gibi, kayıt dışı polis şiddetiyle sivil linççiliğin kombinasyonları da ortaya çıkabilir.

ALİ İSMAİL KORKMAZ CİNAYETİ

Gezi olaylarındaki linç vakalarının en vahimi, en acısı, can kaybıyla sonuçlanan Ali İsmail Korkmaz vakasıdır. Eskişehir'de üniversite öğrencisi olan 19 yaşındaki Ali İsmail Korkmaz, 2 Haziran'da altı kişi tarafından tekmelenip dövülerek öldürüldü. Radikal muhabiri İsmail Saymaz'ın ulaştığı görüntü kayıtlarından, linççilerden birinin polis memuru Mevlüt Saldoğan, diğerlerinin sivil vatandaşlar olduğu anlaşıldı: Harman Ekmek Fırını'nın sahibi İsmail Koyuncu, akrabaları Ramazan Koyuncu, Muhammet Vatanseven ve Ebubekir Harlar. Bu beş kişi kasten adam öldürme suçlamasıyla tutuklandılar. (Sonradan koşup gelerek linçe katıldığı iddia edilen polis memuru Y. A. "şüpheli"den "tanık" statüsüne geçirilmişti.)

Sivil sanıkların ifadeleri çarpıcıdır. Fırında ocakçılık yapan Ebubekir Harlar, polis Mevlüt Saldoğan'ın "Yakalayın" diye bağırması üzerine Korkmaz'ı çelmeyle düşürdüklerini, tekmelediklerini, sonra polisin gelip Korkmaz'ın kafasını tekmelediğini anlattı. Bu esnada etrafta görülen eli sopalı kişiler, "bildiği kadarıyla sivil giyimli polis memurlarıydı". Dört sivil vatandaş da kendini "Biz devletin polisine yardım etmek istemiştik", "Polislere yardımcı olmak kastıyla yapmıştık" diyerek savundu. Terörle Mücadele polisi Y.A., "Eylemcilerin dövülmesi veya yakalanması konusunda resmi veya sivillere herhangi bir emir ya da talimat vermediği" beyanında bulundu. Kendisi göstericiyi kovalarken sivil grup

önüne çıkmıştı, "sivillerin yakalayıp kovaladıklarını" görmüştü, "darp edip etmediklerini bilmiyor"du.[14] Bu polis-sivil 'karma' ekibin aynı gece başka sokaklarda kıstırdığı protestocuları dövdüğüne ilişkin görüntülere de rast gelindiğini ekleyelim.[15]

Mert Arslanalp, AKP'nin demokratikleşme vaadinin gözde ülküleri arasında yer alan "devletle milleti kaynaştırma" ve "devlet-millet güç birliği" şiârlarının, Gezi protestocularına uygulanan şiddette bir tecellisini bulduğunu yazdı: "Devletiyle milletiyle kaynaşmış bu rejimde, 6-7 Eylül, Maraş, Çorum ve Sivas günlerinin, Kürtlere yönelik linç girişimlerinin, Hrant Dink'in katlinin çok uzağında değiliz. Türkiye Cumhuriyeti'nin istediği zaman gayet akışkan, girişken ve esnek olabildiği, sınırların kalktığı o gri alanın ta merkezindeyiz."[16] "Bir tek" canın kaybıyla kitlesel katliamların veya bir "ölçüsü kaçmış bir dayak" ile planlı bir suikastın mukayese edilmesine dudak bükenler çıkacaktır kuşkusuz. Önemli olan, yol açtığı felâketin çapı ne olursa olsun, polisliğin, ayaküstü olağanüstü hal uygulamasının, gayrı nizamî operasyon yöntemlerinin ve linçin iç içe geçtiği o kayıt dışı şiddet alanının oluşmasıdır. Etkisi, kapsamı, sürekliliği ne olursa olsun, o alan, barbarlığın ve faşizmin alanıdır.

Ali İsmail Korkmaz cinayeti, kelimenin tam anlamıyla *terörize* edici (dehşet salmaya dönük) bir eylemdir aynı zamanda. Gezi olayının mümeyyiz vasıflarından birisi, insanların devlet teröründen duyduğu korkuyu aşmasıydı. Devlet, hükümet ve güvenlik aygıtı, o korkuyu yeniden tesis etmeyi, varlık sebeplerinden bilmiş olmalıdırlar. Korkmaz'la ve diğer Gezi cinayetleriyle ilgili davaları takip edenlerin te-

14 İsmail Saymaz, *Radikal*, 21 Ağustos 2013.

15 Bunu zikredenlerden biri, hükümete gayet hayırhah yaklaşan bir yazardır: Gülay Göktürk, "Kim bu eli sopalılar", *Bugün*, 15 Temmuz 2013.

16 "Nizami Pala", *Birikim Güncel* (17 Temmuz 2013): http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=1000&makale=Nizami%20Pala

rörize edilmesi, bu icabın bir parçasıdır.[17] Elinizdeki kitabın varlık sebebi ise linç denen barbarlığın olağanüstü dehşetine dikkat çekmek. Ali İsmail Korkmaz cinayetini unutmamanın, bu nedenle, fazladan bir anlamı var.

27 MAYIS ENDİŞESİ VE LİNÇ ATMOSFERİ

Gezi protestolarına karşı oluşan linç atmosferinde, AKP'nin tehdit algısının bir motifi olarak 27 Mayıs benzetmesinin payı olduğunu düşünüyorum.[18]

İktidarın kanaat distribütörleri, Gezi isyanını ve devamındaki protestoları 27 Mayıs heyûlasıyla açıkladılar. Bu protestolarda, 27 Mayıs öncesinin darbeye meşruiyet zemini hazırlayan gösterilerinin yeni zamanlardaki kopyasını görüyorlardı. Başbakan, 12 Eylül yıldönümündeki konuşmasında, "darbe" vesilesiyle yine sözü buraya getirdi: "Bugün yaşananlarla o gün yaşananlar birbirine tıpatıp benziyor"du.

Defalarca yasaklanmış, partisi kapatılmış bir siyasî gelenekten gelen kadroların 27 Mayıs benzetmesine saplanması, sahici bir tehdit algısını da temsil ediyordu. Gezi günlerinde dolaşıma çıkan "Menderes'i astınız, Özal'ı zehirlediniz, Erdoğan'ı yedirtmeyiz" sloganında patetik doruğuna varan 27 Mayıs benzetmesinin temsil ettiği tehdit algısı, bir realitedir ve 'samimidir'. Temmuz başında Mısır'da gerçekleşen askerî darbe de bu '27 Mayıs efektini' kuvvetlendirmiştir. Ama 27 Mayıs heyûlası, bu tehdit algısını sadece yansıtarak değil, bir meşruiyet kozuna dönüştürerek de *temsil* eder.

---

17 Korkmaz olayının üzerinin örtülememesinde ciddi katkısı olan gazeteci İsmail Saymaz'ın, Eskişehir valisinin tehditkâr bir mesajına muhatap olduğunu biliyoruz. *Radikal*, 2 Ekim 2013.

18 Aşağıda söyleyeceklerimi ilkin şu yazımda dile getirmiştim: "AKP ve 27 Mayıs iltibâsı", *Birikim Güncel* (18 Eylül 2013): http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=1031&makale=AKP%20ve%2027%20May%FDs%20%DDltib%E2s%FD

Gezi isyanı tecrübesinde, 27 Mayıs tehdidi, ders çıkartılacak bir tecrübe olarak da temsil yeteneği kazandı. Zira AKP'liler 27 Mayıs'a, sadece orduyu da içeren –veya ordunun müdahil olduğu– muhalefeti ve işin darbeye varmış olmasını sorunlaştırarak değil, Demokrat Parti iktidarının zaafını da sorunlaştırarak baktılar, bakıyorlar. İktidara yerleşme sürecinde kazandıkları göreli özgüvene bağlı olarak, daha çok bu yanından bakıyorlar. Menderes'in zaafına bakıyorlar. Menderes'in muhalefeti yeterince ezmemiş, *sahiden* ezmemiş olmasındaki gafleti görüyor ve bu hataya düşmemeye azmediyorlar.

İslamcılığın büyük mürşidi Necip Fazıl, *Benim Gözümde Menderes* kitabında[19] Menderes'i ilan-ı aşk, ağıt ve sitem arasında gidip gelerek yâd eder. Sitemi: Sağlam durmadığı, "abes derecesine kanuna bağlı kaldığı", bu yüzden "demokrasinin saldığı mikrop" dediği muhalefeti yok etmediği içindir. Menderes, iktidara gelir gelmez devr-i sabık ilan etmeli ve öç almalıydı Üstad'a göre; sonra da muhalefet kıpırtılarını "haşarat gibi" ezmeliydi. Kendisine aktif destek verecek, gerekirse sokakta güç oluşturacak milliyetçi-muhafazakâr örgütleri kayırmalıydı; oysa o tersine onları yıldırmıştır (milliyetçi-muhafazakar çatı örgütü Milliyetçiler Derneği'nin kapatılmasından yakınılır hep)... İktidarsızlık meselesinden konuşulup da lâfın erkekliğe gelmemesi mümkün mü? Necip Fazıl, iktidarsızlığına can-ı gönülden üzülürken bir yerde "hünsâ"[20] da der Menderes'e.

Gezi'nin karşısına "Dik dur eğilme/Millet seninle" sloganını çıkartan zihnin gerisinde, Necip Fazıl'm bu Menderes siteminden çıkartılan dersi görmek zor değil. İktidarın kahhar ve müntekim yüzünü göstermek, beka davasıdır böyle

19 Necip Fazıl Kısakürek, *Benim Gözümde Menderes*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1970.

20 Çift cinsiyetli, er-dişi. Necip Fazıl, *a.g.e.*, s. 414.

bakınca. Şiddet, daha çok şiddet, iktidarsızlık korkusunun ilacıdır. Menderes'in durumuna düşmemek demek, muhalefeti ezerken elini ürkek alıştırmamak, "sokağa pabuç bırakmamak", bunun için de sokakta kıpırdayan her şeyi gaza, tazyikli suya boğmak demek olur. Gezi olayından 3 ay sonra, Ekim başında gündeme gelen yasal düzenleme hazırlığı, "olay çıkarma potansiyeli olan" örgüt ve kişilere dönük "önleyici gözaltı" yetkisini öngörmekteydi. Sokaktaki protestoları kriminalize ve terörize ederek gayrı meşru hale getirmek, 27 Mayıs sendromuyla baş etmenin aslî stratejisidir.

Sokağa pabuç bırakmamanın bir başka cephesi, sokağa sokakta, "anlayacağı dilden" karşılık vermektir. 27 Mayıs'ta iktidarı destekleyen sessiz çoğunluğun meşruiyetçi çizgisi nedeniyle pasif kalmasının darbeyi kolaylaştırmış olduğu kanaati, o çoğunluğun sokaktaki gürültü karşısında pek o kadar sessiz kalmaması gereğini telkin eder. 27 Mayıs endişesiyle beraber AKP'nin kimi kadrolarının dayandığı militan gelenek ve destek-nemalanma ağı içerisindeki çetevari yapılar tarafından da tahrik edebilecek bu yönelim, linç atmosferinin basıncını artıran bir dinamiktir. Bu *vigilantist* yönelimin ('Tophane&Kasımpaşa çözümü', diyelim) önündeki engel, AKP'nin bir muhafazakâr parti olarak istikrar ve nizama düşkünlüğü, büyük –ve bilhassa "merkezdeki"– seçmen kitlesini "sokak hareketleriyle" ürkütmek istememesi, zaten umumiyetle sokağa iyi gözle bakmamasıdır. Nitekim Gezi olayında da vigilantizme mevzii ve 'yardımcı' rol yüklenmiştir.

AŞAĞIDAN OLAĞANÜSTÜ HAL

Gezi isyanı, devrimci bir uğrağı barındıran, olağanüstü bir toplumsal olaydı. Karşılaştığı devlet ve iktidar tepkisi de olağanüstü oldu: Yukarıdan olağanüstü halle beraber, bu ki-

taptaki "Mukayeseli linç etüdleri" başlıklı yazıda ele aldığım *aşağıdan olağanüstü hal* stratejisi de devreye girdi. Aşağıdan olağanüstü halin temel istidatlarından biri, linçtir. Gezi olayı, bu ülkedeki linç istidadının çehrelerini de görmemizi sağlamıştır.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı
Dokümantasyon Merkezi[1]

2002-2013 Yılları Arasında Gerçekleşen Linç Girişimleri

2002

- 8 Kasım 2002 gecesi İstanbul Maltepe'de Hacı Mehmet Canbolat (18) adlı genç, 10-15 kişilik bir grup tarafından dövülerek öldürüldü. Edinilen bilgiye göre, Canbolat'm bindiği servis aracı saat 23.00 sıralarında Gülensu mahallesinde bir grup tarafından durduruldu. Gruptakiler tarafından ağır bir biçimde dövülen Canbolat, olay yerinde öldü. Hacı Mehmet Canbolat'm birkaç gün önce ölüm orucu nedeniyle düzenlenen bir eyleme katılanlarla tartıştığı ve eylemcilere küfrettiği öğrenildi. Olaydan sonra "TİKKO üyesi oldukları ve Canbolat'ı öldürdükleri" iddia edilen Cemal Uluç, Baysal Demirhan, Hüseyin Uzundağ, Gökhan Aydın, Serkan Aykol ve Medine Şahin gözaltına alındı. Bu kişilerden Cemal Uluç, Baysal Demirhan, Hüseyin Uzundağ ve Gökhan Aydın 14 Kasım 2002 günü İstanbul DGM tarafından tutuklandı.

1 Dokümantasyon Merkezi'nin hak ihlali raporu kesinleşmediği ölçüde iddiadır, ihlal iddiası yargı kararları dahil olmak üzere Dokümantasyon Merkezi'nin derinlikli araştırmaları sonucu ya kesinleşerek veri olur veya hak ihlali bilânçosundan çıkarılır.

- Balıkesir'in Ayvalık ilçesi Altınova beldesinde DEHAP belde binası 15 Mart 2003 gecesi 150 kişilik bir grubun saldırısına uğradı. Binada hasara neden olan saldırı nedeniyle gözaltına alınanlar, ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakıldı. DEHAP Altınova Belde Başkanı Abdurrahman Akın, "Olay Altınova Lisesi'nde ülkücü öğrenciler ile Kürt öğrenciler arasında yaşanan çatışmayla başlamış. Cuma (14 Mart) günü başlayan kavga, okul dışında bulunan bir parkta devam etmiş. Daha sonra Jandarma Komutanı Metin Taş ile görüştük. Okuldaki kavga sonrası her iki taraftan 8-10 kişinin gözaltına alındığını söyledi. Daha sonra barıştırmışlar. Okuldaki olaylar yatıştığı halde dün gece bir grup ülkücünün yürüdüğünü ve jandarmaların 10 kişiyi gözaltına aldığını öğrendik. Komutan 50-60 kişi diyor, ancak görgü şahitleri 100-150 kişilik bir grup diyor. Gözaltından çıktıktan sonra DEHAP binasına gitmiş, binanın camlarını taş ve sopalarla kırmışlar" dedi.

- 12 Mayıs 2003 günü İzmir'in Torbalı ilçesinde DEHAP'ın düzenlediği pikniğe katılanlar, sağ görüşlü bir grubun saldırısına uğradı. Piknik alanından ayrılan Cemile Çiçek adlı kadının Erzurumlular Derneği üyesi olduğu ileri sürülen bir grup tarafından dövülmesi üzerine çıkan kavgada üç DEHAP üyesi yaralandı, iki kişi gözaltına alındı.

- Ankara'nın Ayaş ilçesine bağlı Oltan beldesinde inşaat işçileri "aralarında Kürtçe konuştukları ve Kürtçe müzik dinledikleri" gerekçesiyle 1 Ekim 2003 günü DYP'li Belediye Başkanı Ali Ada ve 40-50 kişilik bir grubun saldırısına uğradı.

2004

- Muğla'nın Bodrum ilçesinde akli dengesinin bozuk olduğu ileri sürülen Adil Adıgüzel adlı kişinin 1 Mayıs 2004 günü Atatürk heykeline saldırması üzerine, ilçede Türklerle Kürtler arasında çatışma çıktı. İlçede yaşayan Kürt esnaflardan Aziz Alkaner, 2 Mayıs 2004 günü bazı kişilerin Adil Adıgüzel'i dövdüğünü, kardeşi Ömer Alkaner'le birlikte olaya müdahale ettiklerini söyledi. Bunun üzerine kardeşi Ömer Alkaner ve Adil Adıgüzel'in gözaltına alındığını anlatan Aziz Alkaner, "Kardeşim serbest bırakıldı ama dışarıda öfkeli bir grup toplanmıştı. Muğla'dan geldikleri söylenen grubun Muğla Ülkü Ocakları Başkam Ali Şan adlı bir kişi tarafından yönlendirildiği duyumunu aldık. Kardeşim dışarı çıkar çıkmaz saldırdılar, kardeşim son anda çevreden yetişenlerin sayesinde linç olmaktan kurtuldu. Daha sonra Turgutreis Ülkü Ocakları yöneticileri telefonla arayarak 'Olayı unutalım, ocağa gel konuşalım. Büyütecek bir şey yok' dediler. Babamla birlikte Ülkü Ocakları'na gittim. İçeriye girince yaklaşık 50 kişi üzerime saldırdı. Babama dokunmadılar ama onun ellerini arkadan tutup beni dövmelerini seyrettirdiler. Vücudumu tekmelediler" dedi.

2005

- 2 Ağustos 2005 gecesi Bursa'nın Nilüfer ilçesine bağlı Görüklü beldesinde inşaatlarda çalışan Kürt işçilerle aynı bölgede oturan Bulgaristan'dan göçen kişiler arasmda kavga çıktı. Çıkan olaylarda Hakkı Pala, Abdurrahman Erdem, Mehmet Kapçak ve Barış Dursun adlı işçilerin Bulgaristan göçmenleri tarafından dövüldüğü, çok sayı-

da aracın da zarar gördüğü bildirildi. Kavganın ardından Bursa-Balıkesir yolunu trafiğe kapatan yaklaşık bin kişilik bir grup, Kürtler aleyhine sloganlar attı.

- 5 Ağustos 2005 gecesi Bursa'nın Fevzi Dere mahallesinde oturan DEHAP üyesi Ubeydullah Sayılgan'ın evine silahlı saldırı düzenlendi. Sayılgan, "Saat 21.00 sıralarında evin önünde yaklaşık 50 kişilik bir grup toplandı. Grup bizi korkutmak için beş el ateş etti. Polise bildirdik, ancak olay gece 02.00'ye kadar sürdüğü halde polis gelmedi. Polis grup dağıldıktan sonra geldi" dedi.

- 21 Ağustos 2005 günü İzmir'in Seferihisar ilçesine bağlı Ürkmez beldesinde çıkan bir tartışmanın ardından gözaltına alınan Naim Doğan Balgün, Veysel Ferit Balgün, İbrahim Bedük, Halil Bedük ve Uğur Tanık'ın "PKK'li oldukları" iddiasıyla linç edilmek istendiği bildirildi. Daha sonra tutuklanan bu kişilerin gözaltında da işkence gördükleri öne sürüldü. Cezaevinde İHD İzmir Şubesi avukatları ile görüşen Naim Doğan Balgün, önce resmi kıyafetli bir uzman çavuşla trafik nedeniyle aralarında tartışma çıktığını belirterek, şunları söyledi:

> "Uzman çavuşa 'Ailem de arabada, yaş pasta alıp çıkacağım, durmayacağım' dedim. Uzman çavuş 'Arabanı çek dediysem çekeceksin ulan' dedi. Ben de 'Doğru konuş, ne biçim konuşuyorsun, ailem arabada oturuyor' dedim. Ben Doğu şivesi ile konuştuğum için, 'Sen nerelisin' dedi. Ben 'Diyarbakırlıyım' dedim. Bunun üzerine 'Ben de Elazığlıyım ülkücüyüm. Siz Kürt'sünüz, PKK'lısınız' diye bağırınca etraflardaki kalabalıklaştı. 'Ben çok Diyarbakırlı s...' dedi ve elindeki kalemini bıçak gibi karnıma doğru vurdu. Birden ben bir şey yapmadan

çevredeki kalabalık üzerimize gelmeye başladı. Jandarma gelip bizi arabasına bindirdi. Başka bir uzman çavuş silahın dipçiği ile bana vurdu ve aracın kapılarını açarak, insanların bizi dövmesini sağladılar."

Eyüp Balgün de jandarma aracında coplu saldırıya maruz kaldıklarını, götürüldükleri karakola gelen aynı askerin kendilerine küfrettiğini belirterek, "Uğur'u, beni ve Halil'i yüzü koyun yatırdılar. Biz yatarken asteğmen askerlere, 'O doktoru arayın, doğru rapor versin' diyordu. Sonra bizi hastaneye götürdüler. Rütbeli askerler doktor ile konuşuyordu. Rapora ne yazdığını bilmiyorum" dedi.

Bu arada olayların ardından Seferihisar Kaymakamı Mehmet Gödekmerdan Anadolu Ajansı'na olaylarla ilgili olarak yaptığı açıklamada, "Vatandaş, devlete ve askere karşı harekete pabuç bırakmıyor. Zanlıların adliyeden çıkışı sırasında gerginlik yaşandı. Devlet olarak sanıkların güvenliğini sağlamak durumundayız. Vatandaşın Trabzon'da olduğu gibi burada da hassasiyeti var. Olay gerçek mi, değil mi, buna mahkemeler karar verecek. Türkiye'de işler kanun çerçevesinde yürümektedir. Seferihisar'ın adının böylesi bir olayla duyulmasına üzüldük" dedi. İçişleri Bakanlığı'nın, daha sonra Gödekmerdan hakkında açıklamaları nedeniyle soruşturma açtığı bildirildi.

Seferihisar'da yaşanan linç girişimi ile ilgili 29 Ağustos günü bir basın toplantısı düzenleyen İHD İzmir Şube Başkanı Mustafa Rollas, "linçin olayların başlamasından bitimine kadar örgütlü olan bir grubun ısrarlı, kışkırtmaya dönük yanlış bilgilendirme ve faaliyetleri neticesinde gerçekleştiğini" söyledi.

- Düzce'nin Akçakoca ilçesine bağlı Karatavuk köyünde, 5 Eylül 2005 günü köylülerle fındık toplamak için köye ge-

len işçiler arasında çıkan kavgada bir kişi öldü, bir kişi yaralandı. Köy muhtarı İdris Post, kavganın "Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden gelen fındık işçilerinin PKK lehine slogan atmaları üzerine çıktığını" iddia etti.

Özgür Gündem gazetesinin haberinde ise işçilere köydeki sağ görüşlülerin saldırdığı ileri sürüldü. Kavga sırasında kimliği belirlenemeyen bir köylünün ateş açması üzerine Şırnak'ın Beytüşşebap ilçesi nüfusuna kayıtlı Abdulrezak Özdemir öldü, Şükran Yiğit adlı kadın da yaralandı.

Jandarma yetkililerinin açıklamasına göre, Adana'dan Karatavuk köyüne fındık toplamak için gelen işçiler arasında bulunan 15 kişilik bir grup ile köylüler arasında tartışma çıktı. Tartışmanın kavgaya dönüşmesi üzerine, grup içinde bulunan kimliği henüz belirlenemeyen bir kişi tarafından av tüfeğiyle ateş açıldı. Açılan ateş sonucunda yaralanan fındık işçisi, Abdulrezak Özdemir yapılan müdahalelere rağmen öldü, Şükran Yiğit adlı kadın da yaralandı. Karatavuk Köyü Muhtarı İdris Post fındık işçilerinin, "terör örgütü PKK lehine slogan atmaları üzerine köylülerin olaya müdahale ettiğini" iddia etti.

- 6 Nisan 2005 günü Trabzon'da bildiri dağıtan *Ekmek ve Adalet* dergisi Temsilcisi Zeynep Ertuğrul, Nurgül Acar, Emre Batur ve İhsan Özdil, kalabalık bir grubun saldırısına uğradı. Edinilen bilgiye göre, bir trafik polisi Kunduracılar Caddesi'nde bildiri dağıtan dört kişiye engel olmak istedi. Ancak trafik polisine bildirileri vermeyi kabul etmeyen Zeynep Ertuğrul ve arkadaşları çevrede bulunanların saldırısına uğradı. Bunun üzerine kaçmaya başlayan dört kişi "Türk bayrağının yakıldığı" söylentisi üzerine peşlerine takılan kalabalık tarafından ağır biçimde dövüldü. Ertuğrul ve arkadaşları, polisler tarafından zırhlı bir araçla olay yerinden Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldü.

Saldırıya uğrayanlar 7 Nisan günü "polise direndikleri, bildiri dağıttıkları, izinsiz gösteri düzenledikleri, halkı güvenlik güçlerine karşı kışkırtmaya çalıştıkları ve toplumda infial yaratacak davranışta bulundukları" iddialarıyla tutuklandılar.

- DEHAP ve TUHAD-FED tarafından "Abdullah Öcalan'ın durumunu protesto amacıyla" 4 Eylül 2005 günü Bursa'nın Gemlik ilçesinde düzenlenmesi planlanan miting, Bursa Valiliği tarafından yasaklandı. Mitingin yasaklanma kararından sonra çeşitli kentlerde çıkan olaylarda bir kişi polisler tarafından öldürüldü, çok sayıda kişi yaralandı, gözaltına alındı.

  Miting için 1 ve 2 Eylül günlerinde bir çok kentten yola çıkan otobüsler, sık sık arama ve kimlik kontrolü için durduruldu. Bir çok kent ve ilçede araçlar çeşitli gerekçelerle trafikten men edildi, aralarında DEHAP Bingöl eski İl Başkanı Hadi Korkutata'nın da bulunduğu 11 kişi gözaltına alındı. Yola devam eden gruplar da 4 Eylül günü Bursa'nın İnegöl ilçesi yakınlarında durduruldu. Binlerce kişi yola devam edilmesine izin verilmemesi nedeniyle geri döndü. İstanbul'da ise DEHAP İstanbul İl Başkan Yardımcısı Murat Yazıtekin, 150 otobüs için anlaştıkları otobüs firmasının İçişleri Bakanlığı'nın yazısı nedeniyle sözleşmeyi feshettiğini bildirdi.

  Bu arada Gemlik'e gitmek için çeşitli semtlerde toplanan kalabalık gruplarla polisler arasında çatışmalar çıktı. Çeşitli kentlerde de otobüsler sağ görüşlü grupların saldırısına uğradı. Bilecik'in Bozüyük ilçesinde düzenlenen saldırıda araçlarda bulunanlardan 41 kişi, sekiz güvenlik görevlisi ve 5 saldırgan yaralandı.

  Saldırıya uğrayan göstericiler arasında yer alan Sadriye Sular, Bozüyük'te bekletildikleri sırada polislerin "Yollar-

da sizi bekliyorlar. Biz de engelleyemeyiz. Çok kalabalıklar" dediğini belirterek, yaşadıklarını şöyle anlattı:

> "Arabalarınıza binin biz sizi koruruz dediler. Bindikten sonra bir otobüs arkadan çarptı bize. Şoförümüz kötü yaralandı. Aracımız hareket edemedi. Otobüsün içinde kaldık. Taşlarla, molotoflarla saldırdılar. Aracımızı ateşe verdiler. Ondan sonra polis otobüse girerek bazılarımızı çıkardı. Başka otobüslere götürdüler. Biz dokuz kişi otobüsün içinde mahsur kaldık. Polis bize 'çıkmayın' dedi. Koltukların arasına girdik. Çok kötü darbeler aldık. Şoförün yattığı yere sığındık. İçerisi taşla dolmuştu. Dışarı çıksak linç edileceğiz. Biri geldi 'kaç kişisiniz' dedi. Kurtulacağız diye sevindik, ancak polis hepimizin elini arkaya büktü. Yerlerden sürükleyerek bizi emniyete götürdüler."

Emniyet Müdürlüğü'nde de dövüldüklerini ve hakarete maruz kaldıklarını belirten Sular, bazı yaralıların hastanede de saldırıya uğradığını, yaralıların yanındaki bir gencin ağır biçimde dövüldüğünü söyledi. Bu arada saldırıya uğrayan grupta yer alan Mahmut Tekin'den haber alınamadığı bildirildi.

Çeşitli kentlerde olaylar 5, 6 ve 7 Eylül günlerinde de sürdü. Van'da Gemlik'ten dönen grubun düzenlediği basın açıklamasına polis müdahale etti. Grubun polislere taş atarak karşılık vermesi üzerine çıkan çatışmada üçü polis 10 kişi yaralandı, 80 kişi gözaltına alındı. Yaralılardan biri kolundan, Selahattin Urgan da başından silahla vuruldu. Selahattin Urgan'ın daha sonra bitkisel hayata girdiği bildirildi. Hekimlerin, Urgan'ın kurtulma şansı bulunmadığını söyledikleri öğrenildi. Anadolu Ajansı foto muhabiri Ahmet İzgi de göstericiler tarafından dövüldü. Van'da 6 Eylül günü de süren gösteriler ve çatışmalarda Nurettin Gül adlı kişi de silahla yaralandı. Olay-

lar sırasında bir polise ait olduğu öğrenilen araba yakıldı, çok sayıda işyeri ve AKP binası da taşlandı.

- İstanbul Küçükarmutlu'daki ölüm orucunda yaşamını yitiren Canan Kulaksız (15 Nisan 2001) ve Zehra Kulaksız'ın (29 Haziran 2001) mezarlarını ziyaret etmek için 2 Kasım 2005 günü Artvin'in Hopa ilçesinden Rize'ye giden Tutuklu ve Hükümlü Aileleri ile Dayanışma Derneği (TAYAD) üyesi 15 kişi, sağ görüşlü kalabalık bir grubun saldırısına uğradı.

  Edinilen bilgiye göre, TAYAD üyeleri Rize Belediyesi ve Emniyet Müdürlüğü'nün de bulunduğu sahil yolunda sağ görüşlülerin saldırısına uğradı. Polisin müdahale etmediği olaydan sonra minibüsle Rize Meslek Yüksekokulu'nun bulunduğu Atmeydanı Mahallesi'ne giden grup, yine saldırıya uğradı. Linç girişiminden güçlükle kurtulan grup, polis eşliğinde kent merkezine indirildi. İl dışına çıkarılmak istenen grup, güvenlik önlemlerine karşın Ziraat Yokuşu olarak bilinen bölgede tekrar saldırıya uğradı. Cumhuriyet meydanında da minibüsün yolunu kesen 300 kişilik grup, minibüsün camlarını kırıp TAYAD üyelerini dövdü. Polisler, kalabalığı havaya ateş açarak dağıttı. Dağbaşı bölgesinden geçerek Çaykent beldesi üzerinden kent dışına çıkarılmak istenen TAYAD'lı grubun önü burada da bir kez daha sağcılar tarafından kesildi. Güvenlik güçlerinin müdahalesinden sonra TAYAD'lılar polis eşliğinde kent dışına çıkarıldı.

- 1 Aralık 2005 günü Konya'nın Selçuklu ilçesinde bir mağazanın önüne bırakılan kuşkulu çanta ile ilgileri olduğu öne sürülen üç genç, çevredekiler tarafından linç edilmek istendi. Edinilen bilgiye göre, bir bilgisayar mağazasının önünde bulunan çanta, çalışanların haber vermesi üzeri-

ne bomba imha uzmanları tarafından patlatıldı. Çantadan sadece belgeler çıktı. Mağazanın güvenlik kamerasındaki görüntüleri izleyen polisler, çantayı bırakan üç gencin kalabalığın içinde olayı izlediğini belirledi. Polisler, Orhan Veli Özdemir (18), Sadık Kabal (25) ve Ercan Uyutucu (21) adlı gençleri gözaltına almak istedi. Bu sırada yayılan söylenti üzerine çevrede bulunanlar, gençleri linç etmeye kalkıştı. Polisler tarafından kurtarılan üç gencin ifadelerinde, "Çantayı başka bir sokakta bulduk. İçinde para olabileceğini düşünerek aldık. Para olmadığını görünce mağazanın önüne bıraktık" dedikleri öğrenildi. Gençler daha sonra Cumhuriyet Savcılığı tarafından serbest bırakıldı.

- Benzer bir olay da 13 Aralık 2005 günü Samsun'da yaşandı. Temel Haklar ve Özgürlükler Dernekleri Federasyonu'nun dergisini dağıtan dört kişi, bir grubun saldırısına uğradı. Federasyondan yapılan açıklamada, Ilıksu Caddesi'ndeki dağıtım sırasında bir minibüsle caddeye gelen on beş kişi[nin], dernek çalışanlarını döverek yaraladığı bildirildi.

2006

- 13 Kasım 2006 günü Balıkesir'in Ayvalık ilçesinde Kürt kökenli kişilere saldırı düzenlendi. Bir dönem HADEP ve DEHAP yöneticiliği yapan Sabahattin Eniştekin, Necmettin Karataş, Halit Koçoğlu ve Ferit Aslan, beş kişinin silahlı ve bıçaklı saldırısına uğradı, aynı sıralarda yaklaşık 20 kişi de Mehmet Koçoğlu adlı kişinin evine saldırdı. Jandarma tarafından gözaltına alınan saldırganların gece saatlerinde serbest bırakıldığı öğrenildi.

  14 Kasım günü saat 04.00 sıralarında da DEHAP Ayva-

lık İlçe eski Başkanı Salih Karademir ve kardeşi Muzaffer Karademir'in evlerine molotof kokteyli atıldı. Daha önce de saldırılara maruz kaldıklarını anlatan Sabahattin Eniştekin, "Saat 22.30 sıralarında bir arkadaşımızı ziyaretten geliyorduk. Önümüzde duran arabadan inen ve elinde bıçak olan bir kişi 'Ulan siz Kürtler ne zaman burayı terk edeceksiniz' şeklinde bağırarak küfür etti, Necmettin Karataş'a tokat attı. Olayın büyümemesi için sağduyulu davranarak karşılık vermedik" dedi. Bu kişinin yanına dört-beş kişi daha alarak kendilerine bir kez daha saldırdığını anlatan Eniştekin, gözaltına alınan kişilerin kendilerini karakolda da tehdit ettiğini belirtti.

- 3 Eylül 2006 günü İstanbul Fatih'te bulunan İsmailağa Camii'nde vaaz veren emekli imam Bayram Ali Öztürk, bıçaklanarak öldürüldü. Olayın hemen ardından katil zanlısı olduğu iddia edilen Mustafa Erdal, camidekiler tarafından linç edildi.

  Ancak Emniyet Müdürlüğü tarafından yapılan ilk açıklamada, Erdal'ın kendini öldürdüğü öne sürülerek, şöyle denildi:

  > "3 Eylül günü İsmailağa Camii'ndeki sabah namazını müteakip sohbet esnasında 'Allah' diye bağıran bir kişi, Bayram Ali Öztürk'ü kalbinin üzerinden bıçaklamak suretiyle yaralamıştır. Öztürk, kaldırıldığı hastanede vefat etmiştir. Bıçaklayan kişi, daha sonra başını mihraba vurmaya başlamış, cami içerisinde ölü olarak bulunmuştur. Vuran kişinin, üzerinden çıkan ehliyet bilgilerine göre, Kahta 1979 doğumlu Mustafa Erdal olduğu tespit edilmiştir."

  Emniyet Müdürlüğü'nden 5 Eylül günü yapılan açıklamada ise bilgi notunun görgü tanıklarından alınan ilk bilgilere dayanarak hazırlandığı belirtildi ve her iki ola-

yın da "adam öldürme" olarak kayıtlara geçtiği belirtildi.

Olaydan sonra camide bulunanlardan hiç kimse gözaltına alınmadı, polisin de camide yeterli delil toplamadığı dile getirildi. Daha sonra olay sırasında camide ön sıralarda oldukları belirlenen 17 kişinin ifadesi 9 Eylül günü Fatih Cumhuriyet Savcılığı tarafından alındı. Bu kişilerden 16'sının "Kalabalıktan göremedim", "Ben yanına gittiğimde ölmüştü", "Sadece hastaneye götürülmesine yardım ettim" yolunda ifade verdiği, İrfan Can adlı kişinin ise "cinayetten sonra Mustafa Erdal'ı havaya kaldırarak yere fırlattığını kabul ettiği" öğrenildi. İrfan Can'ın, "Bıçağı görünce önce şaşırdım. Daha sonra bir kez hocaya saplayınca yerimden fırladım. İkinciyi vurmaya hazırlanan Mustafa Erdal'ı bıçağı tuttuğu elinden yakaladım. Bayram Ali Öztürk'e daha fazla zarar vermemesi için iki elimle onu havaya kaldırarak mihraba doğru hızla fırlattım. Başının üzerine düştükten sonra kımıldamadığını görünce hocama yardım etmek için onun yanına doğru döndüm" dediği bildirildi.

- 25 Haziran 2006 günü Trabzon'da basın açıklaması yapmak isteyen TAYAD üyeleri, kalabalık bir grubun saldırısına uğradı. Trabzon'da 6 Nisan 2005 tarihinde meydana gelen linç girişiminde de yaralanan Çetin Güven ve Emrah Bakır'ın da aralarında bulunduğu dokuz TAYAD üyesi, polisler tarafından kurtarıldı.

2007

- 1 Nisan 2007 günü Zonguldak'ın Ereğli ilçesinde TKP tarafından yürütülen "ABD'den Korkmuyoruz" kampanyası için imza toplayan bir grup, sağ görüşlülerin saldırısına uğradı. Saldırıyı kınamak için 2 Nisan günü Ereğli Be-

lediye Meydanı'nda toplanan TKP'liler de saldırıya uğradı. Kavga sırasında TKP üyesi bir gencin linç edilmesi polisler tarafından önlendi. Kavganın ardından meydan yakınlarındaki Eğitim-Sen binasına sığınan TKP'liler sağ görüşlüler tarafından taşlandı.

- 12 Ekim 2007'de Zonguldak'a bağlı Alaplı ilçesinde, Zonguldak Gençlik Derneği üyesi Ersin Sönmez, *Yürüyüş* dergisi okuduğu gerekçesiyle çevredeki kimi kişiler tarafından linç edilmek istendi. Öğrenciyi kurtarmak isteyen bir esnaf da saldırıya maruz kaldı.

- İstanbul'da Toplu Konut İdaresi'nin (TOKİ) İkitelli'de yaptırdığı inşaatta çalışan bir grup işçi, aynı yerde çalışan Kürt işçilere saldırdı. Olay yerine gelen polislerin ise saldırıda bulunan işçileri gözaltına almak yerine, polis arabasını Kürt işçilerin üzerine sürdüğü iddia edildi. Çevik kuvvet ekiplerinin de Kürt işçilere coplarla müdahale ettiği ileri sürüldü. Sevinç Sever (23) adlı işçinin saldırı sırasında üzerine yağ varilinin düşmesi nedeniyle omurga kemiğinin kırıldığı bildirildi.

2008

- Malatya'da 24 Şubat 2008'de sınır ötesi operasyonlarla ilgili basın açıklaması yapmak isteyen DTP'lilere kimliği belirsiz bir grup "şehitler ölmez vatan bölünmez", "kahrolsun PKK" sloganları eşliğinde saldırarak linç girişiminde bulundu

- Antalya Akdeniz Üniversitesi'nde 6 Nisan 2008'de meydana gelen ve 10 öğrencinin yaralanmasıyla 6 öğrencinin tu-

tuklanmasıyla sonuçlanan olaylar sonrasında, 8 Nisan gecesi 3 öğrenciye üniversite yurduna girişleri sırasında çevik kuvvet polisleri tarafından kimlikleri soruldu. Polis memurlarının öğrencilere "siz PKK'li misiniz?" demesi üzerine yaşanan gerginliğin ardından odalarına çıkan 3 öğrenci 75 kişilik aşırı sağcı bir grup tarafından linç edilmek istendi. Arkadaşlarının yardımıyla yurttan ayrılan 3 öğrenci, can güvenlikleri kalmadığı gerekçesiyle yurdu terk etti.

- 14 Haziran 2008'de Kocaeli'nin Gebze ilçesinde bir asfalt işletmesinde geçici olarak çalışan Kürt işçiler, aşırı sağcı bir grup tarafından "mahallenin halkına sözlü tacizde bulundukları" iddiasıyla linç edilmek istendi. Saldırı sonucu 1 işçinin ağır yaralandığı öğrenildi. Aşırı sağcı grubun işçilerin ardından, işçilerin kaldıkları yere de saldırarak eşyaları ateşe verdikleri bildirildi.

- 15 Haziran 2008'de Adana'da Toplu Konut İdaresi'nin (TOKİ) inşaatında çalışan Kürt işçilerinin, evlerine giderken bir grubun saldırısına uğradığı; saldırı sonrasında bir kişinin parmağının koptuğu bildirildi.

- 11 Temmuz 2008'de İstanbul İstinye'de bir inşaatta çalışan Kürt işçiler, aşırı sağcı bir grubun saldırısına uğradı. Saldırının ardından sürekli yeni saldırıların yapılacağı yönünde kendilerine tehdit içerikli bilgiler geldiğini aktaran Hamza Gövcü, 70 Kürt işçisinin Şırnak'a geri dönme kararını aldığını bildirdi.

- 13 Temmuz 2008'de Ankara'nın Çamlıdere ilçesinde bir Kürt işçi, Çamlıdere'de yaşayan bir grubun saldırısına uğradı. Polis ekiplerinin müdahalesi sonucu aşırı sağcı grup dağıtılarak işçinin can güvenliği sağlandı.

- 30 Eylül 2008'de Balıkesir'in Ayvalık ilçesinin Altınova beldesinde Murat Aygün, husumetli olduğu Oğuz Dörtkardeş'in (23) üzerine, Dörtkardeş'in "yüksek sesle müzik dinlediği" için başlayan tartışmanın kavgaya dönmesinin ardından kamyonetini sürdü. Aracın altında sürüklenen Dörtkardeş ile Ezer Kırcalı adlı kişi öldü, 6 kişi yaralandı. Olayı duyanlar ise Murat Aygün'ün Kürt olmasını bahane ederek Altınova'da oturan Kürtlerin ev ve işyerlerini tahrip etti, bir ev ve minibüs ateşe verildi. Çıkan olaylarda 36 ev ve işyerinin hasar gördüğü tespit edildi. Güvenlik güçleri önlem aldığı Altınova'ya gelen Balıkesir Valisi Selahattin Hatipoğlu ise kalabalığı sakinleştirmeye çalışarak Kürtlerin ev ve işyerlerinin tahrip edilmesinin anlayışla karşıladıklarını açıkladı. Saldırılar esnasında gruba herhangi bir müdahalede bulunmayan güvenlik güçlerinin 37 kişiyi gözaltına aldığı ve aralarında Murat Aygün'ün de bulunduğu 10 kişinin tutuklandığı açıklandı. Öte yandan inceleme yapmak için bir heyet gönderen DTP'ye Balıkesir Valiliği, heyetin "halkı kışkırtabilecekleri" gerekçesiyle izin vermedi.

  Olay anlatılanlara göre şu şekilde gelişti: Oğuz Dörtkardeş, Ahmet Erkul'a ait bakkalın önünde otomobilinde yüksek sesle müzik dinledi. Erkul ve apartmanda oturanlar, Dörtkardeş'i uyardı. Dörtkardeş'in kendisini uyaranlarla tartışması üzerine tartışma Murat Aygün'e haber verildi. Önceden de Dörtkardeş'le kavga eden Murat Aygün, iddialara göre kamyonetini aralarında Dörtkardeş'in de bulunduğu grubun üzerine sürdü. Kamyonet altında sürüklenen Dörtkardeş, olay yerinde, Ezer Kırcalı (31) ise hastanede hayatını kaybetti. Olayda, Ercan Taşkıran (31), Hamit Timsa (40), Adil Sarıhanlı (27), Mustafa Kaçar (25), Murat Kılmçoğlu (39) ve Enver Ceren (40) yaralandı.

  Öte yandan ırkçı saldırılar Küçükköy beldesine de sıçradı. Murat Aygün'ün Küçükköy'de oturan akraba-

sı E.A.'nın park halindeki kamyoneti 3 Ekim'de sabaha karşı kimliği belirsiz kişilerce kundaklandı ve kullanılmaz hale geldi.

- Trabzon'un Araklı ilçesinde yaşayan M.A. adlı Kürt işçi, 2 Ekim 2008'de aşırı sağcı bir grubun saldırısına uğradığını belirterek, ilçeyi terk etmesi yönünde tehdit edildiğini bildirdi. M.A., önünü kesen aşırı sağcı grubun "neden buradasın, neden gitmiyorsun?" diyerek kendisini tekme tokatla dövmeye başladığını belirterek, "daha sonra ilçeyi en kısa sürede terk etmem için tehdit edildim" diye konuştu.

2009

- Giresun Üniversitesi Şebinkarahisar Meslek Yüksekokulu'nda Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü öğrencisi Behçet Özkan, aşırı sağcı bir grubun fiziki saldırısına uğradığını 3 Şubat 2009'da açıkladı. Özkan grubun kendisine "Kürtsün buralarda okul okumayacaksın, git kendi memleketine de okul oku" dediğini ifade etti. Özkan aldığı darbeler sonucu kendisine "bir ay iş göremez" raporu verildiğini söyledi.

- 15 Mart 2009'da Bursa'da Uludağ Üniversitesi öğrencisi Lokman Bayer, aşırı sağcı 30 kişilik bir grubun fizikî saldırısına uğradı. Satır ve sopalarla saldırıya uğrayan Bayer'in hastaneye kaldırıldığı belirtildi.

- Bursa'da 6 Ağustos 2006'da Gökkuşağı Travestileri, Transseksüelleri, Biseksüellleri, Geyleri, Lezbiyenleri Koruma Yardımlaşma ve Kültürel Etkinlikleri Geliştirme Derneği'nin düzenlediği "1. Türkiye Eşcinseller Bu-

luşması" yürüyüşünü katılımcılara linç girişiminde bulunarak engelleyen grubu yönlendiren Bursasporlu Esnaf ve Sanatkârlar Derneği Başkam Fevzinur Dündar, "halkı kin ve düşmanlığa alenen tahrik ettiği" gerekçesiyle Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 216. maddesi uyarınca Bursa 4. Asliye Ceza Mahkemesi'nde yargılandığı davadan 3 Nisan 2009'da beraat etti.

- 23 Nisan 2009'da Mersin'de çocuklar arasmda çıkan kavgaya karışan aileler arasında çıkan tartışmada yaklaşık 2000 kişilik bir grup Kürt kökenli bir aileyi linç etmek istedi. Grubun ateşli silahlarla saldırdığı ailenin evine ateş açılması sonucu saldırıya uğrayan aileden 10 kişi ve 3 polis memuru yaralandı. Mevsimlik işçi olarak Mersin'de çalışan aile hakkında saldıran grubun daha önce de mahalleden uzaklaştırılmaları yönünde dilekçe verdikleri ve meydana gelen olaylar üzerine ailenin yaşadıkları mahalleden kolluk güçleri[nce] tahliye edildiği bildirildi.

- 10 Mayıs 2009'da Isparta'da çeşitli siyasî partilerin ve kurumların 6 Mayıs 1972'de idam edilen Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan'ı anmak için düzenledikleri toplantı aşırı sağcı yaklaşık 1000 kişilik bir grubun saldırısına uğradı. Saldırıda 3 kişi yaralandı.

- 11 Temmuz 2009'da İstanbul'da bulunan Topkapı Sarayı'nda piyanist İdil Biret'in verdiği klasik müzik konseri öncesinde konser alanı, aşırı sağcı bir grup tarafından basılmak istendi. Kendilerini Alperen Ocakları diye tanıtan grup "içeride şarap içiliyor" diyerek konser alanına girmeye çalıştı. Polis ve jandarma ekiplerinin engellediği grup daha sonra konser afişlerini yaktı.

  Konser öncesinde *Vakit* gazetesinde 10 Temmuz 2009'-

da "Mukaddes Avluda Şarap Küstahlığı" başlığıyla bir haber yer aldığı belirtilirken konseri düzenleyen Hakan Erdoğan, konserden önce sürekli olarak konserin yapılıp yapılmayacağını soran faks ve e-postalar aldıklarını ifade etti.

- İstanbul'un Kağıthane ilçesindeki Talatpaşa Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Mahalle Teşkilatı'nda zaman geçiren Şişli Endüstri Meslek Lisesi son sınıf öğrencisi Ülkücan Avcı'nm (18) babası Turgut Avcı, oğlunun son dönemde eve gelmemesi üzerine endişelenerek artık buraya gitmemesini istedi. 8 Temmuz 2009'da mahalle teşkilatını arayan Turgut Avcı, oğlunun uzaklaştırılması için yardım istedi. Telefonda hakaretle karşılaşan baba Turgut Avcı, mahalle teşkilatına gitti. Çıkan tartışma sırasında Turgut Avcı'nm MHP mahalle teşkilatı başkanı Emrah Tosun ve beraberindekilerin saldırısına uğradığı öne sürüldü. İddiaya göre, 5 kişilik grup, beyzbol sopasıyla Turgut Avcı'nm başına vurdu. Aldığı darbenin etkisiyle yere yığılan Avcı, ağır yaralandı.

- 3 Ağustos 2009'da Çanakkale'nin Bayramiç ilçesinde sokakta yapılan bir düğünde, davetlilere ikram edilen kokoreçten kendisine verilmemesine kızan Fahrettin Baydo'nun (48) kokoreç dağıtanlarla yaptığı kavganın nedeni olarak ilçede yaşayan Kürtler gösterilince ilçede yaşayan Kürtler toplanan bir grup tarafından linç edilmek istendi. Çanakkale'den gelen çevik kuvvet ekiplerinin önlem aldığı ilçede toplanan grup 4 saat beklemenin ardından dağıldı.

- 16 Ağustos 2009'da Rize'de bakkaldan yapılan alışveriş sırasında Kürt inşaat işçileri ile mahallede yaşayanlar arasında çıkan tartışmanın kavgaya dönüşmesi sonucu 12 işçi mahallede yaşayanlar tarafından linç edilmek isten-

di. 2 kişinin yaralandığı olaya polis ekiplerinin müdahale etmesi sonucu 12 işçi gözaltına alınırken işçilerin çalıştığı inşaat firmasının 2 işçiyi işten çıkarttığı 10 işçiye de 2 gün izin verdiği öğrenildi.

- 18 Ağustos 2009'da İstanbul'un Gaziosmanpaşa ilçesine bağlı Karadeniz Mahallesi'nde bir parka araçlarıyla gelen 50 kişilik ırkçı grubun "burası Kürtlere mezar olacak" şeklinde slogan attıktan sonra araçlarını parkta bulunan kişilerin üzerine sürmesi sonucu ağır yaralanan Bitlisli İhsan Erbey (71) yaşamını yitirdi, 3 kişi de yaralandı.

- Şanlıurfa'dan Ankara'nın Polatlı ilçesine çalışmak için giden mevsimlik 2 Kürt işçinin, 21 Eylül 2009'da polis ekibinin yaptığı kimlik kontrolü sırasında polis ekibinin fizikî şiddetine ve polis ekibinin kışkırtması sonucu çevrede bulunanların linç girişimine maruz kaldığı öğrenildi.

- Çanakkale'nin Biga ilçesinde 22 Eylül 2009'da yapılan bir nişan töreninde Kürtçe müzik çalan aile, aşırı sağcı bir grubun saldırısına maruz kaldı. Saldırıda 15 kişinin yaralandığı öğrenildi.

- Sakarya'nın Arifiye ilçesinde 14 Ekim 2009'da minibüste Kürtçe konuşan inşaat işçisi Halis Çelik, minibüste bulunan aşırı sağcı 10 kişinin saldırısına uğradı. Saldırganların "Burası Türkiye, Kürtçe konuşamazsın. Pis Kürtler, sizi ilçemizde istemiyoruz" şeklinde hakaretlerine maruz kalan Halis Çelik'e 15 günlük "iş göremez" raporu verildi.

- Afyon'da 17 Kasım 2009'da Kocatepe Üniversitesi öğrencisi Ali Canan, kendisine "nereli" olduğunu soran ve boynundaki poşuyu çıkarmasını isteyen aşırı sağcı bir

grubun saldırısına uğradı. Saldırı sonucu Ali Canan'ın aldığı darbelerle burnunun kırıldığı öğrenildi.

- Çanakkale'nin Bayramiç ilçesinde 25 Kasım 2009 gecesi Kürtlerin yaşadığı Harmanlık Mahallesi'nde toplanan 2000 kişilik grup, Bayramiç'te yaşayan Kürtlerin ilçeyi terk etmesini isteyerek evlere saldırdılar. Polis ekiplerinin gözaltına aldığı üç Kürtün kendilerine verilmesini isteyen ırkçı grup İlçe Emniyet Müdürlüğü'nün önünde toplanarak "Kürtler dışarı" şeklinde slogan attı. İlçe Emniyet Müdürlüğü'nün çıkan olayları kontrol altına almak için Çanakkale İl Emniyet Müdürlüğü'nden takviye ekip istediği öğrenildi.

- Afyon'da Kocatepe Üniversitesi öğrencisi Hakkârili Yusuf Çalış, Tokat'ın Reşadiye ilçesinde yedi askerin ölümüyle sonuçlanan saldırının ardından 8 Aralık 2009'da aşırı sağcı bir grubun "yedi askere yedi Kürt" şeklindeki ırkçı sloganları eşliğinde grubun saldırısına uğradı. Yusuf Çalış'ın öğrenci yurduna yakın olması nedeniyle saldırıda yara almadığı öğrenildi.

- Edirne'de "yasadışı örgüt propagandası yaptıkları" iddiasıyla 16 Aralık 2009'da tutuklanan arkadaşlarının serbest bırakılması için 27 Aralık 2009'da şehir merkezinde imza kampanyası düzenleyen Edirne Gençlik Derneği üyesi sekiz kişi çevrede bulunanların saldırısına uğradı. "Burası Edirne, burada hain yok", "Kahrolsun PKK" diye slogan atarak sekiz kişiyi linç etmeye çalışan yaklaşık 750 kişilik grubu dağıtamayan polis ekipleri Edirne Gençlik Derneği üyesi sekiz kişiyi polis minibüsüyle olay yerinden uzaklaştırdı. Altı kişinin yaralandığı olayın ardından Edirne Gençlik Derneği üyesi sekiz kişinin gözaltına alındığı öğrenildi.

- Edirne'de "yasadışı örgüt propagandası yaptıkları" iddiasıyla 16 Aralık 2009'da tutuklanan arkadaşlarının serbest bırakılması için 27 Aralık 2009'da şehir merkezinde imza kampanyası düzenleyen Edirne Gençlik Derneği üyesi sekiz kişinin çevrede bulunanların saldırısına uğramasını 3 Ocak 2010'da protesto etmek için Edirne'ye gelen Halk Cephesi üyeleri de otoyolda aşırı sağcı bir grubun linç girişimine maruz kaldı.

- Manisa'nın Selendi ilçesinde 24 Aralık 2009'da Burhan Uçkun (32) adlı Roman'm gittiği kahvehaneden Roman olduğu için kovulmasının ardından başlayan tartışmalar ırkçı saldırılara dönüştü. Kahvehaneden kovulan Burhan Uçkun, 31 Aralık 2009'da kahvehaneye tekrar gelerek sigara yakmak istedi ve bunun üzerine Burhan Uçkun, kahvehanede bulunanlar tarafından dövüldü. Olayı öğrenen Burhan Uçkun'un yakınları kahvehaneyi tahrip etti. Bunun üzerine kahvehanede toplanan iki bin kişilik grup Romanların evlerini taşlayıp otomobillerini ateşe verdi. 5 Ocak 2010'da kahvehanenin tekrar tahrip edildiği söylentilerinin yayılmasının ardından Romanların yaşadığı mahalleler ırkçı grup tarafından "Romanları istemiyoruz" şeklindeki sloganlarla tekrar basıldı. Polis ekiplerinin olayları önlemede yetersiz kalması üzerine ilçeye jandarma ekipleri geldi. Çıkan olayları yatıştırmak için Selendi'ye gelen Manisa Valisi Celalettin Güvenç ve İl Emniyet Müdürü Adem Aydemir ile Jandarma Alay Komutanı Kıdemli Albay Mürsel Şahin, Romanlarla görüşerek ilçeyi terk etmelerini istedi. Manisa Valisi Celalettin Güvenç'in "buradan kendi isteğimizle ayrılıyoruz" yazılı kâğıtları Romanlara imzalatma-

sının ardından Selendi'den çıkarılan 15'i çocuk 74 kişi Kula, Salihli ve Gördes İlçelerine yerleştirildi.

- Hatay'ın Dörtyol ilçesinde 26 Temmuz 2010'da dört polis memurunun ölmesiyle sonuçlanan saldırının ardından gözaltına alınan üç kişinin İlçe Emniyet Müdürlüğü'nde olduğunun öğrenilmesi üzerine İlçe Emniyet Müdürlüğü önünde toplanan ırkçı grup gözaltına alınanların kendilerine verilmesini istedi. Kolluk kuvvetlerinin ve ilçeye sevk edilen askeri birliğin biber gazı sıkarak ve havaya ateş açarak İlçe Emniyet Müdürlüğü'nün önünden uzaklaştırdığı ırkçı grup, daha sonra Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) Dörtyol İlçe Örgütü binasını ve Kürtlere ait bazı işyerlerini ateşe verdi.

- Mersin'in Akdeniz ilçesinde bulunan Kazanlı Lisesi'nde 5 Ocak 2010'da iki öğrenci arasında çıkan kavganın "Kürt çocuklar Türk çocukları dövüyor" diye duyurulması üzerine çevrede bulunan aileler Kazanlı Lisesi öğrencisi Kürt çocuklarına linç girişiminde bulundu. "Kahrolsun PKK", "Kürtler dışarı" gibi sloganlar atan aşırı sağcı 200 kişilik grubun saldırısı sonucu altı kişi yaralandı.

2011

- İstanbul'da 19 Nisan 2011'de Taksim Meydanı'nda yürüyen Mehmet Çelik'in (21) boynunda sarı-kırmız-yeşil renklerden oluşan bir poşu nedeniyle, biri polis memuru alkollü üç kişi tarafından, boğazı kesilerek öldürüldü.

- Eskişehir'in Mihalıççık ilçesine bağlı Ömerköy'e daha düşük ücretle ve güvencesiz olarak çalışmak üzere ta-

rım işçisi olarak gelen Kürt işçilerle köylüler arasında 26 Temmuz 2011'de kiraz toplama nedeniyle çıkan tartışma ırkçı saldırıya dönüştü. Türk bayrağı açıp İstiklal Marşı okuyan köylüler, işçilere saldırması sonucu sekiz işçi bıçakla yaralandı; beş köylü gözaltına alındı. Saldırı nedeniyle köyde bulunan Kürt işçiler memleketlerine dönmek zorunda kaldı.

- Aydın'ın Nazilli ilçesinde, 28 Temmuz 2011'de yoldan geçen insanların kimlik bilgilerini kontrol eden ırkçı bir grup, bir lokantada garsonluk yapan Nadir Gülenç'i Kürt olduğu için linç etmek istedi. Irkçı grubun bıçaklı ve sopalı saldırısından bir eczaneye sığınarak kurtulan Nadir Gülenç, grubun kendisine, "Buralar sizin mezarınız olacak. Defolun gidin buralardan" dediğini aktardı.

- İzmir'in Aliağa ilçesinde 15 Aralık 2011'de bir bara eğlenmeye giden Gazi Akbayır'ın, Zazaca türkü istediği için tartıştığı bir grup tarafından önce bıçaklanarak sonra da silahla vurularak öldürüldüğü öğrenildi.

- Antalya'da 11 Temmuz 2011'de bankaya para yatırmaya giden E. ve S. adlı iki trans birey, çevrede bulunan esnafın sözlü tacizinin ardından, 15 kişilik bir grubun linç girişimine maruz kaldı. Saldırıya uğrayan E. yaptığı açıklamada, aramalarına rağmen polis ekibinin gelmediğini; saldırıdan bir saat sonra gelen polis ekibinin yanında da darp edildiğini fakat saldırganlardan gözaltına alınan olmadığını ifade etti.

- Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde 14 Temmuz 2011'de çıkan çatışmanın ardından, 18 Temmuz 2011'de Trabzon'da bir parkın açılışı nedeniyle toplanan aşırı sağcı bir gru-

bun lokantada yemek yiyen Kürt işçilere saldırması sonucu üç işçi yaralandı.

- Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde 14 Temmuz 2011'de çıkan çatışmanın ardından, 17 Temmuz 2011'de Erzurum'un Aziziye ilçesinde aşırı sağcı bir grup, Kürt inşaat işçilerine saldırdı. Olayda bir işçi yaralanırken, güvenlik önleminin yeterince alınmadığı Aziziye'de, işçilerin inşaat alanının dışına çıkamadığı öğrenildi.

- Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde 14 Temmuz 2011'de çıkan çatışmanın ardından, 15 Temmuz 2011'de Aydın'ın Germencik ilçesine bağlı Bozköy'de bir termal otelin inşaatında çalışan Kürt işçilere, aşırı sağcı bir grubun ve köy halkının saldırması sonucu bir işçi yaralandı. İnşaatın etrafını saran köylülerin, işçiler Bozköy'ü terk edene kadar inşaatın çevresinde bekleyeceklerini söyledikleri öğrenildi.

2012

- İstanbul'un Avcılar ilçesine bağlı Denizköşkler Mahallesi'nde 2 haftadır trans bireylere yönelik yapılan eylemlerin sözlü şiddeti giderek artarken 6 Ekim 2012'de 8 dairede yaşayan trans bireylerin kaldığı 120 dairelik sitenin önüne konvoy oluşturarak gelen kalabalık bir grup sitenin önünde ateş yakarak trans bireyleri tehdit etti. 20 Ekim 2012'de trans bireylerin kaldığı sitenin önüne gelen kalabalık bir grup Michelle adlı bir trans bireye karşı linç girişiminde bulundu.

- Kütahya'nın Emet ilçesinde bir okul inşaatında çalışan 4 Kürt işçi ile Emet'te yaşayan iki kişi arasında 13 Mart

2012'de "omuz atma" tartışması yüzünden çıkan tartışma ırkçı saldırılara dönüştü. Tartışmanın ardından Emet'te "Kürt işçiler şantiyeye sözde PKK bayrağı asmış" söylentileri üzerine toplanan 500 kadar Emetli, 25 Kürt işçinin kaldığı inşaat şantiyesine gelerek işçilerin kaldıkları çadırları yaktıktan sonra işçileri linç etmek istediler. Irkçı grubun dağıtılmasında kolluk kuvvetinin yeterli olmaması üzerine işçiler oluşturulan güvenlik koridoru eşliğinde Emet'ten çıkarıldılar.

- Kütahya'nın Simav ilçesine daha düşük ücretle ve güvencesiz olarak çalışmak üzere inşaat işçisi olarak gelen Kürt işçilerle Simav'da yaşayan bir grup arasında 9 Haziran 2012'de henüz bilinmeyen bir nedenle çıkan tartışma ırkçı saldırıya dönüştü. İşçilerin çalıştığı inşaata gelen 40 kişilik grubun işçilere saldırması sonucu altı işçi yaralandı. Saldırı nedeniyle sayıları 35'i bulan Kürt işçilerin inşaat şantiyesinden çıkamadığı ve Simav'ı terk etmeye zorlandıkları öğrenildi.

- İstanbul'un Çatalca ilçesine bağlı Ormanlı Köyü'nde asfalt yapımı işinde çalışan Kürt işçiler 18 Haziran 2012'de Kürtçe şarkı dinledikleri gerekçesiyle köyde yaşayanların fiziki saldırısına maruz kaldılar. Bir işçinin köylüler tarafından darp edildiği öğrenilirken Kürt işçilerden 14'ü de ifadeleri alınmak üzere jandarma karakola götürüldü.

- Malatya'nın Doğanşehir ilçesine bağlı Sürgü beldesinde 28 Temmuz 2012'de, sahur vaktinde evlerinin önünde davul çalınmasını istemeyen Kürt kökenli ve Alevi oldukları bilinen Evli Ailesi'nin evine beldede yaşayanlar tarafından taşlı saldırıda bulunuldu. Aileye ait bir ahır da ateşe verildi. Olay yerine gelen jandarma ekiplerinin, evi taşladığı iddia

edilen kalabalığa müdahale etmekte yetersiz kalması üzerine Doğanşehir ilçesinden takviye ekip istendi.

- İstanbul'un Şişli ilçesine bağlı Ayazağa Mahallesi'nde inşaat işinde çalışan Kürt işçiler 30 Temmuz 2012'de mahallede yaşayanların linç girişimine maruz kaldılar. İşçilerin saldırıya karşılık vermeleri üzerine olay yerine gelen polis ekiplerinin biber gazı sıkarak işçileri olay yerinden uzaklaştırdıkları öğrenildi.

- İstanbul'un Şişli ilçesine bağli Ayazağa Mahallesi'nde inşaat işinde çalışan Kürt işçiler 30 Temmuz 2012'de mahallede yaşayanların linç girişimine maruz kalmışlardı. Mahallede gerginliğin devam etmesi üzerine kavgaya karıştıkları iddia edilen 15 işçinin mahalleden gönderildiği, 1000'e yakın Kürt işçinin ise Ayazağa'yı terk etmek zorunda kaldığı ve mahalleden ayrılmaların devam ettiği öğrenildi.

- Muğla'nın Ortaca ilçesine bağlı Dalyan beldesinde 1 Ağustos 2012'de Kürt işverene ait bir otelde çalışan Kürt işçiler ırkçı bir grubun saldırısına uğradı. İşçilerin çalıştığı otelin restaurant kısmına taş ve sopalarla zarar verildiği, işçilerin otelin üst katına sığındığı öğrenildi.

- Çorum'da 1 Ağustos 2012'de Alevî iki kişinin su içtikleri esnada çevrede bulunanların linç girişimine maruz kaldıkları öğrenildi.

- Erzincan'da 17 Ağustos 2012'de Alevî bir kişinin "Ramazan ayında sigara içtiği" gerekçesiyle çevrede bulunanların linç girişimine maruz kaldığı öğrenildi.

- Sakarya'nın Kocaali ilçesine bağlı Ortaköy'e mevsimli tarım işçisi olarak Diyarbakır'dan giden Kürt ailelerin 26 Ağustos 2012'de uğradıkları ırkçı saldırı sonucu 18 işçinin yaralandığı ve ailelerin Diyarbakır'a dönme kararı aldığı öğrenildi.

- İstanbul'un Bayrampaşa ilçesinde 17 Kasım 2012'de, çalıştıkları atölyede Kürtçe müzik dinleyen tekstil işçilerinin ırkçı bir grubun saldırısına uğraması sonucu işçilerden 2'sinin yaralandığı, yaralı işçilerden Mehmet Sadık Çoban'ın kafasına 9 dikiş atıldığı ve 26 günlük "iş göremez" raporu aldığı öğrenildi.

- 21 Mart 2012'de Kazlıçeşme Meydanı'ndaki Newroz kutlamalarına katılmak isteyen Fırat Aytış (15), polis ekipleriyle yaşadığı kovalamaca sonucu girdiği Karagümrük Mahallesi'nde bir grup tarafından darp edildikten sonra bıçaklanarak ağır yaralandı. Zeytinburnu ilçesindeki müdahale esnasında ise protestocu grupta yer alan iki kişi çevredeki esnaf tarafından dövülerek linç edilmek istendi.

2013

- Mersin'in Arslanköy beldesinde 8 Şubat 2013'te gittikleri bir düğünde Kürtçe konuşan aileleri düğünde bulunanların demir çubuklarla ve sopalarla darp etmeleri sonucu biri ağır 11 kişi yaralandı.

- Kürt meselesinin barışçıl yollarla çözümüne yönelik PKK lideri Abdullah Öcalan'la yapılan görüşmeler sürerken, süreci anlatmak amacıyla Halkların Demokratik Kong-

resi'nin (HDK) aldığı karar doğrultusunda Karadeniz illerini ziyaret eden milletvekilleri Sırrı Süreyya Önder, Levent Tüzel, Sebahat Tuncel ve Ertuğrul Kürkçü'nün program kapsamında Çorum'dan 18 Şubat 2013'te geldikleri Sinop'ta, 4 milletvekilinin de bulunduğu HDK heyeti, basın toplantısı yapmak için bulundukları Sinop Öğretmenevi'nde ırkçı saldırıya uğradı.

Heyet kente gelmeden önce caddelere ve işyerlerine Türk bayrakları asıldığı öğrenildi. Öğretmenevinin çevresinde beklemeye başlayarak sloganlar atan ve kendilerine Sinop Gençlik Platformu adını veren grup bir süre sonra HDK heyetini Sinop'a getiren araçlara taşlı saldırıda bulunarak araçları yağmaladı.

Polis ekiplerinin binaya taş ve yanıcı madde atılmasına rağmen müdahale etmediği linç girişimi nedeniyle HDK heyeti, olası saldırılara karşı bulundukları binadan 9 saat boyunca çıkamadı.

Saatler sonra ulaşılan Sinop Valisi Ahmet Cengiz'le yapılan görüşmenin ardından polis panzerlerinin ve polis ekiplerinin eşliğinde bir polis minibüsüyle binadan çıkan HDK heyeti, programları doğrultusunda Samsun'a hareket etti. Irkçı saldırıya dair açıklama yapan Sinop Valiliği, gün boyunca binanın çevresinde 800 kişinin toplandığını, 14 kişi hakkında yasal işlem başlatıldığını duyurdu.

- İstanbul'un Ümraniye ilçesinde 22 Nisan 2013'te ırkçı bir grubun linç girişimi sonucu ağır yaralanan ve Ümraniye Devlet Hastanesi'nde yoğun bakımda tedavi edilen Diyarbakır'ın Çınar ilçesinin nüfusuna kayıtlı Kahraman Kaya (17) 5 Mayıs 2013'te yaşamını yitirdi.

- Diyarbakır'ın Çınar ilçesinden Erzurum'un Narman ilçesine mevsimlik tarım işçisi olarak gelen iki Kürt işçi 10

Mayıs 2013'te, Kürtçe müzik dinledikleri için ırkçı bir grubun linç girişimine maruz kaldı. Çalışmak üzere geldikleri Orman İşletmesi'nin lojmanına sığınan 2 kişiyle birlikte toplam 21 Kürt işçi olayların büyümesi üzerine ilçeyi terk etmeye zorlandılar.

- Trabzon'da 10 Mayıs 2013'te, kaldığı öğrenci yurdunda telefonla Kürtçe konuşan Karadeniz Teknik Üniversitesi öğrencisi bir kişi aşırı sağcı bir grup tarafından darp edildi.

- İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde 8 Mayıs 2013'te Vahab Ayhan (28) ve Gökçe Ölçer (29) adlı 2 Kürt yolda yürürken sopalı 3 kişinin linç girişimine maruz kaldı. "Kürtlere ölüm" diye bağırdıkları ileri sürülen 3 kişinin sopalı saldırısına maruz kalan 2 kişi bacaklarından ve ellerinden yaralanırken eşyalarının da gasp edildiği öğrenildi.

- Gezi Parkı için 5 Haziran 2013'te Rize'de eylem yapan Türkiye Gençlik Birliği üyelerine yönelik linç girişimi oldu. Kalabalığın kendilerini linç etmesinden korkan grup Atatürkçü Düşünce Derneği'nin binasına sığındı. Kalabalığın bina önünde beklemeye başlaması ve polisin müdahale etmemesi üzerine 4 saat binada mahsur kalan kişiler, ilde bulunan yetkililerin kalabalıkla görüşmesi sonucu binadan çıkabildi.

- Şanlıurfa'dan Çorum'un Alaca ilçesinin Bolatcık Köyü'ne mevsimlik tarım işçisi olarak gelen Kürt aileye "yol vermedikleri" iddiasıyla ilçede yaşayan bir ailenin düzenlediği silahlı saldırı sonucu Halaf Hülo (47) adlı Kürt işçi yaşamını yitirirken, biri ağır olmak üzere 2 Kürt işçi de yaralandı.

Görgü tanıkları soğan ve pancar tarlalarında çalışmak üzere gelen mevsimlik işçilerin bir süredir Erdoğan ailesi

tarafından tehdit edildiğini, Erdoğan ailesinin askerde bir yakınlarının yaralandığını söyleyerek mevsimlik işçilerin köyü terk etmeleri yönünde tehdit ettiğini ileri sürdüler.

- İstanbul'da Gezi Parkı eylemlerine polisin saldırısı nedeniyle 3 Haziran 2013'te Eskişehir'deki protesto gösterilerisine katıldıktan sonra yolda kimliği hala belirlenemeyen kişilerce sopalarla dövülen Ali İsmail Korkmaz (19) bilinci kapalı halde bekletildiği hastanede 9 Temmuz 2013'te yaşamını yitirdi.

- Tatillerini geçirmek üzere Manisa'dan Trabzon'un Akçaabat ilçesine giden R.Ö. ve Ö.Ö. adlı kardeşler 21 Temmuz 2013'te, "bunlar Kürt, terörist" diyen ırkçı bir grubun saldırısına uğradı. Saldırı sonrasında yaralanan Ö.Ö. hastaneye kaldırıldı.

- Ankara'nın Altındağ ilçesine bağlı İskitler Mahallesi'nde 18 Ağustos 2013'te bir araçta bulunan trans bireylere 30 kişilik bir grubun saldırması sonucu yaralanan 2 trans birey hastaneye kaldırıldı.

- Bursa'nm İznik ilçesinde 7 Eylül 2013'te yol verme meselesi yüzünden çıkan kavgada ölen Zeki Dursun'un (26) yakınlarının kavgaya karışan ve gözaltına alınan N.D. (45) ile M.D.'nin (16) de yaşadığı Roman mahallesine yönelik ırkçı saldırıları 9 Eylül 2013'te de devam etti. Saldırıların linç girişimine dönüşmesi üzerine mahallede yaşayan Romanların başka illere gitmeye başladıkları öğrenildi.

Tarihimizde pek çok örneği bulunan, bugün de gayet olağan bir şekilde sürüp giden linçler silsilesi, Türkiye'de sürekli bir linç "rejimi"nin var olduğunu düşündürüyor. Hepsinin bahanesi ya da hedef aldığı kesimler, isimler birbirine benziyor. Bunlar eskiden azınlıklar, daha yakın zamanda Aleviler, komünistler olurdu; 2000'lerde, PKK'yı bahane ederek Kürtlere yöneldi. Linçleri besleyen tarih anlatısı, "millî" eğitimden itibaren resmî ağızlarca yaygınlaştırılan düşmanca ırkçı-etnisist söylemler barındırıyor. Yaşanan linç girişimlerine bunların izdüşümleri olarak da bakmalı. Tanıl Bora, *Türkiye'nin Linç Rejimi*'nde, bahanesi ve meşrulaştırma mekanizmaları hep hazır tutulan linç eylemlerinin analizini sunuyor. Nazi Almanyası ile halimizi karşılaştırarak... Son yıllardaki linç girişimlerinin inanılması zor dökümünü sunarak... *"Linç, en aşikâr medeniyet kaybıdır. Linçin sıradanlaştığı, kolektif bir utanç yaratmadığı, infiâl uyandırmadığı bir toplum, toplum olma vasfını yitirir"* sözlerinin altını çizerek...

Kitabın bu yeni baskısında, 6-7 Eylül olayları, popüler linç söylemi ve "Gezi" eylemleri dönemindeki linçlerle ilgili ilave yazılar yer alıyor.

Birikim Yayınları
42

ISBN-13: 978-975-516-062-7
9 789755 160627